

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 3.

Fredagen den 17 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov. *Vid remiss av statsverkspropositionen.*

Därvid anförde:

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Om man ser tillbaka på de senaste årens ekonomiska kris och därav föranledda svårigheter att uppgöra en som vi pläga kalla balanserad budget, är det med en viss tillfredsställelse man i år tar del av den föreliggande inkomst- och utgiftsstaten. Många av de åtgärder, som på grund av de ekonomiska förhållandena framtvingats under de senare åren, ha givetvis, då de beslutades, betraktats såsom osedvanliga i sitt slag, och det har ju inte saknats röster för att dylika ingripanden från statsmakternas sida medföra risker och att statsmakterna gått alldeles för långt då det gällt att taga sådana initiativ. Man har till och med — och jag vill säga kanske icke utan en viss rätt — varnat för att genom statens ingripande vidtaga sådana åtgärder, att det enskilda näringslivet icke skulle kunna återuppväckas och komma till liv och återupptaga produktionen i sådan omfattning, som ur alla synpunkter är önskvärd. Genom dessa åtgärder och genom den förbättrade konjunkturen i andra delar av världen har vår ekonomiska ställning förbättrats. Vi få nog säga, att den förbättrade konjunkturen i vårt land till en del helt visst får tillskrivas det förhållandet, att stora grupper av befolkningen ha fått ökad köpkraft. Penningcirkulationen har blivit livligare, produktionen har ökats och konsumtionen stegrats, så att den kunnat absorbera den ökade produktionen.

Det är tillfredsställande, att genom näringslivets återhämtning inkomsterna blivit så pass rikliga, att man redan i den föreliggande budgeten beräknar kunna avskryva de under de exceptionellt svåra förhållandena upptagna s. k. korttidslånen och härutöver ändå ha ett — såsom det ifrån ämbetsverken har sagts — så pass tillfredsställande belopp som omkring 70 miljoner kronor i kassafonden.

Nu skulle jag för min del vilja uttala den uppfattningen — och jag kanske återkommer därtill senare — att jag anser det såsom en av de svagaste punkterna i den föreliggande finansplanen, att kassafonden icke uppgår till högre belopp. Med hänsyn till de ovissa förhållandena borde kassafonden ha gjorts ännu starkare än den blir enligt det föreliggande förslaget.

När det gäller de kortfristiga lånen har man att lägga märke till att ingalunda alla lån, som vid ett visst ögonblick upptogs för att amorteras under

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kortare tid, kunna hänföras till den s. k. improduktiva kategorien, utan en del lån ha ansetts böra finansieras såsom andra lån och i enlighet med de olika myndigheternas utlåtanden förändrats till sådana.

Vad som kan föranleda en viss betänksamhet då det gäller medelsanskaffningen för amortering av lånen, är att man har behövt tillgripa automobilskattemedel. Finansplanen utvisar, att 7 miljoner kronor av automobilskattemedlen måste tagas i anspråk för amortering. Jag erkänner villigt, att jag i viss mån delar finansministerns uppfattning, då han försöker försvara detta. Ganska stora belopp ha under de gångna åren använts till vägbyggnader och dylikt, och då det ur alla synpunkter är önskvärt att dessa lån snarast möjligt avskrivs, kan det vara försvarligt att tillgripa dessa 7 miljoner av automobilskattemedel. Jag vill därför icke göra någon erinran rörande ianspråktagandet av detta belopp, men jag anser mig böra framhålla, att detta icke får innebära, att vi därmed ha slagit in på den principen, att man skall tillgripa automobilskattemedel för sådana utgifter, som dessa medel tidigare icke ha varit avsedda för. Jag har den uppfattningen, att om automobilskattemedlen befinnas flöda in alltför rikligt med hänsyn till den för dem avsedda uppgiften, så är det, då i vårt land med dess stora avstånd automobilen har en stor kulturell uppgift att fylla, angeläget att pröva, huruvida så stora belopp av automobilskattemedel erfordras och, därest så visar sig icke vara fallet, minska skatterna på motortrafiken.

Det är emellertid en annan sak, då det gäller vägunderhållet. Det föreslås i statsverkspropositionen viss skattutjämning till vägdistrikten, och jag anser att det är tillfredsställande, att man utöver den ordinarie bidragsprocenten söker få en utjämning mellan de olika vägdistrikten med hänsyn till deras utgifter och deras större eller mindre skatteunderlag. Om man nu menar, att man med det ökade bidrag, som utjämningen kommer att innebära, har tillgodosett alla de behov, som automobilskattemedlen anses böra räcka till för, har jag en motsatt uppfattning. En utredning pågår beträffande de enskilda vägarna med syfte att skapa bättre förhållanden på området, men jag vill framhålla önskvärdheten av, att det i fråga om denna utredning icke måtte såsom vid många andra utredningar dröja lång tid innan man kan få något förslag. Det är ur många synpunkter angeläget, att man, innan man tar i övervägande, huruvida det är möjligt att lätta på automobilskattebördan, undersöker, om man inte med hjälp av automobilskattemedlen kan åstadkomma en lättnad för den del av landets inbyggare, som bo på längre avstånd från allmänna vägar.

Samtidigt som avskrivning av kristidslånen möjliggöres föreligger dess bättre möjlighet att lätta skattetrycket för landets skattedragare. Alldeles självklart hälsas detta med tillfredsställelse av samtliga landets invånare. Då emellertid enligt mitt förmenande finansministern vid beräkningen av inkomsterna kanske har räknat väl optimistiskt och de skattelättnader, som av regeringen föreslås, äro väl behövliga, är det nog nödvändigt att riksdagen ganska ingående ser till, huruvida icke ytterligare besparingar äro möjliga att åstadkomma. Finansministern har, synes det mig, under sitt resonemang om konjunkturutvecklingen och om ökade inkomster på grund av den förbättrade konjunkturen stannat vid så optimistiska kalkyler, som överhuvud taget äro möjliga. De ovissa förhållandena ute i världen kunna i en hast grusa de ljusa förhoppningarna om industriens och näringslivets utveckling. Särskilt med hänsyn till dessa förhållanden anser jag det nödvändigt att statsmakterna icke följa alltför optimistiska beräkningar. De ytterligare besparingar, som äro för riksdagen möjliga att genomföra, kunna givetvis leda till ytterligare minskat skattetryck eller till, som jag nämnde tidigare, om riksdagen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

prövar det önskvärt och nödvändigt, en förbättrad eller förstärkt kassafond.

Om jag anser, att finansplanen med de reservationer, som jag i detta fall har gjort, är tillfredsställande, så kan jag icke fullt instämma i finansministerns resonemang om den konjunkturutjämnande krispolitiken. Den krispolitik, som förts under de senare åren, har ju gått ut ifrån den förutsättningen, att om den enskilda företagsamheten av flera skäl minskar sin verksamhet, svårigheten ökas för människorna att få sin utkomst, och inför ett sådant förhållande ha vi, som varit med om att besluta om de åtgärder, som under de senaste åren vidtagits, ansett, att då kan det allmänna behöva ingripa icke allenast med sådana arbeten, som man kallar reservarbeten, för att ge möjlighet till någon inkomst, utan också på det sättet att det allmänna investerar kapital i mera produktiv verksamhet och därigenom bidrager till att få verksamheten i gång. Finansministern säger, att det allmännas investering skall utvidgas, då den enskilda företagsamheten under krisen krymper samman och omvänt. Men samtidigt som finansministern fortfarande står på den ståndpunkten framför han där vissa synpunkter, som tyda på, att finansministern anser, att även om konjunkturen är förbättrad, vi dock icke äro komna i det läget, att det allmännas ingripande kan väsentligt inskränkas. Finansministern berör därvidlag de ovissa konjunkturförhållandena och den riktiga tillgången på kapital, som söker sysselsättning, samtidigt som det finns en hel del arbetslösa. Finansministern pekar också på de ovissa förhållandena i England och Amerika och icke minst de ovissa förhållandena i vårt eget land och menar, att detta är ett observandum, som bör föranleda den svenska riksdagen, såvitt jag förstår finansministerns slutsatser rätt, att i ganska stor utsträckning fortsätta med kapitalinvesteringen från det allmännas sida i olika verksamhetsgrenar.

Man kan naturligtvis inte säga, att förhållandena redan nu äro sådana, att man kan lämna å sido det allmännas intresse eller det allmännas ansvar och omtanke att möjliggöra arbetstillfällen. Men det torde ändå med hänsyn till konjunkturerna, om man bedömer dessa konjunkturer i allmänhet, vara nödvändigt och angeläget, att åtminstone inskränka det allmännas verksamhet i så stor omfattning som överhuvud taget är möjligt. Man borde i stället försöka få kassafonden större, så att medel finnes tillgängliga, därest förhållandena, som man kan befara, ganska snabbt vända sig och missräkningar uppstå med anledning av de bedömningar, som man nu gör på det ekonomiska området. Om jag förstått finansministerns ståndpunkt rätt, vill han inte gå in för att tillämpa konjunkturprogrammet i omvänd riktning. Denna uppfattning kan jag icke dela med finansministern.

Jag skulle för min del, då man talar om en ännu bestående arbetslöshet, vilja fästa uppmärksamheten på att det på vissa orter konstaterats brist på arbetskraft. Riksdagen har i anledning härav — bl. a. 1935 — uttalat sig för att man skulle försöka att, i den mån det är möjligt, överflytta arbetskraft från överskottsområdena till underskottsområdena. Riksdagen har dessutom uttalat sig för att man skulle försöka få den yngre arbetskraften invand i sådant arbete, varpå finns god tillgång, icke minst jordbruksarbete, för att på det sättet bereda möjlighet till verkligt produktivt arbete. Det synes mig vara billigare för statsmakterna, därest en omflyttning i viss mån åtminstone av den yngre arbetskraften möjliggöres.

Enligt tidigare riksdagsbeslut har man ju förordat, att yngre arbetskraft skulle få deltaga i utbildningskurser i visst arbete för att därmed intressera den för detta arbete och då inte minst tagit sikte på ungdomsutbildningen inom jordbruket. Men det är alldeles självklart, att om man genom aldrig så mån-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ga kurser möjliggör utbildning för ungdomen med tanke på att den skall ägna sig åt en viss verksamhet, hjälper detta icke om man ej samtidigt ser till, att denna verksamhet, då det gäller de ekonomiska förutsättningarna, inte står för mycket efter annan verksamhet. Följaktligen är det väl inte minst viktigt för statsmakterna att se till, att lönsamheten för jordbruksarbete ställes i bättre paritet med den inom andra näringsgrenar än vad hittills varit förhållandet.

Jag tror, att man genom sådana åtgärder, nämligen dels genom kurser, dels genom att ställa jordbrukets ekonomiska bärkraft i bättre relation till andra näringsgrenars och därav följande överflyttning av yngre arbetskraft, skulle kunna väsentligt minska den i förhållande till konjunkturutvecklingen relativt stora arbetslöshet, som ännu finnes. Jag menar naturligtvis inte härmed, att tiden är inne att helt frångå arbetsprogrammet, men att vi i större utsträckning än regeringen föreslår böra krympa ihop detta arbetsprogram med hänsyn till näringslivets utveckling och de ekonomiska förutsättningarna. Kan man genom åtgärder i detta syfte minska de framtida utgifterna, så är detta välbetänkt. Vi torde väl alla erkänna, hur tillfredsställande det än är med den skattesänkning, som föreslås, att skattetrycket för de svenska medborgarna blir relativt hårt även i fortsättningen, och framtidsutsikterna te sig inte särdeles ljusa, därest inte de ekonomiska förhållandena skulle ytterligare förbättras. Vi ha automatiskt stigande sociala utgifter — nya sådana bebådas. Följaktligen måste vi räkna med att vi kommande år stå inför den situationen, att utgifterna ökas väsentligt, och det kan icke vara tillfredsställande, att riksdagen, som under nuvarande förhållanden kan komma med en välkommen sänkning av skatterna, skall behöva för en relativt liten ökning av utgifterna åter företaga höjningar i beskattningen. Vi ha vidare en sak, som jag senare skall komma till, nämligen vår försvarsfråga, vilken ofrånkomligen drager med sig ökade utgifter för staten, och regeringen förebådar ju dessutom en proposition angående folkpensioneringen, ett förslag som innebär för första budgetåret en ökning av 10 miljoner kronor. Efter att ha företagit en utredning ämnar regeringen, som det framhålles i trontalet, förelägga riksdagen en proposition om dyrortsgruppering. Det är alldeles självklart, att det står vilken regering som helst fritt att taga de initiativ den anser överensstämma med sin uppfattning. Därför har väl regeringen, trots att riksdagen 1935 avtog förslaget om dyrortsgruppering, ansett påkallat att påskynda utredningen för att kunna komma fram med ett nytt förslag vid 1936 års riksdag.

Om jag sålunda erkänner, att ett sådant initiativ tillkommer envar, allt efter som man ser förhållandena, kan jag emellertid icke underlåta att uttala en viss missbelåtenhet över att regeringen i all sin omsorg att sätta i gång en utredning om ett förslag, som riksdagen förra året sade nej till, ännu icke påbörjat vissa utredningar, som riksdagen i all hövlighet anhöll hos Kungl. Maj:t om. Riksdagen skrev i fjol — och jag vill minnas, att beslutet var enhälligt — med hemställan om utredning av skogsbrukets ekonomiska förutsättningar, däri inbegripet flottlederna m. m. ävensom principerna för beskattning av skog. Det erkändes då, att skattetrycket verkade ganska orättvist om man jämförde beskattningen å bondeskogen och bolags-skogen. De som ha större skogskomplex och kunna företaga kontinuerliga avverkningar, ha möjlighet att fullt tillgodogöra sig medgiven avdragsrätt, vilket inte i samma utsträckning är möjligt för dem som göra sporadiska avverkningar. Jag har visserligen sett i tidningarna, att jordbruksministern i en intervju uttalat, att dröjsmålet med skogsutredningen icke beror på bristande intresse för saken utan på att det saknas medel till utred-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ningen. Då jag läste denna intervju, gjorde jag osökt den reflexionen, att vi väl måste hjälpa till, så att icke jordbruksdepartementet blir missgynnadt med avseende på medel till utredningar i förhållande till socialdepartementet, som ju förefaller ha tillräckligt med pengar — såvida icke jordbruksministern kan få en extra försträckning av socialministern.

Vad detaljerna i statsverkspropositionen beträffar, har jag fäst mig vid en punkt under fjärde huvudtiteln. Jag går ut ifrån att man under de sista årens krispolitik och näringspolitik har erkänt, att det svenska jordbruket arbetar under ganska svåra förhållanden. Man har sagt, att man vill vara med om att vidtaga åtgärder för att stödja det svenska jordbruket, och man har till slut kommit till den enligt min mening förnuftiga uppfattningen, att man icke kan göra det på ett bättre sätt än genom att försöka få en tillfredsställande prisnivå. Ser man nu på fjärde huvudtiteln, finner man, att sedan framställning första gången gjorts av arméförvaltningen, en ny skrivelse inkommit till försvarsdepartementet, däri arméförvaltningen framhåller, att det på grund av de stegrade livsmedelspriserna behövs ett ökat belopp för portionsstaten. Detta motiveras på ett enligt mitt förmenande fullt riktigt sätt. Det skulle behövas en ökning av 7 öre per dag och portion. Då säger försvarsministern, att den saken vill han icke vara med om, ty om kostnaderna för mathållningen ha stigit, bör riksdagen lämna Kungl. Maj:t frihet att handla i det fallet, och man kunde tänka sig att gå in för användning av margarin i stället för smör. Sålunda skulle man kunna spara genom att återgå till margarinförbrukning. Vi voro tämligen eniga, då vi gingo in på den linjen, att det vore bättre att låta armén och olika institutioner i landet använda det svenska smöret än att exportera det till utlandet. Inte tror jag vare sig denna regering eller någon annan skulle vilja resonera på det sättet, att därför att produktionskostnaderna blivit högre, bl. a. på grund av att arbetslönerna ökats, vi skulle övergå till att importera varor från länder med väsentligt billigare arbetskraft, men den produktion, som är resultatet av den svenske bondens arbete, skulle man icke använda därför att man måste vidtaga vissa besparingar. Det är kanske icke lämpligt att nu gå in på sådana detaljer, men jag vill påpeka detta, ty ett sådant resonemang kan enligt min uppfattning icke stå i överensstämmelse med den politik, som förts under de senaste åren, då vi enats om att det icke är minst viktigt, att den stora grupp av medborgare, som äro jordbrukets utövare, få ökad köpkraft, samtidigt med att köpkraften när det gäller andra näringsgrenar ökas.

En för den svenska landsorten rätt viktig fråga, som förra årets riksdag behandlade, är utredningen beträffande kommunalskatten. Finansministern har nu upplyst, att en kommitté skall tillsättas under den närmaste tiden, och jag vill uttala den förhoppningen, att den skall arbeta med all den skyndsamt, som är möjlig. Emellertid vill jag erinra om att riksdagen i fjol uttalade, att vissa av de detaljer, som kommo fram i olika motioner, icke behövde vila till dess hela utredningen blir klar utan kunde läggas fram utan att behöva ingå i det stora sammanhanget. En av dessa detaljer har jag nämnt tidigare, nämligen skogsbeskattningen. En annan detalj är arrendatorernas skattskyldighet. Om jordägarna pålägga arrendatorerna skattskyldighet för de arrenderade fastigheterna, komma arrendatorerna dock icke i åtnjutande av procentavdraget enligt kommunalskattelagen. Nu har man visserligen sagt, att experterna förmena, att detta förhållande är svårt att reglera. Jag kan emellertid inte biträda den uppfattningen utan anser det vara en skäligen enkel och naturlig sak, att den som ålägges att betala fastighets-skatt också får åtnjuta det procentavdrag, som tillkommer envar som betalar skatt för fastighet.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Utöver andra i trontalet bebådade saker säges också, att man ämnar framlägga ett förslag, som innebär principiell likställighet mellan jordbrukets arbetare och industriens, ett förslag om laglig reglering av arbetstiden vid jordbruket. Jag må säga, att med hänsyn till utvecklingen inom olika näringsgrenar och hela vårt folks inställning i övrigt detta spörsmål är av den natur, att det behöves tagas upp till allvarligt övervägande och även nå sin lösning. Men jag vill därvid förutskicka, att när man genomför en sådan bestämmelse om reglerad arbetstid för jordbruket, måste man ha klart för sig, att det innebär ökade utgifter för dem, som ha folk i sin tjänst. Det kan väl då icke vara meningen annat än att statsmakterna skola gå in för en högre prisnivå för att göra det ekonomiskt möjligt för dem som ha lejd arbetskraft att fullgöra sina skyldigheter gent emot arbetarna. Jag skulle därutöver vilja tillägga, att det icke kan vara önskvärt ur någon synpunkt, att jordbruksproduktionen skall stå på den nivå, att den överhuvud taget icke har möjlighet att betala sin arbetskraft i samma utsträckning som andra näringsgrenar. Det kommer annars att gå därhän, att under goda konjunkture har jordbruket svårt att få arbetskraft, medan under dåliga konjunkture det är tvärtom. Jag utgår alltså ifrån, då jag är av den uppfattningen att förslaget om reglering av arbetstiden för jordbrukets arbetare är ur många synpunkter önskvärt, att det skall finnas ekonomisk möjlighet för dem, som ha lejd arbetskraft, att fullgöra sina skyldigheter. Bortsett från denna kategori finns det en stor grupp, den största delen av landets jordbrukare, nämligen småbrukarna. Reglera vi tiden för i jordbruket anställda, är det rimligt att dessa, som själva utföra sitt arbete, tillförsäkras skälig ersättning för det arbete de utföra och även beredas möjlighet att någon gång få njuta av ledighet genom att de kunna anställa hjälp till arbetet.

Enligt vad som framgår av statsverkspropositionen är konjunkturförbättringen så väsentlig och vårt inrikespolitiska läge så förbättrat, att efter vad man kan bedöma det icke inger några bekymmer för den närmaste tiden. Ovisshetsmoment finnas, som jag redan berört, men det är självklart, att man inför dessa ovisshetsmoment icke får hemfalla till alltför nattsvart pessimism. Jag skulle vilja säga, att de åtgärder som vidtagits åstadkommit en förbättring, och dessutom har näringslivet visat förmåga till anpassning, och detta fortare än någon tänkt.

Om man sålunda kan säga, att det inrikespolitiska läget är tillfredsställande, måste man konstatera, att det utrikespolitiska läget är mindre tillfredsställande. De ovisshetsmoment, som därvidlag finnas, äro kanske med hänsyn till de senaste årens utveckling icke mindre utan tvärtom mera aktuella för vårt vidkommande. Man bör naturligtvis icke heller i det fallet se alltför pessimistiskt på läget, men man kan ju icke undgå att göra vissa reflexioner. De ljusa förhoppningar, som förespeglades hela världens kulturstater efter världskrigets slut om att något sådant icke mer skulle kunna hända, ha grusats. Den block- och allianspolitik, som — det kanske är för mycket sagt — ledde till världskriget men som härskade tidigare, skulle förebyggas, sådana händelser som krigsutbrottet 1914 skulle icke längre kunna inträffa, och det skulle försökas andra former för uppgörande av de olika ländernas mellanhavanden i den ena eller andra frågan. Man bildade Nationernas förbund, som man förmenade skulle bli en sammanslutning, där man kallt och lugnt kunde resonera om olika saker och därmed förebygga konflikter. Sverige har anslutit sig till denna sammanslutning med vissa reservationer under förhoppning om att den skulle kunna förebygga sådana förvecklingar, som ledde till världskriget. Sådana ha emellertid trots allt icke kunnat und-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vikas, och förhållanden ha inträffat, som påkalla uppmärksamhet, nu kanske mera än tidigare varit fallet.

De gångna årens krisförhållanden ha visat, att den svenska riksdagen oavsett politiska meningsskiljaktigheter kunnat lösa frågor, som varit till bättnad för hela den svenska nationen. Vid firandet av riksdagens 500-årsjubileum voro samtliga eniga om att vår hundraåriga fred hade fört vårt land och vårt svenska folk fram till att bli en av de främst stående kulturnationerna. Då det gäller sociala välfärdsanordningar för folket stå vi, det torde ingen förneka, bland de främsta. Genom enigt samarbete och långvarig fred samt folkets villighet att med uppoffring bära pålagda skattebördor ha långt gående åtgärder från riksdagens sida i social verksamhet möjliggjorts. Då det nu gäller att bevara detta som vårt svenska folk kunnat tillförsäkra sig och att göra allt för att bevara vår frihet utåt, då synes det mig — såsom jag tidigare sagt — att försvarsfrågan är av den karaktär, att den bör lyftas över partierna. Vid den ingående utredning som gjorts i denna fråga ha även militära sakkunniga i likhet med mig ansett, att det vore lyckligast för landet och för försvarsfrågan såsom sådan, om man kunde komma till en efter våra ekonomiska förhållanden någorlunda antagbar lösning. Av den anledningen och med hänsyn till vad jag tidigare anfört om vad som kunnat utföras av den svenska riksdagen, då det gällt ekonomiskt kritiska situationer för stora grupper av vårt folk, vill jag uttala den förhoppningen, att vi skola ha möjlighet att lösa denna enligt mitt förmenande vid denna riksdag för vårt land viktigaste fråga på ett ur försvarssynpunkt tillfredsställande sätt.

Jag skall, herr talman, icke längre upptaga tiden. Med vad jag nu anfört i fråga om den föreliggande finansplanen och statsverkspropositionen har jag sökt angiva några synpunkter som jag anser böra beaktas, då riksdagen går att behandla de framlagda förslagen.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag skall tillåta mig att ansluta mig till det ämne, som berördes i den senare delen av den föregående ärade talarens anförande. Jag kommer nämligen, herr talman, att helt och hållet begränsa mig till några synpunkter på den utrikespolitiska situationen. Då jag dels är förmätn nog att tillskriva dessa synpunkter en viss betydelse och dels saknar anledning räkna med, att de i denna debatt komma att representeras av partiledarna, har jag känt mig oförhindrad att tränga mig fram till denna tidiga och förnäma plats på talarlistan.

Den av humanitetskänslor besjälade världen måste i sitt innersta uppröras av sin avsky för det krig, varmed en till tänderna rustad stormakt brutalt och cyniskt angripit ett litet föga försvarsberett land. Att detta krig, och därunder inträffade ohyggliga händelser, i den s. k. civiliserade världen måste utlösa stormar av vedergällningens lidelser mot det »brottsliga» landet, måste tända hatets och hämndens lågor, allt detta är ingenting att förvåna sig över. Och utan tvivel äro dessa lidelsernas stormar ett uttryck för sådana instinkter och känslor hos människorna, som äro av väsentlig betydelse för uppehållet av de nationella samhällena och som jämväl skola spela en väsentlig roll för det världssamhälle, som möjligen efter årtusendens förlopp kommer att byggas. Jag nämner detta på det att icke syftet med mitt anförande måtte bli missförstått.

Eljest, herr talman, har jag nämligen icke för avsikt att uppehålla mig vid den *härliga* sidan av det mänskliga hatet och hämnden. Hämnad föder hämnad. Ildådet mot den svenska ambulansen var en hämnadeakt, föranledd av den hämnad, som abessinierna utövat mot italienska fångar. Och nu vill en stor del

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

av den s. k. civiliserade världen taga hämnd på Italien såväl för detta lands hämndakt mot ambulansen som överhuvud för dess angrepp på Abessinien. Uppburen av rättskänslornas vågkammare kan den internationella hämnden komma att växa som en lavin, i vilken inom kort hela vår världsdel finner sig begrävd. Sannerligen, en farligare lek med elden än den, som nu sker Europas folk emellan, har aldrig förekommit. Begriper man då inte, att människornas på kränkta rättskänslor upptornade vedergällningspassioner icke kunna vara de lämpliga direktiven för folkens utrikespolitik? Förnuft och eftertanke ha aldrig varit mera av behovet påkallade än i den nu aktuella utrikespolitiken. Till och med när det gäller ett lands inre angelägenheter, ja när det gäller ett alldeles privat företag, är man i allmänhet angelägen om att icke låta affekter och passioner vara bestämmande för besluten. Hur utsägligt mycket mera angeläget måste det icke vara, att den för folkens, för miljoners och åter miljoners, öden avgörande politiken ligger i händerna på personer, som icke låta sina handlingar bestämmas av annat än det, som efter lugnt och sansat övervägande befinnes vara det bästa möjliga för dessa människomiljoner, hur mycket mera angeläget är det icke, säger jag, att den internationella politiken ligger i deras händer, som icke influeras av de brusande vedergällningslidelserna i annan mån än dessas tryck blir så starkt och så oemotståndligt, att det för den skull också av en förnuftig politik *måste* beaktas.

Jag riktar ingen förebråelse mot vår utrikesledning. Sådan som situationen nu en gång är — med vårt engagemang i folkförbundet — skulle det kunna ha varit förenat med betydande olägenheter, ja med utomordentliga risker, för oss att undandraga oss vad som i Genève betraktas såsom våra sanktionsplikter. Jag förebrår och anklagar ingen. Men jag vill begagna min ställning att från denna tribun uttala min mening, att det är en stor olycka för vårt hittills lyckliga land, att en *överbalt i världen rådande anda av kortsynthet* tvungit oss in i denna situation, som nu nödgat oss att uppgiva vår neutralitetspolitik och beträda de ödesdigra sanktionernas väg. De är sant, att det hittills från vår sida mera varit fråga om gester än om handlingar. Men redan dessa gester ha varit tillräckligt utmanande för att lägga grunden till en fiendskap med främmande makt, en fiendskap som vi i framtiden kanske förgäves skola önska se utjämnad. Det är också sant, att makten i fråga för närvarande befinner sig på ett till synes betryggande avstånd från våra kuster. Men detta förhållande kan mycket lätt komma att ändras. Vare sig det går med Italien som med Tyskland, att det slutligen på sina knän tvingas att mottaga förödmjukelsen under en följd av år, eller icke, så kan en framtidsbild av det politiska läge, som karakteriseras av ett mitteleuropeiskt block från Medelhavet till Östersjön, näppeligen betecknas såsom en fantasiprodukt av en opraktisk hjärna, utan snarare såsom ett ganska möjligt perspektiv. Men i denna bild hava Italiens intressen blivit Tysklands. Fiendskap med Italien betyder då fiendskap med vår närmaste granne i söder. Om icke förr så skall man kanske då i vårt arma land önska sig tillbaka till den med allt fog beprisade neutralitetspolitik, som vi intogo under sista världskriget. Men då nödgas vi ligga som vi ha bäddat. Kasta vi oss icke i armarna på blocket, så torde ingen annan möjlighet för oss vara given än ett krig på egen botten mot en fiende, utrustad med vapen och förstörelseverktyg fruktansvärdare än de som hittills skådats.

Men den kommande maktgrupperingen i Europa må bli vilken som helst. Att ett nytt europeiskt krig — även om det trots det aktuella labila läget för närvarande kan förhindras — är i antågande, den *farhågan* kan icke rimligen avvisas. Den står tvärtom inristad i Versaillesfreden och dess för alla länder ödesdigra konsekvenser genom utsagnings- och förödmjukelsepolitiken mot

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Tyskland. Kanna vi icke frigöra oss från våra s. k. sanktionsplikter, så tvingas vi obönhörligen in i den förödande branden. Vad denna — utom all blodsutgjutelse och materiell förstörelse — kan komma att betyda för svensk frihet och demokrati vill jag helst icke yttra mig över.

Skall det, efter vad som förekommit under de sista fyra månaderna, alltjämt vara behöfligt att klargöra, att dessa s. k. sanktionsplikter äro rena parodien på en rättsordning? Ha icke de synpunkter, som jag i denna kammare utförligt framlade för fem år sedan i detta ämne, bokstavligen bekräftats genom de inträdda händelserna? Trots alla hojtanden ha de makter, på vilkas skuldror sanktionspolitiken framför allt måste vila, hittills väsentligen inskränkt sina sanktioner till prat och gester. Att häri icke ligger någon överdrift inses, när man jämför vad som faktiskt skett och huru kriget fått fortgå utan varje hinder från folkförbundets sida, när man jämför detta med vad som *borde* ha skett enligt förbundsakten. Hela Norden, England, Frankrike, Spanien, Holland och Belgien etc. borde, om folkförbundsakten hade efterlevts, sedan mera än ett kvarts år tillbaka ha befunnit sig på fullt utbildad krigsfot med Italien — och de länder som tilläventyrs ryckt till Italiens undsättning. Men av detta har hittills lyckligtvis intet skett. Den storstilade aktionen har ersatts av braskande proklamationer och åthävor. Att det hela stannat härvid är i själva verket högst naturligt. Ingen vet bättre, var skon klämmer än den, som bär den. Och ett land som England inser mycket väl, att till och med i *denna den klaraste av alla angreppssituationer* skulle icke ens ett absolut samfällt uppträdande från folkförbundets sida med visshet ha kunnat förebygga ett blodigt krig med oöverskådliga följder. Det kan härvid icke vara utan betydelse, att det s. k. brottsliga landet styres av en diktator, som har makt att identifiera sina små krassa prestigehänsyn med landets egna intressen. Men England vet kanske framför allt annat, att det kan bli både si och så med det *kollektiva* i aktionen och att förty sanktionskriget *kan* komma att betyda ett allmänt europeiskt krig, för att nu icke säga världskrig, och att det kunde vara ganska dubiöst, huruvida just de sanktionerande staterna ur detta krig skulle utgå som verkliga segrare. Även en seger skulle kanske kunna bli en Pyrrhusseger med ödesdigra konsekvenser av oöverskådlig räckvidd för de europeiska demokratierna.

Utän tvivel är det dylika allvarsmättade synpunkter, som kommit denna sanktionsfars att kulminera i de sanktionerande huvudmakternas generösa erbjudande åt angriparen att under deras protektion hugga för sig ordentliga stycken, så att han kunde känna sig riktigt belåten. Den engelske utrikesministern, förmodligen också hela engelska regeringen, liksom den franska, såg, vart det skulle bära hän, därest oljesparren mot Italien hade blivit verklighet. Den engelske utrikesministerns handlingssätt var uteslutande förestavat av önskan att förebygga katastrof för *sitt* land — och därmed också för Nordens länder! Som vanligt i dylika fall stupade han för den oupplysta opinionens fanatiska pilar. Hade en djupare reflexion varit möjlig, skulle dessa pilar ha sökt sig ett helt annat mål: hela den grundåskådning, på vilken folkförbundet vilar och som under en spindelväv av fredönskningar ligger och verkar som en krigsvulkan. Man tror sig genom några penndrag ha kunnat administrera rättskänslorna hos folken till en avgörande fredsfaktor. Man har icke begripit, att dessa rättskänslor väsentligen icke äro något annat än primitiva hämnde- och veder-gällningsinstinkter. Det är ju obestriddligt, att den angripande makten enligt den s. k. rättsordning, som här skall tillämpas, är att betrakta såsom en brottsling och att genom sanktionerna *rättsvisa* skall skipas mot denne brottsling. Men att rättsvisa skall skipas mot en brottsling, det är blott ett annat uttryck för att han skall få det straff, varav han genom sina gärningar *gjort sig för-*

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tjänt. Därmed är det ofrånkomligt, att den rättvisa, som det här är fråga om, helt enkelt bygger på människornas vedergällnings- och hämndinstinkter.

Sådana passioner låta sig emellertid icke bemästras till ett fredsinstrument genom blotta överenskommelser mellan länderna. Därtill fordras ett mäktigt internationellt maskineri, som håller såväl de krassa nationella intressena som hatets och hämndens lidelser i den strängaste tuktan. Av allt att döma komma sekler att varda otillräckliga för uppbyggande av ett sådant maskineri. Huruvida man förnuftigtvis dessförinnan kunde våga sig på ett sanktionssystem till förebyggande av *stormaktskrig*, vill jag nu icke yttra mig om. Om småstaterna talar jag nu icke. Det är ju självfallet, att de stora makterna kunna hålla en liten obetydlig stat i schack. Den saken har just nu intet intresse. Säkert är, att sanktionssystemet blir en kulturfara av ofantliga dimensioner för de västerländska folken, så länge man icke lyckas få någon bukt med de traditionella suveränitetsföreställningarna. Dessa stå i oupplöslig motsättning till varje ansats till en internationell rättsordning, som toge sig uttryck i s. k. sanktionsplikter mot stormakter. Är det så svårt att begripa detta? Hur skulle det väl gå med den enskilda statens rättsordning, om varje individ ansåges ha suverän rätt att hävda sina personliga intressen till liv, frihet och egendom? Vilka för samhället absolut nödvändiga lagar skulle väl då kunna genomföras? Varken strafflag, skadeståndsrätt eller överhuvud någon exekutionsrätt vore tänkbar, för att nu icke tala om värnplikt eller militärmakt i vilken form som helst. Den enskilda *individens* suveränitet skulle betyda laglösheten, alltså det nationella samhällets omöjlighet. *Staternas* suveränitet betyder detsamma, nämligen det internationella samhällets omöjlighet, d. v. s. omöjligheten av internationell rättsordning, såvitt de olika staternas livsintressen därav kunna beröras.

Detta anförande är icke att betrakta såsom uttryck för en först genom de inträffade händelserna vunnit åsikt. Dessa synpunkter stå i ofrånkomlig konsekvens med den grundåskådning, varåt jag offentligen givit uttryck, första gången för mer än 15 år sedan. Syftar man till en saklig framstöt mot min ståndpunkt och icke till en tillfällig och därför mindervärdig politisk seger, är det alltså meningslöst att attackera mina synpunkter utan att man är beredd att kullkasta min grundåskådning. Emellertid önskar jag tillfoga följande.

Naturligtvis är det icke alldeles uteslutet i föreliggande fall, att Italien genom en oljespärre utan tillstötande sanktionskrig kunde tvingas att upphöra med fientligheterna, att upphöra med något sålunda, som det likväl inom kort måste upphöra med på grund av naturhinder. I allra lyckligaste fall kunde sålunda på sanktionssidan komma ett plus av rent bagatellartat slag. Denna *minimala vinst* hade man då vunnit genom ett *hasardspel*, där risken av ett krig varit överhängande, ett krig, vars ödesdigra konsekvenser icke kunna överblickas, ja, där risken av en blodigt grym, den västerländska odlingen kanske helt förgörande europeisk katastrof hade stått för dörren. Oxenstiernas ord om den dårskap, varmed världen regeras, har i den nutida internationella politiken vunnit en förfärande bekräftelse. Med dårskapen tävlar numera endast den offentliga humbug, som efterträtt den hemliga diplomatiens konster. Saken kan icke belysas bättre än genom följande uttalande i en fackmanartikel i en tidning, som eljest entusiastiskt hängivit sig åt sanktionspolitiken. Artikelförfattaren förklarar det vara ett aktuellt behov för England att äntligen finna en »man av järn och blod, med gudabenådad utrikespolitisk kallblick, som förstår att på det militära området bota de fel, som utrikesministern av hänsyn till världsoptionen och folkförbundet måste begå i Genève». Dessa ord innefatta, att Genèvepolitiken i denna fråga är det medvetna camouflaget från stormakternas sida. De synas mig, dessa ord, träffande karakterisera

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

läget och böra närmare begrundas av alla dessa ytliga fredsvänner, som förfalska situationen genom sina fraser om nationernas solidaritet och om deras samfälliga plikt till aktion mot fredsstöraren. För okunniga eller enfaldiga människor ha dessa fraser en skön och ideell klang. Men de, som närmare söka tänka sig in i det komplicerade sammanhanget, begripa, att fredsvännerna genom sina förenklande paroller helt ofrivilligt bilda det mest fruktansvärda av alla krigspartier, fruktansvärt just genom sin okunnighet och därmed sammanhängande ansvarslöshet. Ären I, sanktionsivrande fredsvänner, verkligen beredda att kasta in vårt nära nog försvarslösa land i ett världskrig? Jag säger nära nog försvarslöst, i jämförelse med vad en fruktansvärd fiende kunde åstadkomma. Han I verkligen betänkt, att Östersjön i våra dagar icke bildar något större avstånd, något större hinder för en fiende än en liten obetydlig bäck i forna tider? Bli vi utan vår egen provokation angripna, så nog skola vi försvara oss till sista blodsdroppen mot både röda, svarta och bruna diktaturer. Detta är en sak. Men att av ideellt svärmeri kasta sitt eget land och medverka till andra länders inkastning i en världsbrand, det är ett ofrivilligt förräderi mot både fosterland och fredssak. Eder rättfärdighetsträngtan — jag riktar mig till *de* fredsvänner, om vilka jag talat, då jag säger »Eder rättfärdighetsträngtan», damer och herrar fredsvänner — är en »efter oss syndafloden»-politik, den betyder ragnarök om också icke för er själva så dock för edra efterkommande. Betänken det, sanktionsivrande fredsvänner.

Detta är, herr talman, vad jag vid detta tillfälle önskade ha utsagt.

Herr Skoglund: Herr talman! Våra ekonomiska förhållanden ha under det senast gångna året förbättrats avsevärt. Därom vittnar också årets statsverksproposition. Stora delar av vårt lands industri arbeta under fullständig högkonjunktur. Jordbruket kommer som vanligt på efterkälken, men även där är läget förbättrat tack vare vidtagna stödåtgärder och det allmänna konjunkturuppsvinget. Därtill komma också de senaste årens ovanligt goda skördar. Fråga är bara, om vi våga tro, att dessa goda tider komma att bli bestående under en lång följd av år.

Kunna vi alltså glädja oss åt ett tillfrisknat näringsliv, som ger bättre selsättningsgrad här hemma, har samtidigt den utrikespolitiska horisonten mörknat. Även om den föregående talaren kanske färgade något kraftigt, tror jag, att ingen kan säga annat än att läget är allvarsamt. Från vårt mera avskilda läge här i Norden ha vi som åskådare betraktat vad som hänt ute i världen och anat, att oväder var i annalkande. Frågan har varit, var ovädet skulle bryta ut. Lyckligtvis blev det den här gången icke åt vårt håll. En stormakt, medlem av Nationernas förbund, har börjat erövringskrig mot en annan, mindre och svagare medlem av förbundet. Hur det svenska folket har reagerat mot ett sådant övergrepp, behöver jag icke skildra. Det känna vi alla. Avståndet från de krigförande har kanske gjort oss här uppe något mera kavata, än om kriget rasat i något nära grannland. Vi ha under alla förhållanden såsom medlem av Nationernas förbund ställt oss solidariska med de övriga förbundsmedlemmarna.

Det är nog anledning för oss att begrunda, att vi genom vårt deltagande i de av Nationernas förbund beslutade sanktionerna engagerat oss på ett helt annat sätt än tidigare i de utrikespolitiska förhållandena. Kunna vi emellertid på ett effektivt sätt medverka till fredens bevarande i världen, är det vår plikt både att taga risker och att göra uppoffringar. Vi måste dock betänka, att Nationernas förbund icke erhållit den anslutning och den styrka, som man hoppats vid dess tillkomst. Härigenom ha våra risker i väsentlig grad ökats, och det få vi icke glömma.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

De senast gångna månaderna borde ha lärt oss alla, att om vi vilja skydda vår egen frihet, så räcker det icke med att punktligt betala avgiften till Nationernas förbund, utan vi få nog alltjämt först och främst lita till vår egen försvarskraft.

Jag skall icke vid detta tillfälle länge uppehålla mig vid försvarsfrågan. Den kanske kommer upp till mer ingående diskussion under den fortsatta debatten. Försvarskommissionen har gjort en synnerligen omfattande utredning, och Konungen har i trontalet bebådadt, att denna riksdag skall få sig proposition förelagd. Vi veta alltså, att vi inom en nära framtid få tillfälle att taga ställning till och besluta, hur vi vilja ha vårt försvar ordnat. Försvarskommissionens socialdemokratiska reservanter och regeringen närliggande tidningar bedöma otvivelaktigt den nuvarande situationen alltför optimistiskt. I förhållande till den näst föregående ärade talarens ordalag, är kanske uttrycket »optimistiskt» alldeles för svagt. Det vore underligt, för att icke säga ansvarslost, om regeringen, när den går att utarbeta proposition, skulle följa sådana linjer som de socialdemokratiska reservanternas.

Högerns representanter i försvarskommissionen ha icke utan noggrant övervägande sträckt sig väsentligt längre än socialdemokraterna och även längre än mellanpartierna. Från ansvariga militära myndigheter inkomna yttranden understryka behovet av vad reservanterna föreslagit. Vi för vår del äro villiga till en fullt saklig prövning av vad både regeringen och andra partier kunna komma att framföra i försvarsfrågan. Men vi räkna då också med att andra partier sakligt bedöma de förslag till förstärkning av försvaret, som vi funnit ur riksförsvarets synpunkter behövliga.

Vi kunna icke heller anse, att försvaret i den statsverksproposition vi nu skola behandla erhållit de anslag, som i nuvarande situation krävas. Och försvarsministerns sätt att behandla den frivilliga skytterörelsen tycker jag närmast påminner om halsstarrighet. Riksdagen har ju dock de föregående åren givit honom bakläxa på den punkten.

Ett led i ett starkt riksförsvär är att vi inom de egna gränserna ha god tillgång på livsförnödenheter. Om jag icke hörde fel, var den förste ärade talaren, herr Pehrsson i Bramstorp, inne på denna fråga, och på den punkten ger jag honom rätt. Tack vare att jordbruket fått ett sådant prisstöd för sina produkter, att det kunnat genomgå den ekonomiska krisen med obruten produktionskraft, ha vi så riklig tillgång på livsmedel, att jordbruksministern med fog kan varna för hamstring därav. Jag är inte säker på, att svenska folket tänker på den saken oftare än då det händer något ute i världen, som gör det oroligt.

Det har ifrågasatts, att vi skulle utnyttja den nuvarande rikliga tillgången på god brödsäd för uppläggande av ett reservlager, som kunde utnyttjas både då vår införsel är försvårad och då vår skörd är av dålig kvalitet. Jag tror, att en sådan åtgärd är fullt motiverad.

Statsministern brukar gärna och med all patos han förfogar över tala om sammanhanget mellan ett yttre och inre försvar. Det är riktigt. Vi böra inte heller försumma omvårdnaden inom landet. Men vi skola ha klart för oss att går vår yttre frihet sin väg, då förlora vi också, vad vi lyckats åstadkomma i kulturellt och socialt hänseende.

Med all aktning för regeringens strävan både att söka göra det bättre för vissa kategorier och att uppfylla givna vallöften, så förefaller det nog, som om regeringen kunde visa mindre brådska på en del områden och taga mera hänsyn till riksdagen. Det var en stor och värdefull reform, när vi förra året genomförde den nya folkpensioneringen, och den beslutades glädjande nog med mycket stor enighet. Den kommer att medföra mycket stora kostnader och

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

är ännu icke förd ut i livet. Riksdagsmajoriteten avvisade förslaget om dyrortsgruppering. Icke förty har, som föregående talare här antytt, regeringen i år bebådadt, att den kommer med förslag om dyrortsgruppering. Socialministern borde ha väntat tills vi sett verkningarna av förra årets beslut. Det kanske är olämpligt ge uttryck åt vad man tänker, men det är svårt att frigöra sig från den tanken, att det kanske är höstens val, som kastar sin skugga framför sig.

I en tid, då, som finansministern säger, Sveriges näringsliv kommit över återhämningsstadiet och är inne i en period av konsolidering och inom vissa områden en verklig expansion, böra vi söka begränsa statens anskaffnings- och konjunkturutmättningspolitik, om vi skola följa de riktlinjer, som regeringen själv tidigare hävdadt. Förståndigt nog, vill jag säga, har regeringen på en del områden gjort vissa besparingar, och jag vill i det fallet uttrycka min tillfredsställelse över att man beskurit de vildsnår, som hotade att växa upp omkring en del kristidsanslag. Jag tänker då närmast på anslagen till främjande av enskild företagsamhet och även på anslagen till kommunala beredskapsarbeten m. m. Däremot kan man nog ifrågasätta, om regeringen iakttagit någon särskild stor varsamhet, när det gällt anslag på en del andra områden. Jordbruksministern har gått fram rätt hårt, när det gällt sådana anslag under nionde huvudtiteln som tillkommit eller utökats på grund av arbetslösheten. Samma varsamhet ha icke de herrar statsråd visat, som haft ansvaret för andra huvudtitlar. När det gällt byggnadsanslag, måste jag säga, att man varit betydligt mera rundhänt. Vad beträffar de landsdelar, där arbetslösheten hotar att bli bestående, äro vi nog allesammans överens om att man där får vidtaga alldeles särskilda åtgärder, att där kräves en alldeles speciell uppmärksamhet.

I en tid, då arbetstillgången ökar, bör det vara de statliga och kommunala arbetslöshetsorganen angeläget att söka förhindra tillkomsten av en permanent understödstagaregrupp. Det fordras både ett klokt omdöme och en fast hand för att lösa den uppgiften. Riksdagen har på den punkten tidigare ut sagt sin mening på ett sådant sätt, att den knappast kan missförstås. När de myndigheter, som bära ansvaret för arbetslöshetsverksamheten, fullfölja riksdagens direktiv, hoppas jag, att de skola få åtnjuta socialministerns stöd.

Vi få efter vad trontal och statsverksproposition bebådadt arbetstidsfrågor både för sjukvårdspersonal och jordbruksarbetare att pröva vid årets riksdag. Vad den förstnämnda gruppen angår, är det beräknadt, huru många miljoner det kommer att kosta staten och landstingen per år. Vad sistnämnda grupp åter beträffar, jordbrukets arbetare, är det omöjligt att komma med några tillfredsställande och tillförlitliga beräkningar. Kunna vi icke hålla ett tillfredsställande prisläge på jordbruksprodukterna samtidigt som vi införa en förkortad arbetstid, befarar jag, att resultatet blir ett minskat antal anställda, vilket betyder ökad arbetstid för tusentals självständiga jordbrukare och deras familjer. Om utvecklingen skall gå i den riktningen, kunna vi nog ifrågasätta, om det kan betraktas såsom en tillfredsställande social utveckling.

Herr Pehrsson i Bramstorp nämnde i sitt anförande, att det vore önskvärt att kunna lösa jordbrukets arbetstidsfråga. Jag vill för min del säga, att jordbrukets folk har en längre arbetstid än kanske någon annan yrkesgrupp i detta land, och den grupp, som jag representerar, kommer för sin del att gå till en fullständigt obunden prövning av denna fråga. Vi kunna emellertid icke bortse från det sammanhang, som onekligen finnes mellan detta förslag och priset på jordbrukets produkter. I den partimotion, som högern väckt vid denna riksdag, får man en god överblick av bytesrelationen mellan jordbrukets produkter, å ena sidan, och de förnödenheter, jordbrukaren måste köpa, samt arbetslönerna, å andra sidan. Jordbrukarna ha ännu icke kommit fram till det bytesvärde på

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

produkterna, som rådde under tiden 1925—1929, vilket ingen, tror jag, kan säga varit synnerligen gynnsamt. Sättes jordbrukets köpkraft gentemot förnödenheter för åren 1925—1929 lika med 100, så var den 92 i oktober 1935. Varken medelpriset på vegetabiliska eller medelpriset på animaliska produkter ha, mätta i indexsiffror med 1925—1929 som basperiod, ännu nått upp till prisnivån å jordbruksförnödenheter eller lönenivån inom jordbruket. Den nuvarande jordbruksministern har ju ansett ett prisläge för jordbrukets produkter på omkring 75 % av prisnivån 1925—1929 såsom skäligt. Vi för vår del ha vid föregående års riksdagar framhållit, att vi eftersträfvade att komma till en ståndpunkt, som utgjorde en lämplig återgång till 1925—1929 års prisnivå. Någon säger kanske nu: Vi få icke glömma konsumenternas intressen i denna fråga. — Det är alldeles riktigt, men jag tror, att när de få klart för sig, vilken liten prisförhöjning på livsmedel det kan bli fråga om och huru berättigad den är, någon vidare opposition från det hållet icke kommer ifråga. Vad som gjort det möjligt för jordbruket att förbättra sitt läge under de sist gångna åren, är, såsom tidigare framhållits, de vidtagna stödåtgärderna, de goda skördarna och en bättre organisation vid produkternas försäljning. Det förefaller knappast troligt, att vi kunna räkna med att under en rad av år få sådana skördar som de sista årens.

Jordbruksnämnden har ingen lätt uppgift, och därför anser jag icke heller, att man bör i onödan kritisera den. Under den gångna hösten har dock jordbruksnämnden vidtagit en del åtgärder, som äro av den art, att många jordbrukare ställt sig frågande inför dem.

Regeringen är i årets statsverksproposition blygsammare än föregående år. Den överlåter i stor utsträckning åt sin tidningspress att skildra, vilken framgång dess ekonomiska politik haft, och denna gör det med all energi. Är det någon, som inte oreserverat godtager de socialdemokratiska tidningarnas utläggning utan tillåter sig erinra om vad det svenska näringslivets män förmått åstadkomma, när det gällt att återerövra och uppjobba marknaden både hemma och utomlands, får han utan vidare en åthutning. Genom statsmakternas åtgöranden kan mycket göras för att bringa lindring i en ekonomisk kris, men skall den förlösande konjunkturförbättringen ernås, då måste andra ekonomiska faktorer vara för handen. Svenskt näringsliv har visat en enastående förmåga att slå sig igenom och snabbt utnyttja den konjunkturförbättring, som inträtt. Det gäller att vidmakthålla och stärka denna företagsamhet och framåtanda, som vi sett bevis på. Finansministern gör det säkert icke genom sitt tal om att monopolisera viktiga delar av handeln, och jag vågar påstå, att knappast heller herr statsministern åstadkommer det med sitt tal om nödvändigheten av ökad kontroll över näringslivet. Bensinmonopol skulle säkerligen vara en god inkomstkälla för en finansminister. Vid många tillfällen vore det nog behändigare att ösa ur denna rikligt flödande källa än att få söka sig till ett flertal mindre givande brunnar. För närvarande och, jag skulle förmoda, till höstens val höra vi nog ganska litet tal om bensinmonopol.

Regeringen har låtit verkställa »en förberedande utredning angående ingripanden från samhällets sida på vissa områden av det ekonomiska livet». Det vore säkert av stort värde för många här i vårt land, om statsministern, som efter vad man kunnat förmärka, hyst stort intresse för utredningen — en utredning, som jag skulle vilja kalla utredningen om »folkförsörjning och arbetsfred» — nu, sedan konjunkturerna lättat och vi ha tid att ägna oss åt de problem, som ligga framför oss, ville ange, om han betraktar såsom ett önskvärt program för sin regeringspolitik de slutsatser, som dragits av denna utredning, eller om han föredrager att alltjämt hålla fast vid det socialdemokratiska programmet. Det kan knappast sägas om den nothinska utredningen,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

att den innehåller några uppseendeväckande nyheter. Snarare skulle jag vilja säga, att den på många punkter blott återger gamla kända sanningar, och här skulle jag vilja göra en parentes. Utredningsmännens första betänkande är ingen stor papperslunta — det är det, som hans excellens statsministern här håller i sin hand. Bilagan, som hör till betänkandet, är däremot en stor och tjock bok och en god uppslagsbok, om man vill veta, vad som hänt på näringslivets och andra områden under de sista åren. Det är blott synd, att det på omslaget står »Statens offentliga utredningar». Om det i stället stått »Handbok beträffande statliga åtgärder utgiven av herrar Nothin, Ericsson och Severin», då kunde den kanske bli läst och vara till nytta för en betydligt större del av vårt folk än nu blir fallet.

Jag vill minnas, att statsministern vid något tillfälle yttrade, att han med denna utredning ville åstadkomma en kartläggning av vårt ekonomiska liv. Så noggrant tror jag icke, att utredningsmännen gått till väga, att man kan kalla deras arbete för en kartläggning. När jag läste betänkandet, kom jag osökt att tänka på riksskogstaxeringen, där man gick med jämna mellanrum i raka linjer över vårt land och uppskattade, vad man såg. Något ungefär liknande tycker jag, att utredningsmännen i detta fall gjort. De ha med rätt stora avstånd vandrat över Sveriges närings- och samhällsliv och gjort sina iakttagelser och därvid funnit, att vi ha betydligt större tillgångar och värden i vårt land än många tidigare haft någon aning om. På de punkter, där de ansett det vara något särskilt att beakta, ha de gjort en anteckning i dagboken och sagt, att här behöver göras en särskild utredning. En del av de uppslag, som på så sätt kommit fram, äro säkerligen värda uppmärksamhet, men beträffande många av dem tror jag icke, de äro värda att beakta. Vissa delar av betänkandet skulle man kunna kalla det fria svenska näringslivets Höga visa. Man får där veta, att under perioden 1880—1930 den reala konsumtionen per individ fördubblats och den reala årslönens utveckling för manliga industriarbetare undergått ungefär samma stegring. Jämsides med denna förbättring ha vi kunnat vidtaga omfattande sociala reformer. Vår handel och vår industri har raskt utvecklats. Skogsbruket har gjort stora framsteg och blivit av allt större betydelse för folkförsörjningen. Den mörka punkten i denna orientering rörande det svenska näringslivet är, får jag säga, jordbruket. Här ha utredningsmännen sett stora svårigheter för dess framtida läge. De ha kommit fram till den ståndpunkten, att om vi vilja ha ett jordbruk här i landet och en jordbrukarebefolkning, som icke alltför mycket skall behöva ifråga om levnadsvillkoren skilja sig från andra befolkningsgrupper, få vi nog tänka oss att för framtiden kraftigt understödja denna näring.

Vad som från början motiverade denna utredning var väl riksdagens begäran om utredning och förslag till arbetsfredens tryggnad. Denna utredning har sedan fått en större omfattning från regeringens sida än riksdagen förmodligen tänkt sig. När man tar del av undersökningen beträffande arbetsfreden, får man intryck av att det är oerhört stora värden för både enskilda intressegrupper och samhället, som man genom en förnuftigare ordning borde kunna rädda. Det visar med andra ord, att riksdagens borgerliga majoritet icke varit ute i ogjort väder, när vi påkallade åtgärder på denna punkt. Det är ju ett flertal förslag, som utredningsmännen göra, även när det gäller samhällsfreden. I stort sett kan man säga, att utredningsmännens tanke är, att de stora organisationerna själva skola med av statsmakterna utsedda sakkunniga som medlare söka åvägabrinda bättre förhållanden, och att först, när en sådan åtgärd befinner sig icke ha lett till resultat, statsmakterna skola ingripa med lagstiftning. Förslaget låter onekligen i första ögonblicket tilltalande. För min del befarar jag, att det icke kommer att leda till tillräckliga resultat. De s. k.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

samhällsfarliga konflikterna kräva också sin särskilda uppmärksamhet. Här rör det sig om viktiga spörsmål, där riksdagen ansett, att något bör göras utan för stort dröjsmål. Jag tror, att jag med rätta kan ställa till hans excellens herr statsministern denna fråga: Vad ämnar regeringen göra?

Riksdagen har också uttalat sin önskan om utredning beträffande statsfi-entlig propaganda. Utredningen är gjord, förslaget är utremitterat till myndigheterna, och enligt vad man sett i pressen har ett stort antal myndigheter yttrat sig i tillstyrkande riktning. Det är vår bestämda uppfattning, att denna fråga icke längre får förhalas. Samhället måste — erfarenheter från både vårt eget och andra länder säga oss det — vidtagna effektiva skyddsåtgärder både för landets egen skull och, jag skulle i detta fall vilja säga, för den svenska demokratiens skull.

Den förste talaren i dagens debatt, herr Pehrsson i Bramstorp, hade inga större anmärkningar mot årets budget. Jag tror nog för min del att det finnes fog för längre gående anmärkningar än dem han framförde. Onekligen är det så, att det finnes både förtjänster och nackdelar. Till förtjänsterna hos den statsverksproposition, som nu går till utskottsbehandling, höra avbetalningarna på kristidslånen. Det måste anses önskvärt att få bort dessa så snart som möjligt. Vidare har säkerligen finansministern fått känslan av att en skattesänkning vore något, som det svenska folket tycker om. Det var kanske den stora överraskning, som han försökte bereda vårt folk, när han höll sin radioföreläsning. Vi, som ibland och kanske rätt ofta tillhöra oppositionen, hade tidigare under höstens lopp framhållit önskvärdheten av en skattesänkning, när konjunkturerna nu förbättrats och inkomsterna blivit större. Skulle vi möjligen genom att ha fört den saken på tal kunnat medverka till att finansministern kommit in på en för honom så ovanlig tankegång som en skattesänkning, då måste jag säga, att det gläder oss mycket.

Finansministerns argumentation för att icke taga hänsyn till riksdagens tidigare uttalanden beträffande den extra förmögenhetsskatten förefaller icke stark. Jag skulle vilja råda bevillningsutskottet att läsa över vad utskottet på den punkten skrev föregående år.

Bilbeskattningen är den verkligt goda mjölkkon. Där strömma miljonerna formligen fram. För nästa budgetår räknar finansministern med att det skall komma in över hundra miljoner kronor den vägen. Min bön till kommunikationsministern, när pengar så rikligt strömma in, är: Lägg icke allt på de stora raka huvudvägarna utan öppna också möjlighet för alla de människor, som bo i avkrokarna, att få del av denna välsignelse. — Går icke detta, är jag villig att diskutera vad herr Pehrsson i Bramstorp nyss nämnde, nämligen att man skall börja tänka på en skattesänkning.

Bland de mera framträdande svagheter hos propositionen är, att där icke på något sätt antydes, huru de ökade kostnader, som vi måste ikläda oss för försvaret, skola bestridas. Finansministern har försökt sig på att göra ett överslag över de närmaste årens sannolika utgifter, och detta visar, att vi även i fortsättningen få räkna med betydande automatiska utgiftsstegringar. Talet om de avsevärt förbättrade statsfinanserna gör också, att krav komma fram från skilda håll — jag skulle vilja säga kanske i många fall fullt berättigade krav — på ökade utgifter, som nog riksdagen icke kan undgå att taga ställning till. Vad kostnaderna för ett förstärkt försvar beträffar är läget allvar sådant, att vi icke, om vi känna vårt ansvar, kunna undgå att ikläda oss desamma. Den, som har ett värdefullt hus, får också finna sig i att betala försäkringspremierna därefter.

Regeringens idépolitiska program framträder kanske mindre tydligt i årets statsverksproposition än i föregående års. Huruvida det beror på taktiska

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skäl eller på finkänslighet mot de borgerliga grupper, som man väntar skola förstärka regeringsunderlaget, har jag svårt att uttala mig om. Vi få hoppas, att den konjunkturförbättring som nått oss blir bestående och att vårt näringsliv utvecklas så, att i ökad grad arbetstillfällena beredas och den ekonomiska grund kan åstadkommas, på vilken vi måste fota så väl vårt yttre som inre försvar. Målet för våra strävanden måste vara ökad yttre och inre trygghet. Vi tro icke för vår del, herr talman, att det är möjligt att vinna denna yttre och inre trygghet genom att följa den väg, som regeringen anvisat.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman, mina herrar! Under fjolårets remissdebatt tillät jag mig karakterisera den då framlagda statsverkspropositionen som en budget i optimismens tecken. Utvecklingen sedan dess har visat, att denna optimism också var berättigad. Om finansministern i föl med en viss djärvhet diskonterade en konjunkturförbättring, som då var i hög grad oviss, så har han i år kunnat plocka de mogna frukterna i konjunkturförbättringens örtagård. Det kan ju också ligga en viss rättvisa i att en finansminister, som i sådan grad som den nuvarande har fått bära dagens tunga och hetta under de verkligt svåra åren, också får vara statsfinansiell mästarkock under en tid, då de ekonomiska köttgrytorna äro fulla.

I den regeringen närstående pressen synes man nu föreställa sig, att vi inom oppositionen skulle visa sura miner inför det förbättrade budgetära läget, d. v. s. att vi skulle missunna finansministern den obestriddliga framgång, som han haft från år till år i sitt budgetarbete. Det kan ingalunda vara fallet, utan snarare tvärtom. Varför skulle vi icke med honom glädjas över den lyckliga ekonomiska utveckling, som har skapat underlaget för dessa höjda inkomstberäkningar och som gjort det möjligt att på utgiftssidan visa en något frikostigare budgetär politik än vad vi på länge ha kunnat? Vi göra det så mycket hellre, som detta ekonomiska tillfrisknande just visar styrkan i den nuvarande ekonomiska samhällsordningen, trots de påståenden, som ända till för kort tid sedan hördes från socialistiskt håll om att det kapitalistiska samhällssystemet stod inför ett omedelbart sammanbrott. Bakom det ljusa statsfinansiella läget ligger ett ekonomiskt uppsving för näringslivet med därav följande ökad sysselsättning, ökade möjligheter till konsolidering av företagen, förbättrade löneförhållanden för de anställda och vinst för företagen. Dessa omständigheter äro, såvitt jag förstår, i mycket hög grad ägnade att stärka förtroendet till den nuvarande samhällsordningen. Därför förefaller det mig, som om de största anledningarna till belåtenhet med den ekonomiska utvecklingen ligga på vår sida. Nu är ju även regeringen belåten och den trogna pressen fyller rymden med lovsånger över dess bragderika verksamhet på det ekonomiska och statsfinansiella området. Det hela skulle verka idyll, om det icke påginge ett stilla gnabb om vari orsakerna till detta lyckliga läge äro att finna. För min del skall jag icke söka lämna något bidrag till det grälet. Enligt de socialdemokratiska tidningarnas enstämmiga förkunnelse är det regeringens och särskilt finansministerns framsynta politik, som varit den ojämförligt kraftigaste hävstången till det ökade välstånd, som vi bevittna, under det att den allmänna ekonomiska återhämtningen, som man visserligen icke kan förneka att den föreligger, har spelat en tämligen underordnad roll. Enligt den borgerliga pressen åter vill man tillskriva den allmänna uppåtgående vägrörelsen i konjunkturerna huvudparten av förbättringen, därvid de här i landet av statsmakterna vidtagna hjälpåtgärderna väl ha bidragit men endast i ringa mån.

På detta sätt står alltså mening mot mening, och jag skall som sagt icke för dagen fortsätta denna diskussion. Men i förbigående sagt: är det ändå

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

icke ganska riskabelt att så ovillkorligt härleda konjunkturförbättringen från en regerings politiskt accentuerade verksamhet? Antag att det ånyo kommer en depressionsperiod. Enligt upprepade försäkringar från regeringen närstående håll kan en sådan komma snart nog, och omedelbara åtgärder förordas för att möta den väntade krisen. Antag vidare, att den nuvarande regeringen då alltjämt sitter vid makten, kanske säkrare förankrad än nu — därom veta vi ingenting. Måste icke då regeringen i detta läge få skulden för bakslaget lika väl som den nu vill ha förtjänsten av uppsvinget? Ur den synpunkten är det kanske skäl att vara en smula mera måttfull i betygssättningen.

Beträffande innehållet i statsverkspropositionen finns det nu som alltid många saker, som intressera, såväl på utgiftsidan som på inkomstsidan. Vad utgiftsidan angår är det ju anmärkningsvärt, såsom också framhölls av den förste ärade talaren i denna debatt, att alltjämt mycket stora anslag begäras för anordnande av allmänna arbeten. Såsom en hörnpelare i programmet för de senaste årens statliga åtgärder på det ekonomiska området har ju stått föresatsen att öka investeringarna i statliga och allmänna företag under dåliga tider och att minska samma verksamhet under bättre konjunkturer. Även om lämpligheten av en sådan politik icke har stått alldeles oemotsagd, har den i varje fall knäsatts av statsmakterna, åtminstone när det gäller förhållandena under lågkonjunkturen. Det statliga bygandet har forcerats, och även på andra vägar har det allmänna främjat en ökad verksamhet av olika slag. När nu emellertid en så avsevärd förbättring av konjunkturerna inträtt, borde väl också den andra sidan av programmet beaktas, d. v. s. man borde låta den offentligt understödda anläggnings- och byggnadsverksamheten krympa ned till normala proportioner.

En dylik ordning är att rekommendera icke allenast av statsekonomiska skäl utan lika mycket med hänsyn till en önskvärd, ja, behövlig ransonering av de extra arbetstillfällena, som kunna uppsåras i landet. Det talas som sagt redan om nästa kris och om angelägenheten att inför en befarad ny arbetslöshetsperiod i god tid se sig om för att möta den. Men måste icke svårigheterna under en sådan period, om den kommer, bli oerhört mycket större än under den period, som nu gått till ända, därför att det mesta av alla extra arbetsmöjligheter redan tagits i anspråk?

Särskilt tveivelaktigt förefaller det, huruvida en fortsatt subventionering av bostadsbyggandet i städerna kan vara tillräddig. Under inverkan bland annat av det låga ränteläget pågår överallt i samhällena en synnerligen livlig privat byggnadsverksamhet, finansierad helt och hållet med enskilda medel, och det förefaller, som om denna privata verksamhet skulle kunna övertaga ansvaret för den fortsatta bostadsförsörjningen. Ingenting talar emot antagandet, att så skulle kunna ske. En särskild stimulans speciellt av bostadsbyggandet förefaller så mycket mindre påkallad, som det just på detta arbetsområde under förliden sommar och höst var utomordentligt god tillgång på arbete, så god till och med, att det på vissa orter rådde brist på yrkeskunnig arbetskraft.

En minskad statlig kapitalplacering i olika anläggningsföretag just nu är att rekommendera även ur den synpunkten, att statens upplåning därigenom hålles nere. Härigenom skapas större möjligheter att bibehålla det allmänna låga ränteläget, varav näringslivet har kunnat dra så stor nytta under de sista åren. Detta låga ränteläge kan äventyras genom ökad statlig upplåning samtidigt med att den ökade livaktigheten inom näringslivet medför nya investeringar i den privata verksamheten.

I detta sammanhang kan det vara lämpligt att beröra socialministerns resonemang beträffande anslaget till arbetslöshetens lindrande. Han prutar preliminärt ned arbetslöshetskommissionens anslagsäskande för statliga och kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

munala reservarbeten och kontantunderstöd med ej mindre än 12 miljoner kronor, med motivering att de höjda anslagen till andra ändamål skola medföra en avsevärd utökning av arbetsmöjligheterna. Vi ha emellertid år efter år sett, hurusom regeringen på tilläggsstat måst kräva fyllnadsanslag till arbetslöshetskommissionens verksamhet. Jag vill icke säga, att regeringen varit ensam om sin optimism därvidlag. Riksdagen har också varit medskyldig. Borde man emellertid icke taga lärdom av detta förhållande och i stället försöka att åt arbetslöshetskommissionens verksamhet reservera det anslag, som kommissionen själv anser sig behöva, ty annars ställs man ju ett annat år ånyo inför nödvändigheten att anvisa stora belopp på tilläggsstat och kommer alltså tillbaka till det budgetsysteem, som vi en gång lämnade, att ha två olika stater, en ordinarie för det kommande budgetåret och en extra för det löpande.

Dessvärre lär det väl vara så, att arbetslöshetskommissionen måste fortleva. Av skäl, som jag icke här skall gå in på men som tarva en alldeles särskild uppmärksamhet från det allmännas sida, ser det ut, som om arbetslösheten på många håll och inom vissa yrken hotar att bli permanent. Den forcerade byggnadsverksamhet, som staten nu vill främja och som regeringen tror skall medföra en sådan lättnad i arbetslöshetskommissionens verksamhet, är dock av sådan natur, att den bereder sysselsättning allenast inom vissa yrken. Därför att de arbetslösa så att säga ha frusit fast vid vissa orter och inom vissa fack, kan man icke räkna med att man genom att anordna allmänna arbeten i allt större och större utsträckning skall få bort den återstående arbetslösheten. Det kommer sannolikt alltjämt finnas kvar ett betydande antal, som måste hjälpas på det gamla sättet genom statliga och kommunala hjälporgan, och så länge detta är fallet, måste också de erforderliga medlen ställas till förfogande.

Om det bakom regeringens åtgärd i detta hänseende ligger en begynnande tendens att så att säga avveckla arbetslöshetskommissionens verksamhet för att helt ersätta den med statliga åtgärder av annat slag, så vill jag säga, att då övergår man från en mjuk form för hjälpverksamheten till en stel form. Den statliga verksamheten kan icke anordnas med den smidighet, som är erforderlig för att anpassning skall kunna ske efter de korta växlingarna i konjunkturen, och ett sådant nytt system måste därför medföra, att onödigt mycket allmänna medel offras på arbetslöshetshjälp i jämförelse med kostnaderna för det system, som allt hitintills praktiserats genom de allmänna hjälporganen.

Från regeringens sida pekar man nu med viss självbelåtenhet på de stora anslagsökningarna under femte huvudtiteln. Sociala välfärdsanordningar, dragande allt större och större kostnader år efter år, anse vi oss ha råd till, och den nuvarande regeringen hyser därvidlag ingen som helst tvekan. Stundom förefaller det dock, som om socialministern inriktade sina omsorger speciellt på vissa områden, under det att andra få ligga helt och hållet i lägervall. I förra årets remissdebatt efterlyste jag några åtgärder till realiserande av de många förslag, som framlagts i statens sjukvårdskommittés betänkande, och jag har anledning upprepa denna efterlysning. Särskilt trängande ter sig behovet av ytterligare vårdplatser för sinnessjuka. Kommittén i fråga föreslog i den delen, att statsbidrag skulle lämnas till landstingen för anordnande av vårdmöjligheter för lättskötta sinnessjuka, och vidare föreslog kommittén, att fattigvårdssamhällellenas utgifter för vården av sinnessjuka skulle överlyftas på staten. Nyligen gick genom pressen en uppgift, att tusentals sinnessjuka voro inhysta på ålderdomshemmen till stort men för trevnaden därstädes. Det är dock ovärdigt vårt land med dess höga sociala standard, att de sinnessjuka, dessa sämst ställda av alla olyckliga, skola vara i avsaknad av den vård, som är erforderlig. När nu det budgetära läget har tett sig så förmånligt, som det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

gjort, så förefaller det, som om det skulle ha varit möjligt att taga åtminstone ett steg för att realisera sjukvårdskommitténs önskemål beträffande en förbättrad sjukvård på detta område. Men kanske är det så, att socialministern är mest intresserad av sådana sociala reformer, som synas bra utåt och som därför kunna göra visst intryck på opinionen hos väljarmassorna.

Finansministern kan naturligtvis glädja sig åt en tämligen enhälligt gillande opinion, när han föreslagit en sänkning av den direkta skatten. Det är klart, att alla människor bli glada, när de få veta, att de slipa undan med en mindre skärv än förut till det allmänna. Enligt den moderna vokabulären betyder ju också sänkta skatter ökad köpkraft. Som sagt både från parketten och från raderna har finansministern blivit hjärtligt hyllad och applåderad för sitt förslag om skattesänkning. Det är kanske icke så många som tagit reda på att den utlovade skattesänkningen helt och hållet är byggd på finansministerns egen optimism. Därest myndigheternas inkomstberäkningar hade följts, hade budgeten gått jämnt ihop, och det hade icke funnits några pengar över till skattesänkningen. Genom uppräknig av inkomstskatten med 2 miljoner kronor, stämpelmedlen med 1 miljon kronor, utdelningen från Vin- och spritcentralen med 1 miljon kronor, statens järnvägars överskott med 2 miljoner kronor, riksbanksvinsten med 1½ miljon kronor, överskottet å statens utlåningsfonder med 1½ miljon kronor och utdelning från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag med icke mindre än 12 miljoner kronor, genom alla dessa uppräknig, som finansministern företagit på egen, jag vill icke säga på fri hand, har han fått ihop vad han behövde för att sänka inkomst- och förmögenhetsskatten med 20 enheter. Det beror alltså nu på vem som är säkrast i omdömet, riksräkenskapsverket eller finansministern, huruvida dessa beräkningar gå ihop.

Även om det emellertid skulle visa sig, att finansministerns beräkningar hålla, kan man ändå åtminstone *diskutera* andra sätt att använda det uppräknade överskottet. Visserligen avses i statsverkspropositionen betydande belopp till nedskrivning av den korta upplåningen, men såsom statens dolda tillgångar och reserverade medel ha tagits i anspråk under de sista åren, icke blott under denna regering utan även under föregående regeringar, vore det icke ur vägen att konsolidera finanserna något kraftigare än vad som föreslagits. För egen del skulle jag gärna ha sett, att åtminstone sådana skulder som förlusterna på kreditkassan och på spannmålsregleringen kunnat täckas i något hastigare takt än nu föreslagits. Skall man fortsätta att likvidera dessa kristidsskulder i det tempo, som hittills använts, löper man uppenbarligen den risken att ha kvar denna belastning under den nya krisperiod, som man tror skall komma, vilket just var vad man skulle försöka undvika.

Finansministern kan emellertid säkerligen vara lugn för sin skattesänkning. Är ordet en gång sagt, är det icke så lätt att ta det tillbaka. En annan sak är, om han valt den lämpligaste vägen. Hans försvar för att sänka den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten i stället för att, såsom riksdagen uttryckligen förut har uttalat, slopa vissa av de extra krisskatterna, verkar icke övertygande. En justering av finansplanen i den delen förefaller ganska sannolik, och en sådan justering underlättas också därav, att egendomligt nog summan av den extra förmögenhetsskatten och den extra inkomst- och förmögenhetsskatten beräknats till ungefär 20 miljoner kronor eller det belopp, som det här är fråga om. Nu skola vi icke glömma, att även om dessa krisskatter skulle slopas, vi ändå ha kvar en hel del skattehöjningar, som föranletts av de sista årens svåra ekonomiska förhållanden. Jag nämner som ett exempel de höjda arvsskatterna.

Av en vändning i finansministerns motivering för skattesänkningen förefaller det, som om han själv betraktade sänkningen som tillfällig. När man

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

beaktar de stora automatiska utgiftsökningar, som inträda under de närmaste åren, och vet, att kostnaden för höjningen av folkpensionerna ännu icke kommit upp i budgeten med sitt fulla belopp, när man räknar med den ökning av försvarskostnaderna — och det göra väl alla — och när man dessutom observerar, att från befolkningskommissionen komma betydande krav på statskassan, så inser man också, att det verkligen föreligger tämligen stor risk för en höjning av inkomstskatten till ett annat år. Då är emellertid läget ett annat. Då äro andrakammarvalen förbi och hänsynen till väljaropinionen behöver icke vara så framträdande som nu. Det finns till och med elaka tungor som viska, att den senast berörda synpunkten jämväl spelat in vid behandlingen av frågan om lärarlönerna. Finansministern har som motiv för uppskov föreburit behovet av ytterligare utredningar men givit antydningar om proposition i ämnet till 1937 års riksdag. Kostnadsökningen är givetvis omöjlig att fixera, då den beror av utredningen och hur förslaget kommer att läggas, men det talas i statsverkspropositionen om 16 miljoner kronor eller något mera. Det är alltså ett mycket betydande belopp även här som skjutes på framtiden. Jag vill i detta sammanhang icke uttala mig om själva saken i annan mån, än att jag mycket väl kan förstå missnöjet hos ifrågavarande befattningshavare, när deras lönefråga tid efter annan ställs på framtiden. Men nog kommer denna lönefråga ett annat år att ligga illa till, om för dess lösning kommer att fordras en höjning av de direkta skatterna, en risk som icke kan sägas vara alldeles utesluten.

Beträffande befolkningskommissionen har det ju i trontalet bebadats, att vissa förslag eventuellt komma att föreläggas riksdagen. Av de förslag, som framlagts av kommissionen och som kommit längst i beredningsstadiet, är det ett, som kräver betydande kostnader för statskassan. I statsverkspropositionen har jag dock fåfängt letat efter något belopp reserverat för sagda ändamål. Därav drager jag den slutsatsen, att regeringen har för avsikt att även här lägga fram ett förslag, som icke kostar något för stunden, men som kommande budgetår kräver åtskilliga miljoner.

Från budgetförslaget är steget icke långt till trontalet. Som så många gånger tidigare bör detta dokument analyseras såväl med hänsyn till vad det innehåller som till det som saknas. Beträffande innehållet fäster man sig vid de orakelmässiga ordvändningarna rörande en omläggning av jordbruks-hjälpen. Så länge man icke vet, vad som döljer sig bakom detta uttalande, är det icke möjligt att mera ingående diskutera saken. Så som prisutvecklingen för jordbruksprodukterna gestaltat sig under det gångna året, kan man nog säga, att jordbrukarna i huvudsak äro till freds med den ordning som gäller och icke åstunda några större förändringar. Den tillfälliga knappheten på vissa animaliska produkter, smör och fläsk under senhösten, är dock ett memento att icke reglera produktionen strängare än nödigt. Jag vet, att det är delade meningar om orsakerna till denna knapphet, men allmänheten har i varje fall fått för sig, att de restriktiva åtgärderna i produktionshämmande riktning, som statsmakterna beslutat, därvidlag varit medverkande. När vi ha betingelser att hålla en produktionsvolym, som räcker för vår självförsörjning och för en viss möjlig export, kan det icke vara i någons intresse, att denna volym nedgår under det kvantum, som kan finna avsättning. Hellre då producera något för mycket än för litet. Med de relativt starka produktionsammanslutningar, som nu finnas på jordbruksområdet, behöver prisfall knappast riskeras, fastän ett mindre marknadsöverskott är till finnandes.

Proposition om dyrortsgruppering i fråga om folkpensionerna bebadas, och den siste ärade talaren var inne på detta spörsmål. Likaså föreslås genomförande av arbetstidsreglering för hospitalspersonalen. I båda dessa fall har

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

riksdagen så sent som i fjol haft att pröva förslag, vilka förkastats. Det tyder på en viss ringaktning för riksdagsmajoriteten, när regeringen på detta sätt kommer igen med frågor, som så nyligen behandlats och avslagits. Ett liknande omdöme frestas man till att falla, när varje förbud saknas till förslag angående skärpning av det kommunala valbarhetscensus, en sak vari riksdagen uttryckligen begärt förslag till 1936 års riksdag. Att proposition förerbådas angående förenings- och förhandlingsrätt utan att samtidigt frågan om lagreglering av avtalsförhållandena för de privatanställda toges upp, visar också en tendens att åsidosätta riksdagens tidigare uttalade önskningsar.

Men som sagt, trontalet är icke minst intressant på grund av vad som där saknas. Vid fjolårets remissdebatt hade vi anledning att efterlysa regeringens avsikter beträffande en del aktuella lagstiftningsspörsmål på arbetsfredsombudet. Regeringen kunde då hänvisa till den igångsatta s. k. samhällsfredsutredningen, dit den hade skickat alla brännbara frågor, man skulle kunna säga, till avvalning. Vid slutet av 1935 års riksdag fick man så anledning att ånyo talas vid om saken, och riksdagen beslöt då att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla, »att det pågående utredningsarbetet beträffande arbetsfredsfrågan bedreffes i sådan ordning, att förslag i vissa berörda frågor kunde föreläggas riksdagen utan det dröjsmål, som skulle följa av ett avvaktande av utredningsresultatet i övrigt». Nu är samhällsfredsutredningen färdig i dess första fas, jämnt nog ett år efter det den igångsattes. Jag lämnar därhän, huruvida kommittén arbetat snabbt eller långsamt. Försäkringarna, när den tillsattes, gingo dock ut på att det första skedet skulle förlöpa mycket snabbt. I perspektivet av den tid, andra utredningar tagit, säger jag icke, att den tagit orimligt lång tid, ty ett år är i historien en kort tid. Denna utredning har nu enligt sina direktiv endast dragit upp ramen för nya utredningar angående de sakliga förslag, som väl i sinom tid skola komma ut av dessa nya utredningar. Tills dessa äro färdiga, kommer sannolikt lång tid att förflyta. Det befogade i riksdagsskrivelsen i våras står därför klarare nu än förut. Men några ansatser från regeringens sida att i denna enligt vår uppfattning betydelsefulla angelägenhet efterkomma riksdagens önskan ha icke försports. I trontalet nämnes icke ett ord om att några förslag till årets riksdag angående arbetsfredslagstiftning äro att förvänta.

Nu förmodar jag, att herr statsministern kommer att försvara denna underlåtenhet med en ny hänvisning till samhällsfredsutredningen. I flertalet av de frågor, varom här är fråga, har denna nämligen förordat fortsatta utredningar. På en punkt har dock kommittén föreslagit en direkt åtgärd, nämligen i fråga om införande av en s. k. beredskapslagstiftning till förhindrande eller hävande av arbetskonflikter vid särskilt kritiska tillfällen. Även om detta endast är en del av det ifrågavarande frågekomplexet, så skulle det dock vara ett litet bevis på regeringens goda vilja, därest ett förslag framlades i enlighet med samhällsfredskommitténs förord.

Beträffande övriga avsnitt av arbetsfredsspörsmålen kan jag i likhet med den föregående talaren med tillfredsställelse konstatera, att kommittén har framfört samma synpunkter och i stort sett accepterat de tankar rörande utvecklingen på området, som tidigare framförts från borgerligt håll i riksdagen. Jag vågar säga, att efter kommitténs granskning av de diskuterade lagstiftningsförslagen, står önskvärdheten av ytterligare åtgärder på området på punkt efter punkt bekräftad. Kommittén har endast velat uppskjuta lagstiftningsingripandena till dess överenskommelser mellan parterna ytterligare övervägts, en vacker tanke för all del, men en omväg, vilken jag tror endast är ägnad att förhåla de åtgärder av lagstiftningsart, som dock äro ofrånkomliga.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det visar sig alltså, som man också hade anledning befara, att tillsättandet av samhällsfredsutredningen blev ett hinder för genomförande av de lagstiftningsåtgärder till arbetsfredens främjande, varom riksdagsmajoriteten flera gånger uttalat önskemål. Däremot har denna utredning egentligen icke visat något direkt sammanhang mellan dessa frågor och de övriga problem av social och ekonomisk natur, som kommittén behandlat. Av kommitténs yttranden att döma, finns intet skäl att göra arbetsfredslagstiftningen beroende av några omvandlingar i samhällsstrukturen, så som syntes framgå av statsministerns diktamen vid utredningens igångsättande och som gång efter annan antytts i diskussionen om samhällsfredsutredningens arbete.

För övrigt har denna kommittés nu framlagda betänkande hos mig väckt samma känsla som hos den föregående ärade talaren, att det är ett mycket intressant dokument. Det är en god handledning i de sociala och ekonomiska spörsmål, som röra sig i tiden. Jag vill ingalunda förneka, att jag och många med mig fruktat, när denna utredning sattes i gång, att den skulle komma att prestera ett arbetsresultat, vilket skulle kunna tagas till intäkt för krav på långt gående samhällsngripanden på det ekonomiska området. Jag har en viss anledning tro, att man på socialdemokratiskt håll närde förhoppningar om att så skulle bli fallet. Kommittébetänkandet var emellertid för mig i det hänseendet mycket lugnande. För andra var det kanske en besvikelse. Det skulle man kunna tro, när man ser, hur tyst det blivit kring detsamma. Det program, som kommittén framlägger, är i de flesta delar mycket litet oroande ur vår synpunkt. Det innehåller egentligen inga revolutionerande tankar, och det samhälle, som skulle växa fram efter ett accepterande av de nothinska riktlinjerna, är ett i hög grad borgerligt och i ganska ringa grad socialistiskt samhälle. Skall det socialdemokratiska partiet i fortsättningen finna något stöd för fullföljandet av sina programmatiska strävanden, får detta sökas på annat håll — måhända i det principbetänkande över socialiseringsproblemet och den sammanfattning av socialiseringsnämndens verksamhet, som hans excellens ministern för utrikesärendena Sandler den 5 januari 1935 fick i uppdrag att utarbeta, så snart omständigheterna det medgäve. Med hänsyn till excellensens många maktpåliggande göromål är det väl att förmoda, att omständigheterna ännu icke medgivit slutförandet av nämnda uppdrag, vilket ur många synpunkter är att beklaga, då diskussionen om socialiseringsspörsmålen i stor utsträckning föres utan fasta hållpunkter.

Jag observerade genom tidningsreferaten, att hans excellens statsministern i sitt hälsningstal till den socialdemokratiska riksdagsgruppen var inne på detta debattområde, varvid han yttrade ungefär följande: »För oss är det uppenbart, att en mera betryggande ordning icke kan skapas utan en utvidgning av det allmännas kontroll och ledning på folkförsörjningens område. I den offentliga diskussionen har framkommit en önskan att på ett avgörande sätt ställa hithörande frågor i förgrunden vid nästa val. Skulle det icke vara till god ledning för väljarna att under det större ansvar, som präglar riksdagsdebatterna i jämförelse med valagitationen, låta meningarna bryta sig om de framtida vägarna?»

Jo, förvisso, jag delar fullkomligt herr statsministerns uppfattning rörande lämpligt forum för diskussionen i dessa ting. Det har väl dock icke varit hans mening, att den skulle föras nu i remissdebatten. I så fall borde väl aningen i trontalet eller i statsverkspropositionen, vilka dokument ligga till grund för vår diskussion, givits någon plattform att bygga ett sådant meningsbyte på. Men varken på det ena eller andra stället finns det någonting, som ger en antydning om vad statsministern åsyftar, när han talar om en »utvidgning av det allmännas kontroll och ledning på folkförsörjningens område»,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

än mindre någon anknytning till det socialdemokratiska partiets allmänna grundsatsar i samhällsekonomiska ting. Men om material för en saklig diskussion i socialiseringsspörsmålen det oaktat kommer att framläggas under riksdagen, så skall jag ingalunda undandraga mig min del i meningsbytet.

Initiativet ligger dock ostridigt på regeringens sida. Det är en socialdemokratisk regering som sitter, och så framt den vill söka förverkliga sitt partis socialistiska grundsatsar, så sker det genom att lägga fram konkreta socialiseringsförslag i riksdagen. Efter statsministerns ovanberörda uttalande om önskvärdheten att flytta socialiseringsdiskussionen in i riksdagen, förmodar jag, att så kommer att ske.

Vid förra årets remissdebatt var herr statsministern nog artig att läsa upp brottstycken ur folkpartiets program. Jag skall återgälda artigheten genom att i år läsa upp ett par punkter ur ett dokument som kallas »Program för Sveriges socialdemokratiska arbetarparti, fastställt av fjortonde partikongressen i Stockholm 1932». Sedan genom statsministerns försorg ett litet oppositionspartis programuttalanden fått tecknas till riksdagsprotokollet, kan det väl vara allt skäl att också något av regeringspartiets grundsatsar fästes på samma papper.

Först under rubriken »Allmänna grundsatsar» finner man följande kraftiga presentation av det socialdemokratiska partiet: »Socialdemokratien skiljer sig från andra politiska partier därigenom, att den vill helt omdana det borgerliga samhällets ekonomiska organisation och genomföra de utsugna klassernas sociala frigörelse.» Och längre fram i det politiska programmet, det vill säga sammanfattningen av de aktuella kraven, heter det under punkt 14: »I samhällets ägo överförs: alla för en planmässig folkhushållnings genomförande erforderliga naturrikedomar, industriföretag, kreditanstalter, transportmedel och kommunikationsleder.»

I dessa satsar, vilka väl kunna betraktas som hörnstenarna i den socialistiska samhällsaskådningen, ligger den avgörande och oöverstigligen skillnaden mellan uppfattningen inom regeringens parti och uppfattningen bland dem, som jag företräder. Det har synt mig angeläget att erinra om dessa programuttalandens befintlighet, då det från regeringen närstående håll i pressen framkommit påståenden, som gå ut på, att det är vi å vår sida som i ogjort väder provocerat fram diskussionen omkring socialiseringsspörsmålen. Man förklarar, att det är oriktigt att bedöma regeringen efter det socialdemokratiska partiets program. Den skall bedömas uteslutande efter vad den utträttat. Om man på det hållet vill fortsätta och tillvita oss att se spöken mitt på ljusa dagen, så betyder det, att man är i färd med att avskriva sina egna klart uttryckta programutfästelser. Jag har ansett det nödvändigt att erinra om dessa programpunkter även därför, att vi icke kunna vara försvarade med att bedöma den socialdemokratiska politiken endast efter vad den hittills gjort utan även efter varthän den ytterst syftar.

Om jag alltså till slut skall deklarerera folkpartiets inställning till den nuvarande regimen, så kan jag icke göra detta uteslutande mot bakgrunden av regeringens framträdande inför riksdagen i trontalet och statsverkspropositionen. Vi nödgas även taga en viss hänsyn till de programmatiska utfästelser, som jag nyss berörde, från det partis sida, från vilket regeringen utgått och där den hämtar sitt väsentliga stöd. Det är gott och väl, att regeringen lyckats att bygga upp en budget på sundare principer än förut, till och med sockrad med en efterlängtnad skattelättnad. Likaså erkänna vi den måttfullhet, som präglar trontalet i fråga om lagstiftningsprojekt. Ingalunda bestrida vi heller, att det inom regeringen finns både skickliga och starka män. Men under de givna förutsättningarna räcker icke detta att grundlägga ett fast för-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

troende. På grund av ovissheten om denna regerings yttersta avsikter i sin framtida politik, bunden som den är av sitt parti och dess program, och partiet i sin ordning pressat av ytterlighetsriktningar därutån, måste jag förklara, att vi inom folkpartiet komma att med kritisk vaksamhet följa regeringens fortsatta förhållanden.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag hade just tänkt mig, att den riktiga tidpunkten för mitt uppträdande i denna debatt skulle vara sedan ledaren för folkpartiet talat. Han har på ett annat sätt än till och med representanten för högern ställt under diskussion frågor, som kanske få anses avgörande för det framtida politiska arbetet. Men innan jag kommer in på dessa längre syftande ting, så må jag kanske säga någonting om det, som ligger närmare, och det må också tillåtas mig att säga någonting om det passerade.

Man försöker här framställa vad som skett efter framläggandet av statsverkspropositionen så, som om den socialdemokratiska pressen vore i färd med att tillskriva regeringen den uteslutande och hela förtjänsten av den förbättring, vilken har inträtt i vårt ekonomiska och statsfinansiella läge. Det gjordes också under debatten här i dag vissa anspelningar i samma riktning, kanske mera negativt, när det framhävdes, att det var dock andra krafter, som hade betytt oerhört mycket för att vi skulle komma dit, där vi i dag äro. Jag har så mycket lättare att replikera på den punkten, som det aldrig från regeringens sida eller från dess partis sida och heller icke från de partiets sida, som äro medansvariga för den politik, som förts, icke ens från herr Österströms sida, någonsin gjorts gällande, att den förbättring, som inträtt, uteslutande varit ett resultat av den förda politiken. Jag har vid något tidigare tillfälle formulerat saken så, att den betydelse, som de allmänna åtgärderna haft, är närmast den, att genom dessa allmänna åtgärder voro vi beredda och hade möjlighet att utnyttja den förbättrade konjunkturen på ett sätt, som vi annars icke kunnat utnyttja den på. Jag tror, att det karakteriserar ganska bra både den betydelse, som den allmänna konjunkturförbättringen haft, och den betydelse, som de statliga åtgärderna haft för att Sverige skulle kunna tillgodogöra sig denna konjunkturförbättring snabbare och bättre än något annat land.

Men när vi tala om det goda tillstånd, vari vi nu på grund av olika omständigheter kommit, så må det kanske icke vara förmätet, om jag erinrar om vad åtskilliga av dem, som nu äro så lyckliga och glada över att vi äro där vi äro i dag, tidigare sagt om följderna av den politik, som enligt mitt förmenande har hjälpt till att föra oss till detta goda tillstånd. När vi diskuterade i remissdebatten 1933 de förslag, som regeringen då hade antingen redan framlagt i statsverkspropositionen eller också signalerat och skisserat, sades det från högerns ledare i denna kammare, att det hela verkade på honom såsom ett experiment av våldsamma mått med statens finansiella resurser och det allmännas och de enskildas välfärd såsom insats. Det yttrades av en annan framstående högerman, att den politik, som då rekommenderades, var farlig, därför att den blundade för verkligheten. Av högerns nuvarande ledare i första kammaren hördes varningar i samma tonart, och närmast i anslutning till vad som föreslagits i fråga om allmänna arbeten yttrade herr Bagge: »Men vad som här föreslås är icke rätta vägen, det kan inte hjälpas. Vi ha en gammal beprövd väg, och man skall väl inte överge den mitt under så svåra tider, som vi nu gå till mötes. Den väg, som här föreslås, kommer också att medföra, att den budget, som nu är uppgjord med uppbådande av alla resurser, sannolikt icke kommer att hålla, till följd av att understödsverksamheten kommer att få så mycket större proportioner, när man icke längre har ett stöd i den centrala

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

administrationen och i reservarbetsystemet. Kommunernas finanser komma enligt min mening att skadas och försämrans. Regeringens förslag är enligt min bestämda och ärliga övertygelse icke till nytta utan till skada för Sveriges arbetare, det kommer att i hög grad försvåra den återhämtning av näringslivet, som vi i alla fall måste hoppas på, det kommer att medföra allvarliga skador för vårt folk, och det kommer enligt min uppfattning att öka den arbetslöshet, som man velat motverka på detta sätt.»

Jag skulle kunna tillägga ett citat från en av de talesmän på det finansiella området, som man oftast från högerhåll själv åberopar. Han talade vid tidpunkten för de första budgeterna från denna regerings sida på följande sätt: »Med det verkliga läget för ögonen kunna vi här i Sverige icke räkna med att kunna undgå den kraftiga nedskärning av det allmännas utgiftsstandard, som finansministern vägrar taga i betraktande som en aktuell nödvändighet. Men varje dröjsmål med en sådan nedskärning kommer att försämra vårt läge. Med förödda kapitaltillgångar och lamslagen företagsamhet kommer Sverige icke att kunna tillgodogöra sig de möjligheter till ekonomiskt uppsving, som måhända kunna bjudas, och ruinerade statsfinanser komma säkerligen icke att vara någon god grund att bygga ett nytt välstånd på.»

Jag har ansett det vara riktigt att göra dessa erinringar om de olycksprofetior, som uttalades i anslutning till regeringens förslag vid dess första möte med riksdagen och till de allmänna linjer för vår politik, som därvid angavs och som i det väsentliga varit ledande under de gångna tre åren. I dag upp-
repar man helst icke vad man sade för tre år sedan. Jag skall icke göra någon annan kommentar än den, att när man för tre år sedan varit så självsäker och det därefter visat sig, att man tagit så grundligt miste, man borde av det kunna lära sig åtminstone så mycket, att man kanske i dagens situation heller icke är den rätte att hava det tvärsäkraste omdömet.

Den goda utveckling, som ägt rum och som har givit oss möjlighet att presentera riksdagen en budget, som tyckes — med litet grand meningsskiljaktigheter i detaljer — mottagas med allmän tillfredsställelse, gör, att lockelsen kan vara nära, att man nu försjunkar i den goda tilliten, att uppsvinget i fortsättningen skall gå av sig självt. Det är därför anledning att taga detta tillfälle i akt att diskutera frågan om det verkliga läget och vad detta kan kräva av oss. Till de erinringar, som hava gjorts med anledning av statsverkspropositionen, hör en, som var gemensam för herrar Pehrsson i Bramstorp och Andersson i Rasjön och som i någon mån också berördes av herr Skoglund. Den gällde, att man icke hade tillräckligt krympt programmet för de allmänna arbetena. Ingen av herrarna angav gränsen för vad de kunde vara med om. Ingen fixerade, hur mycket man skulle krympa. Men man hade tydligen gemensamt den uppfattningen, att regeringen på detta område gått för långt.

Den frågan måste då ställas: Vad är det för ett läge, som vi med våra åtgärder hava att möta? Det har sagts här i dag, att det på vissa områden råder en veritabel högkonjunktur i vårt land. Våra statsfinanser hava efter de svåra påfrestningarna under krisåren blivit goda igen. Vårt allmänna ekonomiska läge är tillfredsställande. Men, mina herrar, det där ändrar ingenting i det faktum, att vi fortfarande hava anmälda till arbetslöshetskommissionen över 50,000 hjälpsökande och att, efter vad vi veta efter de senaste undersökningarna, icke ens dessa 50,000 äro ett riktigt uttryck för den verkliga rådande arbetslösheten. Vid de undersökningar, som gjorts och som omfattat något över 40,000 till arbetslöshetskommissionen anmälda, visar det sig, om jag icke minnes fel, att endast omkring 25 procent av dessa anmälda äro organiserade. Samtidigt kunna vi få veta av den speciella statistiken rörande arbetslösheten inom fackföreningarna, att, även om man tar blott de fack-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

förbund, som rapportera till socialstyrelsen för dennas statistik, antalet arbetslösa väsentligt överskrider de 10,000, som skulle finnas bland de anmälda hos arbetslöshetskommissionen. Därav skulle man kunna draga ännu en slutsats, nämligen att det icke är riktigt, när man gör gällande, att arbetslöshetskommissionen och dess verksamhet har gjort det möjligt för fackföreningarna och deras medlemmar att undandraga sig plikten att själva eller genom organisationen sörja för sig under tider, då arbete icke står till buds. Den utredning jag åberopar visar också en annan sak, nämligen att större delen av det klientel, som nu anmäler sig hos arbetslöshetskommissionen, består av arbetsförmöget folk. Vi räknade, när utredningen igångsattes, med möjligheten, att det skulle visa sig, att i denna stora del, som ännu fanns kvar, skulle ingå ett mycket betydande antal av sådana människor, som i själva verket för sin arbetslöshet icke skulle anlita arbetslöshetskommissionens förmedling till arbete eller understöd utan som måste hänvisas till andra samhälleliga hjälporgan helt enkelt av den anledningen, att de icke representerade en verklig arbetsförhet. Utredningen ger vid handen, att 90.9 procent av de arbetslösa, som undersökningen omfattar, äro fullt arbetsföra. Det är alltså icke något fysiskt fördärvat folkmaterial, som finnes i denna icke minst i en högkonjunktur avskräckande stora skara av arbetslösa, som alltjämt finnes kvar.

Om man nu säger, att på grund av det rådande läget böra åtgärderna för arbetsanskaffning begränsas, då är det ganska rimligt, om jag från min sida ställer den frågan: Hur tänka herrarna sörja för dessa arbetslösa, som alltjämt gå utan arbete? Och hur tänkte ni er sörja för de ytterligare tiotusentals arbetslösa, som vi skulle hava haft, därest vi icke hade vidtagit allmänna åtgärder i den omfattning, som vi hava gjort? Det är gott och väl, att man åberopar en riktig princip. Jag är fullkomligt ense med dem, som göra gällande, att den riktiga politiken med hänsyn till växlande konjunkturer måste vara den, att man i tider av goda konjunkturer stramar åt de allmänna arbetena, statens och kommunernas, för att spara arbetsobjekt till depressionstiderna, och att det också är lika viktigt, att man gör som vi hava gjort under denna kris, när depressionen kommer och den enskilda företagsamheten är lamslagen vidgar ut området för den allmänna verksamheten. Principiellt har jag alltså ingen invändning att göra mot resonemanget, att man i goda tider skall beskära det allmännas verksamhet på dessa områden. Det är ju också vad som faktiskt blivit gjort. Men man begär nu, att vi skola beskära i ännu högre grad. Då ställer sig emellertid frågan om vad man skall göra för de arbetslösa. Man kan naturligtvis svara, att om vi ställa in de allmänna arbetena i den öppna marknaden, så få de arbetslösa gå till arbetslöshetskommissionen. Vi få taga en utvidgning av reservarbetena. Jag skall icke diskutera om detta ur samhällssynpunkt är nyttigt. Jag skall icke diskutera vad man antagligen skulle ekonomiskt förlora på att utöka reservarbetarkåren och minska arbetena i den öppna marknaden. Men så mycket är väl tämligen säkert, att denna väg leder ej till att göra arbetskraften rörligare. Visserligen talade herr Andersson i Rasjön om att man i den mån man byter ut den verksamhet, som arbetslöshetskommissionen utövar, mot en större lagd verksamhet med arbeten på den öppna marknaden, så går man över från ett smidigt system till ett stelt system. Jag förstår honom så, att han menade, att dessa allmänna arbeten i den öppna marknaden måste fullföljas. De kunna icke plötsligt stoppas, när konjunkturerna förbättras, under det att arbetslöshetskommissionen har möjlighet att lägga ned sina vägarbeten o. s. v. Det ligger naturligtvis en viss sanning i detta, även om den, som noga studerar arbetslöshetskommissionens rapporter, märker, hur svårt det är även för arbetslöshetskommissionen att stoppa upp arbetena.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Emellertid finnes det en annan sida av saken. Det är den, att dessa människor, som äro anställda i arbeten i den öppna marknaden, bibehålla sin rörlighet. De kunna deltaga i konkurrensen. De kunna sugas upp av de privata företagen, när arbetet sinar i de allmänna. Men de, som komma in i reservarbetena, de stanna i mycket stor utsträckning där. Det är ett bland de olyckligaste resultaten av vår arbetslöshetspolitik under dessa år, att vi faktiskt hava skapat en kår av människor, som praktiskt taget hava stängts ute från konkurrensen i den öppna marknaden. Om ni studera förut åberopade utredning rörande de arbetslösa, komma ni att bliva slagna nästan med skräck, när ni se, vilka massor av människor, som gått arbetslösa, icke ett år eller två, utan tre, fyra eller fem år. människor, som, när de överhuvud taget en gång äro ute ur den öppna marknads konkurrens, icke ha något annat att göra än att stanna vid reservarbetena, så länge de få stanna. Jag säger i dag, som jag har sagt tidigare, att någon stelare form kan man knappast tänka sig. Då det ur samhällssynpunkt och ur statsfinansiell synpunkt uppenbart är fördelaktigare att sysselsätta folk med arbeten i den öppna marknaden, så föredraga jag och regeringen ett program för kamp mot arbetslösheten, där man tillmäter ett mycket betydande utrymme åt allmänna arbeten i den öppna marknaden.

Jag har ansett det vara nödvändigt att säga detta. Nu konstaterar jag ånyo, att man ju kan tvista om omfattningen av arbetena. Men, mina herrar, fixera då er mening! Håll er icke till allmänna talesätt, utan säg ifrån icke bara, hur mycket ni vill taga bort av vad vi föreslå, utan också hur ni vill på ett förnuftigt sätt sörja för dem, som fortfarande för sitt arbete äro beroende av det allmännas insats! När jag frågar er om den saken är jag övertygad, att jag kan utgå från, att ni nu lika väl som 1933, 1934 och 1935 äro ense med oss därom, att samhället har skyldighet att sörja för dem, som på grund av olika omständigheter äro i behov av samhällets stöd, en uppfattning, som naturligtvis har lika stor giltighet som den uppfattningen, att jordbruket alltjämt kan ha anspråk på statsmakternas stödande vägledning.

Men det räcker icke med att konstatera, att man har en arbetslöshet och att man för att minska denna måste hålla allmänna arbeten i gång. I den mån det gäller en icke krisbetonad arbetslöshet — man kan ju alltid diskutera, vad som är krisbetonat eller icke — utan vad man kallar en mera permanent arbetslöshet, blir den stora uppgiften att försöka finna utvägar för en utvidgning av den produktiva verksamhet, så att människorna kunna komma in i naturligt arbete och icke behöva gå som försörjningshjon i ett eller annat avseende. Vi hava mött denna fråga särskilt i de svårast hemsökta delarna av vårt land, i första hand i Bohuslän och Blekinge, stenhuggerilänen, men också uppe i Västernorrland, där just den fråga, som herr Pehrsson i Bramstorp i dag berörde, om överflyttning av arbetskraften, ställes på ett särskilt sätt. Detta är en fråga, som jag tror, att jag berörde i den första debatt vi höllo i dessa ting, och i vilken jag hade tillfälle deltaga från regeringsbänken.

Vi veta ju, att det dess bättre i någon mån förhåller sig så, att det icke bara saknas arbetstillfällen, utan att det också finns områden, som kunna absorbera en större del av arbetskraften. Detta har lett till att vi exempelvis i Bohuslän satt i gång med yrkesskolor, som i första omgången taga upp omkring 350 av de yngre arbetarna där nere. Detta är en väg, som jag hoppas skall kunna utvidgas. Meningen är att ge dessa arbetare en utbildning, som skall möjliggöra för dem att lämna ett yrke, som icke längre kan bereda dem några arbetstillfällen, för att gå över till områden, där det finns en rikligare tillgång på arbetstillfällen och större möjligheter att komma in.

Men även sådana metoder verka mycket långsamt. Vad man för att av-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skaffa arbetslösheten får sätta sin huvudsakliga lit till det är, att den allmänna utvidgningen av vårt näringsliv kan fortgå. Till dagens lyckosiffror hör att vi för närvarande sysselsätta omkring 100,000 flera personer i det svenska näringslivet, än vi någonsin tidigare gjort. Men frågan är, huru man skall kunna öppna möjligheter för de alltjämt utestängda att också komma in. Och då kommer jag fram till kärnfrågan, vad som kan göras på längre sikt.

Först vill jag emellertid påpeka, att vi befinna oss nu så långt framme i den s. k. högkonjunkturen, att vi börja fråga oss, om icke slutet närmar sig. En av de åtgärder, som regeringen med anledning härav har vidtagit — för övrigt genom beslut i dagens konselj — är att omedelbart gå till en undersökning om de arbetsobjekt, som kunna mobiliseras i händelse av en ny nedgångsperiod. Vi gjorde en sådan inventering 1932 — den borde ha gjorts långt före denna regerings tillkomst. När vi kunde sätta i gång den, stodo vi redan mitt uppe i lågkonjunkturen med mer än 100,000 arbetslösa. Det visade sig, att även om inventeringen av arbetstillgångarna kunde göras relativt snabbt, tog det dock lång tid att göra upp arbetsplanerna. Detta lär oss, att en ny sådan inventering måste ske i god tid och detaljplanerna färdigställas, så att man, när krisen kommer, skall kunna vara färdig att sätta in hjälpåtgärder med betydligt större snabbhet än vi kunde vid senaste tillfälle. Detta är emellertid en beredskapsåtgärd, som blir mindre påkallad, därest man kan finna andra vägar att stabilisera vår folkförsörjning och, om man icke kan hindra kriserna, dock komma så långt, att man icke löper risken, att kriserna skola få så katastrofala verkningar, som de fingo åren 1931, 1932 och 1933.

Jag upprepar vad jag vid flera tillfällen har sagt: skall man få denna större trygghet, så kräves en utvidgning av det allmännas kontroll och ledning inom folkförsörjningen. Herr Andersson i Rasjön har trätt fram här i dag på det kapitalistiska samhällets vägnar och förklarar: visar icke hela utvecklingen, visar icke läget i dag, huru utmärkt väl det kapitalistiska systemet fungerar? Är det icke ett vittnesbörd om riktigheten i och styrkan hos detta system, att det har kunnat föra oss ut även ur denna senaste svåra period? Det är mycket förklarligt, att systemets anhängare prisa dess förtjänster, men det är därför icke mindre lustigt att iakttaga det kapitalistiska samhällets lovsjungare vid olika tillfällen, t. ex. när det bär utför och när man är på toppen igen. Huru annorlunda yttrade man sig icke för tre år sedan! Huru tyst var det icke då om det utmärkta systemet, huru övertygad var man icke långt utanför de socialistiska leden om att detta kunde man icke slå sig till ro med! Vi kunde icke, menade man, ånyo utsätta samhället för dessa påfrestningar. Men det gick väl och genast är man färdig att glömma. Men jag frågar: tycka ni, att det är en utmärkt ordning, när ni själva måste räkna med, att vi kanske om ett par år — kanske tidigare, kanske senare — såsom något nästan ödesbestämt måste räkna med, att vi äro nere i en liknande kris som 1932? Ni kunna säga: à la bone heure, vi hava sett, att den senaste svåra krisen klarade vi oss igenom; vi äro uppe nu igen, vi taga risken en gång till. Men äro ni icke ute på litet farliga vägar? Äro ni verkligen beredda att gå ut och säga till landets invånare: »För systemets skull måste ni vart femte eller vart sjunde år gå igenom krisens lidanden, ni måste bli arbetslösa i hundratusenden, svälten skall knacka på er dörr, ni måste gå i denna oerhörda oviss-het både för morgondagen och för edra barns framtid.» Detta var ju vad vi upplevde under den senaste krisen. Det var ju detta, som skrämde även det kapitalistiska systemets hyllare.

Så länge ni icke kunna säga oss, att risken för en ny sådan kris är utesluten, att den aldrig mer kommer igen, så länge ha vi rätt att sätta ifråga systemets

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

förträfflighet. Och vad värre är: det kan ju hända, att krisen nästa gång går ännu djupare, att faran för vårt jordbruk blir ännu större, att de arbetslösa massorna få svälta ännu mera, att vår medelklass kommer i ännu större upplösning. Detta kan hända, säger jag. Och trots det beprisade tålmodet hos det svenska folket ha ni ingen rätt att räkna med att det svenska folket skall tåla vad som helst. Det kan komma situationer, där tålmodet brister, och där vi kanske tvingas in i en ändring av systemet utan att ha haft tillfälle att förbereda denna ändring, och där denna ändring kanske blir så våldsam, att den gör större skada än nytta, förvärrar situationen i stället för att förbättra den. Då säger jag, och med mig mina meningsfränder: är det icke riktigare, att vi i tid genomtänka dessa ting och, när vi veta, att det finns ett konstitutivt fel i det nuvarande systemet, åtminstone på allvar dryfta, om man icke kan komma till rätta med det, och försöker skapa alla de garantier, som kunna skapas? Det är gott och väl, herr Andersson i Rasjön, att kunna läsa valda stycken ur det socialdemokratiska partiprogrammet, men det är nyttigare att studera sitt eget förtjusande samhälle och dess system och överväga, om det icke kan krävas vissa bestämda åtgärder för att skapa en tryggare ordning.

Det har frågats mig: är det den nothinska utredningen, som numera är uttrycket för den socialdemokratiska politiken eller är det partiprogrammet? Jag svarar utan tvekan: de idéer, som äro nedlagda i vårt partiprogram, äro de naturliga ledstjärnorna för vårt arbete. Jag svarar samtidigt, att det är en riktig ordning att till varje situation anpassa de allmänna principerna på ett förnuftigt sätt. Jag förstår, uppriktigt sagt, icke, att man kan vara så tvärsäker på att staten icke bör ingripa på det ekonomiska området. Här sitter dock icke bara en majoritet; här är en lokal, fylld av anhängare till de statliga stödåtgärderna på jordbrukets område. Det fanns en tid, då man presenterade jordbruket såsom den näring framför alla andra, som representerade den frie mannens insats i produktionen utan att vara beroende av någon annan, utan att vara invecklad i några organisationer, utan att behöva gå till staten och be om hjälp eller tillåta staten att lägga sig i hans förehavanden. Det svenska jordbruket är kanske vår med det allmännas medverkan för närvarande starkast organiserade näring. Även om de statliga ingripandena i hög grad ske indirekt och handhavas av organisationer med åtminstone formellt frivillig karaktär, så är ju ändå det typiska för den svenska jordbruksnäringen i dag organiseringen av produktionen. Och vi äro väl tämligen överens om här allesammans, att utan denna organisation skulle den svenska jordbruksnäringen, d. v. s. den svenska modernäringen, utsättas för de allvarligaste faror och kanske i stora delar lamslås.

Men om detta är fallet inom jordbruket, varför skall man då anse, att beträffande den övriga delen av vårt näringsliv varje allmänt ingripande är av ondo? Herr Skoglund varnade och sade: man uppmuntrar icke näringslivet med några monopolhot, och man uppmuntrar det icke genom att, som statsministern brukar göra, tala om nödvändigheten av vidgad samhällelig kontroll och ledning. Det är svårt att förstå, hur näringslivets män kunna frukta en tryggare ordning. Men jag skall inte nu uppehålla mig vid detta. Jag skall i detta sammanhang inskränka mig till att säga herr Skoglund med anledning av att han vid flera tillfällen under sitt anförande talade om att vi gjort eller underlåtit något med tanke på valen: låt oss åtminstone slippa det där talet här i riksdagen. Vi veta att man tänker på valen inom alla partier. Ingen kan träda fram och säga, att hans parti är fullkomligt fritt från varje spekulation i vad som skall hända i höst. I det avseendet äro vi lika goda kålsupare. Låt oss konstatera detta och sedan upphöra att tala om saken.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Skulle vi med avseende på monopolen haft några andra beräkningar än de som ligga i det rent sakliga intresset, då förstå ju herrarna, att vi icke skulle hava berört den frågan. Det är icke en fråga, på vilken man värvar proselyter. När vi hava tagit upp den, hava vi gjort det trots risken av ett politiskt utnyttjande från annat håll av saken. När vi togo upp den rådde en situation, i vilken vi icke kunde glädja oss åt en, som det nu heter, full kassafond och möjlighet att sätta ned skatten, utan då det verkligen gällde att försöka leta fram möjligheter att utöka statens inkomster.

Beträffande det allmännas kontroll kan jag upprepa vad jag sade på socialdemokratiska riksdagsgruppens sammanträde. Jag tror, att det är riktigt och nyttigt, att man här i riksdagen prövar de allmänna linjerna för vår framtida politik. Det är en fullt tillåtlig uppdelning, när herr Andersson i Rasjön säger: vi kunna icke nöja oss med att veta, vad denna regering har gjort under den tid, den setat, och vad den menat med sina förslag till årets riksdag; vi måste också taga i betraktande de allmänna linjerna för den politik, som denna regering genom sitt parti representerar. Detta är fullkomligt riktigt. Skall det bli någon stil och reda över svensk politik, så skall man icke nöja sig med att bara hanka sig fram dag för dag och försöka lägga fram förslag, som tilltala större eller mindre grupper. Då skall man hava linjer att följa. Och en av de linjer, som enligt min mening måste följas, leder fram till ett större samhälleligt intresse för näringslivet och sannolikt också till ett större, mera direkt deltagande i detta näringsliv från samhällets sida. Detta är ett program. Mot detta ställas lovsångerna till systemet sådant det nu är. Men jag upprepar, att om ni icke kunna säga oss och andra, att risken för allvarliga störningar genom detta ekonomiska system äro eliminerade, ha ni heller icke rätt att avvisa en överläggning med oss om huru man skall komma till rätta med bristerna och på ett mera betryggande sätt organisera folkförsörjningen.

Folkförsörjningen har blivit den stora frågan inom alla länder. Det har här i dag talats om det yttre och det inre försvaret. Och är det icke så, att det numera från alla partier erkännes, att det är lika viktigt att trygga det inre försvaret som det yttre? Jag skall gärna gå till mötes dem, som lägga huvudvikten vid tryggandet av det yttre försvaret, genom att upprepa vad jag tidigare har sagt, att det första nödvändiga för ett folk är att trygga sin frihet och sitt oberoende. Våra möjligheter att i detta land skapa ett gott hemvist för medborgarna äro knutna till vår rörelsefrihet inom landet. Bli vi kuvade, få vi icke själva bestämma, då kunna vi heller icke genomföra de inre förbättringar, som vi önska. Ett kuvat folk skapar icke åt sig någon god ordning, ett kuvat folk är ett folk av slavar. Därför menar jag, att på den punkten kan det icke råda mer än en mening: att förutsättningen för vårt arbete i Sveriges land är, att Sveriges land är fritt, att vi föfoga öfver det. Och därav följer också vårt intresse att försvara vår frihet och vårt oberoende.

Men det är lika viktigt att också göra klart för sig, att det yttre försvaret icke bara är en historia om huru mycket medel man bör lägga ned i byggande av örlogsfartyg, i kanoner, i anskaffning av flygplan. Till sist bottnar även det yttre försvaret och frågan om dess effektivitet i en fråga om folkets villighet att bära upp detta, alltså i folkets egen försvarsvilja. Man må säga, att fosterlandets bud är ovillkorligt, att om man är rik eller arm, kräver fosterlandet ändock sitt, man må säga sådana ting och liknande huru mycket man vill — om människorna leva under sådana förhållanden, att de icke känna att de ha ett hem i landet, då blomstrar icke där varken fosterlandskänslan eller försvarsviljan. Och tillmäta vi frågan om sambandet mellan folk och försvar

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

betydelse, så måste vi, när vi gå att behandla frågan om åtgärder för riksförsvaret, tänka lika mycket på det inre försvaret som på det yttre. En försvarspolitik, som skulle leda till att man berövade oss möjligheterna till en fortsatt social omvårdnad eller rent av till upprätthållande av den omvårdnad vi redan ha, skulle vara en fullkomligt vanvettig politik. Den skulle aldrig ge någon styrka åt våra försvarsanstalter. Det skulle vara en politik, som från början undergrävde sina egna syften.

Det är icke bara här hemma som vi ha fått ögonen upp för detta. Det finns ett litet häfte, vars tryckning blivit klandrad, icke här, men utanför riksdagen, i vilket direktören för internationella arbetsbyrån visar på den omjustering i tänkesätten som ägt rum — huru under dessa år tänkandet på något sätt har socialiserats, huru de gamla individualistiska föreställningarna mer och mer fått vika för insikten om kollektivitetens betydelse. Han säger några ord, som det kan vara av intresse att citera: »Statens verkliga säkerhet anses nu icke längre bero på okränkbarheten av dess gränser, utan också på dess förmåga att ge alla medborgare ordnade och säkra existensmöjligheter. Som en känd amerikan träffande nyligen sade: Uppgiften att uppehålla befolkningens levnadsstandard är nu statens fundamentala plikt i lika hög grad som att försvara det nationella oberoendet.» Mr Butler tillägger: »Dessa krav på regeringarna ha skärpts genom det uppenbara faktum, att det nuvarande nödtillståndet icke beror på någon knapphet på varor utan på människornas oförmåga att göra naturgåvorna tillgängliga för dem som behöva dem.»

Man vet nu, att även om vi icke i dag producera tillräckligt för att fylla allas behov, så medge dock de tekniska resurserna, att vi kunna producera tillräckligt för att ordna folkförsörjningen. Här är den springande punkten; vi ha resurser, det gäller blott att utnyttja dem. Det är en skandal, säger en del engelska politiker ur olika läger, vilka gemensamt utvecklat en plan för samhällelig politik under de närmaste fem åren, — det är en skandal, att en sjättedel av de arbetsföra skola vara arbetslösa, det är en skandal att massor av kapital skola ligga obrukade, så länge det finns så många ofyllda behov, när vi ha resurser att genom en riktig organisation tillfredsställa dessa behov och ta i anspråk de arbetsföra och sätta dem att producera värden.

Man är glad över, säger man, att det nothinska betänkandet icke har linjerat upp ett sådant program, som jag här försökt utveckla. Såvitt jag förstår, har det nothinska betänkandet redan från början just pekat på att andra uppgifter vänta staten nu än tidigare. Det säges här på sidan 10 i betänkandet: »Allt mera förmärkes tendensen till statens utveckling från den rättsstat, som enligt den ekonomiska liberalismen hade till främsta inre uppgift att skydda medborgarnas liv och egendom samt avtalsförpliktelsers helgd, till att vara även en det ekonomiska livet reglerande och påverkande välfärdsstat.» Jag hoppas, att jag av herr Anderssons i Rasjön och herr Skoglundens anslutning till detta betänkande får draga den slutsatsen, att de också äro medvetna om att själva utgångspunkten är riktig, och att de därför äro beredda att gå i resonemang med oss andra om huru vi skola finna de riktiga utvägarna för en god folkförsörjning.

Jag tror ingalunda, att vi ha nått den grad av samhällelig utveckling, där någon omfattande socialisering med fördel skulle kunna sättas i gång. Jag tror, att även på detta område utvecklingen kommer att medföra att samhället får ett inflytande i ökad omfattning och på flera områden, och jag är fullkomligt tillfreds, om man skulle vilja från de andra partiernas sida ställa sig på samma ståndpunkt, som så många liberaler och högermän gjort i England, och säga, att eftersom vi veta, att det nuvarande systemet icke håller, att den gamla liberalistiska ideologien icke längre duger som ledstjärna, så gå

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vi in för att utan fördomar pröva, på vilka områden man genom det samhällsliga ingripandet kan vinna den större tryggheten. Vi skola gärna, vi svenska socialdemokrater, vara med om att i samma syfte ge all möjlig uppmuntran åt den enskilda företagsamheten, som alltjämt kommer att ha sina uppgifter och som kommer att säkerligen mycket länge finnas kvar även i form av enskilda företag. Men jag förstår icke hela detta resonemang om den kapitalistiska samhällsprincipen såsom den enda bärande och riktiga, den som icke får antastas. Jag förstår icke detta resonemang tre år efter det vi hade en katastrof, och kanske två eller tre år innan vi få en ny och måhända större katastrof, som kan vara över oss.

Med detta har jag också velat säga, att jag tror lika väl nu som tidigare att, om man skall uppnå några bestående resultat, får det ske under samförstånd, och nu kanske det kan vara lämpligt att gå in på frågan om arbetsfreden. Dessförinnan dock ett par ord om de förebråelser, som riktats mot regeringen, därför att den skulle ha nonchalerat riksdagen. Vi fingo sådana i fjol också. Jag har endast att upppepa vad jag då sade: ingen regering har i högre grad än denna sökt att genom förhandlingar med partierna upprätthålla ett gott samarbete mellan regering och riksdag. Men en regering är icke bara en verkställare av order, en regering måste förbehålla sig att där den skall taga ansvaret också ha sin prövning med. Det finns ingen önskan hos regeringen att nonchalera riksdagen, men liksom herrarna, var och en från sitt parti, tycka att en sak bör gå före en annan, så må det vara oss förbehållet att också på det sättet gradera frågorna och tycka, att den ena saken kan få gå före den andra. — Herr Andersson i Rasjön gjorde sig för resten skyldig till ett minnesfel, när han talade om avlöningsförhållandena vid sinnessjukhusen och gjorde gällande, att vi handlat mot riksdagens önskan. Som herr Andersson i Rasjön torde erinra sig, stannade kamrarna i olika beslut på den punkten, och detta har varit en naturlig anledning för oss att nu presentera ett mera utformat förslag än i fjol. — Beträffande det nya förslaget till dyrortstillägg i fråga om folkpensioneringen lämnade vi icke riksdagen i fjol i ovisshet om att vi ämnade återkomma med denna sak. Jag fann det angeläget för att intet missförstånd i det avseendet skulle uppkomma att säga ifrån, att vi komma tillbaka med detta — man kunde för övrigt utläsa en önskan i särskilda utskottets utlåtande att vi skulle undersöka om vi icke kunna finna en bättre och för staten billigare utväg att lösa detta spörsmål på. Och, mina herrar, så känsliga äro ni väl ändock icke, att ni icke kunna tillmäta själva saken en avgörande betydelse. Ni kunna naturligtvis säga, att dessa människor, som leva på dyrorterna, skola vi icke taga någon hänsyn till, de där gamla och fattiga i städerna intressera oss icke, sedan nu landsbygden fått sitt, det är möjligt, men jag tror ni få mycket svårt att undkomma det rättvisa kravet på att, när man försöker ge en folkpension, på vilken de gamla skola kunna någorlunda leva, man också tar hänsyn till de olika förhållanden, varunder de gamla ha att leva på olika ställan.

Beträffande arbetsfreden var det icke nog med förebråelsen för att vi icke lagt fram förslag, utan herr Andersson i Rasjön uttalade också sin glädje över, att den nothinska kommittén skulle på något sätt ha lösgjort arbetsfreden för folkförsörjningen. Naturligtvis kan man om vareda fråga säga, att den skall behandlas för sig. Varje fråga kan också behandlas för sig, men man handlar mycket oklokt, om man icke vid varje frågas behandling alltid håller klart för sig, att det finns sammanhang. Och det finns ett bestämt sammanhang med de allmänna strävandena till samhällets förbättring, när vi gå att ta ställning till frågan om förslag rörande arbetsfreden och förslag rörande statsfientlig propaganda.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Regeringen har redan tagit initiativ för att sammanföra parterna på arbetsmarknaden till den dryftning, som ifrågasättes av den nothinska kommittén, en dryftning av möjligheterna att organisationsmässigt vidtaga en rad av åtgärder, som skulle bespara arbetsmarknaden en mängd av de onödiga irritationer, som nu finnas. Det kunde knappast vara en riktig ordning, om man, samtidigt som man sätter folk till en sådan undersökning och begär parternas medverkan, skulle gå fram lagstiftningsvägen. Visar sig undersökningen icke leda till resultat, får man överväga att gå lagstiftningsvägen för att ordna förhållandena. Jag har ingenting emot att med samma uppriktighet som alltid säga riksdagen i dag, att regeringen anser det oriktigt att innan denna undersökning verkställts, som nu är igångsatt, framlägga förslag till lagstiftning på detta särskilda område. Det ligger nära till hands att ifrågasätta lagstiftning mot sådant som man anser otillfredsställande. Kanske skulle just nu någon tycka, att det vore befogat att framlägga en lag, som garanterade bönder och skogsarbetare kollektivavtal. Men det bästa är om man kan ordna dessa ting på andra vägar. Själva tanken på en beredskapslagstiftning för stora konflikter är ju icke oss främmande, eftersom regeringen under byggnadskonflikten faktiskt övervägde ett förslag till en beredskapslagstiftning i det särskilda fallet. Å andra sidan, mina herrar, finns det så många synpunkter på denna fråga om en beredskapslagstiftning, att man icke utan vidare kan säga, att det är den riktiga vägen. Den bästa vägen är, om arbetsmarknadens parter, rika av erfarenhet, tillsammans ordna dessa förhållanden, och jag upprepar vad jag förut sagt: Skulle inte ni, mina herrar, som äro så rädda för samhällsingripanden, skulle inte ni också en gång kunna lära er att se på den ekonomiska makt, som fackföreningsrörelsen utgör, med ungefär samma ögon som på andra ekonomiska företeelser. Jag för min del är beredd att på fackföreningsrörelsen tillämpa mina allmänna synpunkter om samhällskontroll. Jag vill icke tillmäta fackföreningsrörelsen en rätt att spela en sådan roll i det ekonomiska livet, som är störande för allmänna intressen. Men detta leder mig också till att starkare driva satsen, att denna kontroll icke bara skall gälla fackföreningsrörelsen, utan också ekonomiska makter av andra slag, makter som betyda mera, och vilkas framträdande ofta är betydligt allvarligare än fackföreningsrörelsens.

Regeringen kommer sannolikt att i samband med framläggande av andra förslag taga upp vissa delar av de förslag, som innefattas i vad som ibland har blivit kallat för »den statsfientliga kommitténs» betänkande. Men regeringen har icke för avsikt att taga upp kommitténs förslag om en allmän beredskapslagstiftning. Enligt vår mening, vilken att döma av yttranden i de liberala tidningarna i synnerhet har anslutning även utanför socialdemokratien, går detta förslag till beredskapslagstiftning längre än behovet motiverar. Vi äro icke på det viset pressade av de s.k. statsfientliga rörelserna, att det bör kunna föranleda oss att vidtaga åtgärder, som skulle djupt ingripa i vad vi alltid ha ansett vara det dyrbaraste, nämligen personlig frihet, möjlighet att yttra sig och att röra sig.

Därmed tror jag, att jag tagit upp från de föregående anförandena vad som kan ankomma på mig att här beröra. Jag har med avsikt icke yttrat mig, lika litet som tidigare, om de speciella anmärkningarna rörande budgeten. Det lämnar jag åt min kollega, i den mån han kan anse nödvändigt att taga upp dessa anmärkningar, som vi ju alla ha kunnat konstatera egentligen icke äro några anmärkningar utan bara litet resonemang om, att det kanske varit bättre att göra på något annat sätt. Till dessa resonemang hör också det som framfördes av herr Pehrsson i Bramstorp om att man skulle lägga pengarna i kassafonden i stället för att bedriva allmänna arbeten i så stor omfattning.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Jag är rädd för att pengarna icke kommit till kassafonden, om man gått den vägen att inskränka de allmänna arbetena, utan pengarna skulle väl då närmast gått till skattesänkning, som ju betraktas som något alldeles extra glädjande. Jag tror emellertid, som jag redan sagt, att det är nödvändigt att upprätthålla de allmänna arbetena i sådan omfattning, och därför finns det ingenting där, efter vad jag kan se, som kan lösgöras för att fonderas.

Försvarsfrågan har naturligtvis spelat en stor roll i debatten i dag. Jag har utanför riksdagen deklarerat vår beredvillighet till en samförstånds lösning. Detta måste ju betyda, att man från regeringens sida är beredd att gå önskningarna om förstärkningar av försvaret till mötes. Men det kan inte betyda, att vi uppge vår mening om nödvändigheten av en riktig avvägning mellan försvarets behov och andra behov. Jag har vid mina undersökningar konstaterat, att varje gång vi beslutat en ny försvarsordning, så har det inte dröjt mer än fem år, förrän man satt i gång en utredning på nytt. 1901 beslöt man en försvarsordning, 1906 började utredningen. 1914 beslöt man en försvarsordning, 1919 började utredningen. 1925 beslöt vi en försvarsordning, 1930 började en ny utredning. Dessa utredningar bli av naturliga skäl ganska långvariga, och medan de pågå lever man inom försvarsväsendet i en känsla av ovisshet, vilken måste verka ganska deprimerande. Om vi säga, att en försvarsordning i detta land lever i tio år, så har det hittills dock varit så, att man fått endast fem år på sig för att bygga upp den. De andra fem åren av organisationens tillvaro har man levat i ovisshet om, huruvida det skulle vara den organisationen eller en annan. Det är när man går att besluta i denna sak utav betydelse att ha blicken fäst på de allvarliga olägenheter, som följt utav denna ovisshet, och det gäller alltså att avväga utgifterna för det yttre försvaret på ett sådant sätt, att inte en tillfällig förbättring i den världspolitiska situationen genast skall föra oss in i en ny diskussion om försvarsordningen.

Här finns i riksdagen — det ha vi blivit erinrade om — en borgerlig majoritet, som visserligen inte motsvarar för andra kammarens vidkommande en borgerlig majoritet ute bland väljarna, men den finns där dock, och den kan ju gå den vägen, att den driver sina meningar utan hänsyn till oss andra. Men det är tämligen visst, att om man för en sådan politik, så dröjer det inte mycket länge förrän svängningen kommer, och man är tillbaka i de gamla striderna igen. Det finns också en annan linje, och det är den, att man möter varandra. För att undersöka den linjen har jag redan fört samtal med samtliga de tre större borgerliga partiernas ledare, och jag hoppas, att dessa undersökningar skola kunna föras vidare, och att de skola ge ett resultat, som möjliggör för oss att en gång kunna lösa försvarsfrågan på ett sådant sätt, att den kommer, om inte högt över partierna, så åtminstone ur den första stridslinjen, att vi alltså lösa den på ett sådant sätt, att vi ha möjligheter att fylla de militära anordningarna med ett levande innehåll, att vi lösa den på ett sådant sätt, att de som skola arbeta i försvarsväsendet kunna känna, att de äro i stånd att arbeta målmedvetet.

Jag är beredd på den invändningen, att det väl först ändå gäller att se till vad det utrikespolitiska läget bjuder i fråga om omfattningen av våra försvarsanstalter. Men även därvidlag kunna vi ju vara uppriktiga mot varandra. Inte sitter någon inne med patentet på att kunna avgöra precisa storleken utav vad som behövs i en situation, som vi inte känna till. Det var en tidning som häromdagen skrev, att man kan väl vara en lika god demokrat om man vill bevilja 140 miljoner kronor som om man vill bevilja bara 135 miljoner. Låt mig säga: man kan väl vara lika god försvarsvän, om man vill bevilja 135 miljoner kronor, som om man vill bevilja 140 miljoner. Ingen tror

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
 ju ändå, att det är de där fem miljonerna, som gör det. Avvägningen bör naturligtvis ske så, att man får en effektiv organisation, som i effektivitet motsvarar vad man anser sig kunna använda för militära ändamål, och helst en organisation som också kan vara en grundval, därest man behöver ytterligare bygga på densamma. Men, som jag redan sagt, ingen sitter ju inne med patentet, och det är kanske just därför, som det skulle kunna vara så mycket lättare att i samförstånd lösa den fråga, som framför alla andra frågor borde vara en nationell fråga.

Herr Hagberg i Luleå: »Vårt land är fattigt, skall så bli, för den som guld begär», sjunger man visst ännu, herr talman, vid fosterländska festligheter. I dag ha vi fått herr Wigforss' auktoritativa besked om, att landet är rikt, övermåttan rikt. Vill man ha ytterligare besked härom, kan man studera bankernas och storbolagens vinstberättelser. Men, mina herrar, hur äro dessa väldiga rikedomar fördelade? Ha de breda folklagren blivit, jag vill inte säga rikare, men mindre fattiga? Nej, i verkligheten är det så att guldhögarna i statskassa och bankvalv pressats ur det fattiga folkets slit. Det är massornas fattigdom, som betingar denna väldiga rikedom.

Vårt land är alltså fortfarande fattigt, men icke för den som guld begär, inte för den, som besitter guldet, utan för de arbetande massorna i stad och på land, för dem, som »skaffa guld i dagen» åt de rika. Och den socialdemokratiska regeringen baserar alltfört hela sin politik på att upprätthålla detta orättfärdiga tillstånd. De små nådesmulor, regeringen plottrar ut åt barnrika familjer eller för att bygga en eller annan småbondestuga, kunna inte överskylda det faktum, att regeringen i hela sin politik gagnar de rika, tjäna dem och deras intressen mot det fattiga folket.

Regeringen möter i dag riksdagen med ett program, som ur borgerlig synpunkt är starkare än något tidigare års. Den borgerliga pressen har överansträngt sig för att kunna kritisera herr Wigforss' budget. Att belåtenheten är stor, behöver man då inte betvivla. Denna press ser främst i avvecklingen av krislånen under detta år en betingelse för en attack mot arvsskatten. När krislånen nu skola avvecklas i år på hälften av den tid som förutsatts, möjliggöres detta genom begränsningar, som gå ut över de arbetslösa och vissa arbetarkategorier. Att pruta 25 miljoner kronor på arbetslöshetsanslaget och att underskrida A. K:s krav med 12 miljoner har varit en av betingelserna för denna avveckling. Till och med den borgerliga ekonomiprofessorn Ohlin anmärker härpå och konstaterar, att »den långsamt fortskridande förbättring av det ekonomiska läget, som budgetsiffrorna i övrigt bygger på, berättigar sannoligen ej till det optimistiska antagandet av hjälpbehovets reduktion till mindre än hälften».

Det är inte bara försvarligt utan även nödvändigt, att en del av dessa pengar disponeras för en verklig hjälpaktion för de nödställda i stenhuggeridistrikten och för skogs- och sågverksdistrikten. Där minskar man i stället anslaget för beredskapsarbeten inom stenindustrien från 3 till 1 miljon kronor. Den socialdemokratiska pressen har under föregående år slagit alarm om nödläget inom stenindustrien. Detta har varit berättigat. Men lika stort är nödläget bland det norrländska skogsfolket. Ett av regeringens underordnade organ, domänverket, går i spetsen för det ekonomiska utrotningskriget mot skogsfolket. Knappast någon privat skogsdrivare har så systematiskt kunnat förhindra uppkomsten av kollektivavtal för skogsarbetarna som just domänverket. När därför regeringspressen tävlat i sympatiutgjutelser för R. L. F.-böndernas kamp mot skogsbolagen i Mellansverige, borde den också haft litet sympati till övers för de arbetare, som föra en hård kamp för kol-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

lektivavtal med domänverket. Och framför allt hade regeringen kunnat utnyttja sin förmansställning.

Frågan om lönerreglering för vissa statstjänaregrupper, som så länge saboterats, hade i år kunnat bringas till sin lösning.

Statspolisinstitutionen är ett exempel på huru nya s. k. behov skapas. Statspolisens uppgift för närvarande tycks mest bestå i träning för gatustrider och i landsvägskontroll. Att en viss kontroll över motortrafikanterna är nödvändig är uppenbart, och denna kontroll har statspolisen god tid att utföra. Men denna kontroll drivs till rena löjligheten. När man exempelvis på landsbygden gör razzia på danslokaler och antecknar alla som ha cyklar utan lampor, då ungdomen sökt sig till danslokalen vid fullt dagsljus men eventuellt kunde behöva lampa vid hemfärden, så påminner detta närmast om småkittlighet. Arbetar man på det sättet, kan man naturligtvis motivera en ökning av såväl personal som material. Det nya byråkratiska ämbetsverket har i regeringen en lika underdånig tjänare som de äldre. Regeringens förslag om ytterligare 67 statspoliser samt en massa bilar, motorcyklar m. m. visar dess ynkliga knäfall för en institution, som den så sent som 1932 energiskt bekämpade. Statspolisens karaktär är densamma nu som när den tillskapades. Den svenska arbetarklassen kan med full rätt betrakta statspolisen som ett gendarmeri, upprättat för kampen mot vad överklassen kallar »den inre fienden».

Man får väl spara med omdömena om regeringens jordbruksplaner till dess den utlovade propositionen föreligger. Man frågar sig dock efter att ha tagit del av trontalet, om även i fortsättningen den skandalen skall bestå, att Sverige skall importera smör och fläsk till höga priser bara för nöjet att genom den krassaste dumpingpolitik bevara en marknad.

Regeringens förslag att sänka den direkta inkomst- och förmögenhetsskatten betraktar jag under nuvarande förhållanden som en utmaning mot de fattiga i detta land.

De 20 miljoner kronor, som regeringen därigenom anser sig kunna avstå, tillfalla de stora inkomsttagarna. Det är betecknande, att den borgerliga press, som beklagar, att skattesänkningen inte slopar de under krisåren införda särskilda inkomst- och förmögenhetsskatterna, vilka ju inte inbringa mer än 22.5 miljoner kronor, inte har ett ord att säga om de krisskatter, som drabba konsumenter och fattiga, främst då margarinaccisen — 11 miljoner — och »avgifterna för prisreglering å jordbrukets område» — 13 miljoner kronor. Regeringen uppger själv, att den närmast haft att välja mellan denna skattesänkning eller kaffetullens slopande, men försvarar åtgärden med att den dock kommer alla till godo. Att hävda detta och att samtidigt hålla sig allvarlig förefaller att vara svårt. Ty medan den genomsnittliga arbetarfamiljen med denna skattesänkning har 2 kronor till godo, får inkomsttagaren med 100,000 kronors inkomst en tusenlapp. Hade man däremot exempelvis slopat kaffetullen så hade detta betydligt för motsvarande arbetarfamilj åtminstone 13 kronor i skattesänkning — fast det hade förstas blivit bara 13 kronor även för den rike. Regeringens förslag är så mycket oförsvarligare som den i sitt program förklarar sig vilja avskaffa den indirekta beskattningen.

I vårt grannland Norge utgör militärbudgeten 36 miljoner kronor. Regeringen där föreslår även i år oförändrat anslag, men högre anslag till arbetslöshetens bekämpande. Trots att den nominella militärbudgeten i detta land är mer än 3 gånger större, ökar regeringen på ytterligare 5 miljoner kronor i avvaktan på den stora upprustningen, samtidigt som den beskär sociala anslag. Ändå äro som bekant militärerna och deras press inte belättna. Deras nya skiva är att riksdagen systematiskt underskridit 1925 års rustnings-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

plan, vilken ju skulle sluta på 101.5 miljoner kronor årligen, och att följaktligen det s. k., försvaret skulle ha en fordran. I verkligheten ligger ju saken så till, att man överskridit 1925 års plan med 277 miljoner kronor, detta alldeles oavsett de maskerade militärutgifterna.

I en socialdemokratisk tidning har man påtalat de humbugsmässiga försöken från den borgerliga pressens sida att framställa Finland som föredöme i fråga om upprustning. Det är ju tillräckligt att påpeka, att medan den finska militärbudgeten per invånare uppgår till 12 kronor, så utgör den svenska 23 kronor. Och nu höjs detta belopp med ytterligare 1 krona per invånare och år.

Såväl i frontal som eljest har bebådats ett avgörande vid årets riksdag i militärfrågan. Ett dylikt avgörande är en kränkning av demokratiens mest elementära principer i två avseenden. För det första bör ju folket ha rätt att säga sitt ord, när det för tio år framåt gäller påläggandet av dessa nya väldiga bördor, som sammanlagt närma sig 2 miljarder kronor. För det andra har svenska folkets flertal röstat för nedrustning eller »fram mot avrustning», som socialdemokraterna formulerat satsen. Men det är väl denna orättfärdighet att genomtrumfa en militärordning, vilken folkflertalet förkastar, som herrarna kalla »att höja försvarsfrågan över partierna». Man »höjer den» över hela folket och löser den i princip på samma sätt som i dagens Tyskland. Beslutanderätten ligger med andra ord realiter hos generalstaben. Våga inte herrarna låta svenska folket säga sin mening om hur stora belopp som skola anvisas till militarismen? Om det skulle vara riktigt som det sägs, nämligen att en bred folkopinion vill upprusta, varför då inte vänta i tre månader, för att folket skall kunna hinna säga sitt ord.

Det är inte så svårt att komma under fund med det djupare liggande motivet till att man nu, omedelbart inför ett val, vill genomtrumfa en lösning, som lägger på väljarna jätteutgifter. Man fruktar opinionen, ty man vet att såväl arbetarna som bönderna städse ha varit fiender till militära rustningar. Dessutom nyttar det tydligen inte syftet, att det ges tid till en grundlig information bland väljarna om den verkliga innebörden av försvarskommissionens utredning. Att Sverige är hjälplöst mot en stormarkt, visste man förut. Men de upprörande konstateranden, som gjorts i fråga om luftkrigets verkningar, äro en nyhet. Att kriget kommer att föras mot den civila befolkningen, att städer, industricentra och industrianläggningar bli de främsta objekten för luftkriget och att inga skyddsmedel för dessa finnas, har kommissionen konstaterat. Den har arbetat i nära fem år, men har av denna tid ägnat blott två timmar åt frågan om civilbefolkningens läge. Den har alltså struntat i det som borde vara huvudsaken, nämligen skyddet av hemorten och den civila befolkningen. Om detta vågade man inte informera svenska folket i den radiodiskussion, som vi för en tid sedan hade.

Vi ha blivit lovade nya lagar, vilka skulle befördra befolkningstillväxten. I den mån som dessa lagar avse att bispringa fattiga familjer och att göra moderskapet lättare är därom mindre att säga, ty alla undersökningar ha bekräftat en sak, nämligen att nativitetsfrågan är ett socialt problem. Man löser emellertid inte denna fråga med fosterfördrivningslagar och ungarlsskatt. Den sista nymodigheten visar snarast, hur hjälplös man är och hur man söker kringgå problemets kärna. Att under nuvarande förhållanden med dess sociala orättfärdigheter predika för massorna, att de skola sätta barn till världen, är ett hån mot allt förnuft.

Röda Korset har för närvarande en utställning, där man främst belyser befolkningsproblemet från medicinska utgångspunkter. Man lämnar emellertid där den uppseendeväckande upplysningen, att barnadödligheten är tre gånger större hos de sämre ställda än hos familjer med 10,000 kronor eller mer i års-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

inkomst. I verkligheten skvallrar denna siffra om hur ett vrängt samhällssystem organiserar massmord inom de nyfödda generationerna. När detta kan få fortgå, när man anser, att en åldring skall vara försörjd med 320 kronor om året trots att den genomsnittliga folkinkomsten uppgår till 1,000 kronor per år och invånare, när man hänvisar de arbetslösa att sälja sin arbetskraft för tre kronor om dagen, när man hänvisar fem, sex tusen sinnessjuka till ålderdomshem i stället för att ge dem hospitalsvård, för att nu bara ta några exempel, då bevisar man, att man inte menar allvar, när man talar om intresse för befolkningsfrågan.

Med tillfredsställelse hälsa vi löftet om proposition för genomförande av 7-klassig bottenskola. Det är ju alltid roligt att se, att herr Engbergs intressen sträcka sig litet längre än till kyrkoinvigningar, prästlöner och omtanke om överklassens kunskaper i franska språket.

Trontalets nästan obligatoriska fras: »Förhållandet till främmande makter är gott», behöver göras till föremål för en kommentar. Det är möjligt, att regeringens förhållande till exempelvis den italienska regeringen är gott, men Italiens förhållande till Sverige är inte gott. Och det svenska folkets ställning till den italienska regimen är inte god. Hela världen har utpekat Italien som traktatbrytare och fredsbrytare, såsom ett land, vilket i dag i strid mot alla löften rövar, mördar och skändar det abessinska folket. Diplomatifraserna skola inte minska den avsky, som svenska folkets stora flertal känner inför det feiga och överlagda överfallet på den svenska röda korsambulansen, mordangreppet på dess svenska samariter och mordet på de femtio sårade i ambulanstälten. Mordet på den unge sjukvårdaren Lundström från Arvidsjaur skall aldrig glömmas. Minnet därav skall vara en påminnelse om den fascistiska regimens mentalitet, samma regim, som i Tyskland avrättat riksdagsmannen Claus, icke på grund av hans gärningar, utan på grund av hans idé. När en frisinnad tidning, Hallandsposten, för några dagar sedan tolkade den förbittring de flesta känna med satsen: »Ur djävlaägg växer inga duvor utan kryper djävlaavfödan fram», pekade den också på den verkligt ansvariga, fascismen. Även här arbeta de fascistiska krafterna, inte minst i denna riksdag. Det är anledning att understryka nämnda tidnings konstateranden.

Det finns svenska män och kvinnor, som kalla sig nationalsocialister och stornationella, vilka bedriva samma propaganda för egendryg nationalism och styrkans herravälde och använda samma ideologi, som diktaturstaternas diktatorer brukade för att nå makten. Det nidingsdåd, som begicks nere i Etiopien, riktar en tankeställare till en var. Indignationen vänder sig åt rätt håll, om den med skärpa i första hand riktar sig mot våra egna mussoliner och hitlerianer. Vi böra ställa oss i tjänst hos de krafter, som verka för rätt och frihet i världen. Sker det, så har ogärningen icke inträffat förgäves. Här har talats om Mussolini och ordning. Alla tåg gå på rätt tid i Italien, och Hitler håller ordning i Tyskland precis som det hålls ordning i ett häkte. Står det icke klart för alla, att denna ordning icke har något värde, när den köpes till priset av friheten? De mest avancerade hitlerbeundrarna i denna kammare, medlemmarna av den nationella gruppen, väckte i går en motion om att kommunistpartiet skulle förbjudas på grund av förment saboterande av det svenska folkets urgamla rätt att själv styra och ställa om sitt hus. Den nationella gruppens ledare, kapten Meyerhöffer, demonstrerade för en tid sedan på ett möte sin trohet mot den demokrati, han nu vill värna om. Han förklarade då: »Jag har svurit trohet mot konung och fosterland, men aldrig mot demokratin.» Så fräckt talar redan den svenska fascismsens hejdukar.

Till frågan om Sveriges deltagande i sanktionerna önskar jag göra ett par

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
anmärkingar. För det första: att de redan beslutade obetydliga sanktionerna kringgås icke minst i vårt land. En tidning uppgav häromdagen, att Sveriges handel med Italien under den första sanktionsmånaden ökade med 20 procent.

Jag finner det också upprörande, att Italien från Sverige skall kunna tillgodose sitt behov av silkesmassa för framställning av bomullskrut. Denna råvara för omedelbar framställning av krigsmaterial anser man sig kunna exportera trots beslutet om förbud mot krigsmaterialexport till Italien. Italien, som redan brandskattat sina invånares värdesaker, är oförhindrat av de finansiella sanktionerna att under lång tid fortsätta sina inköp av viktiga råvaror för krigets förande, ett krig, där de största segrarna vunnits i kampen mot civila, mot sårade och samariter. Det borde vara regeringen angeläget att snart sätta stopp för en dylik export och att i Genève kämpa för sanktionernas utvidgning, så att Italien avstänges från alla för kriget nödvändiga råvaror.

För det andra: Vi anse, att de olika staterna böra bispringa det överfallna Abessinien genom sanktioner. Ingen kan emellertid blunda för hur tvivelaktigt och vacklande detta understöd blir på grund av de splittrade stormaktsintressena. När den socialdemokratiska internationalen och Amsterdaminternationalen ställde sina krafter till folkförbundets förfogande och uraktlät att själva vidtaga några åtgärder, kritiserade vi detta. Erfarenheten har bestyrkt denna kritik. Erfarenheten har avslöjat de största nedrigheter från de stormakter, som stått i spetsen för Folkförbundets aktion och bara velat utnyttja densamma för sina egenlystiga intressens tjänande. Den fransk-engelska planen att stycka Abessinien och överlämna dess folk att bli den italienska fascismens offerlamm strandade glädjande nog, och en regering ombildades på kuppen. Men vi kunna inte bortse från det faktum, att ännu sitta de franska och engelska regeringarna vid makten, de som voro upphovet till den skändliga planen. Vi kunna inte heller bortse från att dessa fullfölja sina ursprungliga planer, även om de få lov att ändra tillvägagångssättet. Därför att Folkförbundet främst är en samling av kapitalistiska stater, kan det aldrig bli ett effektivt medel till krigets förhindrande.

Den enda garantin för att kampen mot kriget skall kunna föras effektivt är att den internationella arbetarklassen reser sig mot krigsbrandstiftarna på enad front i enhetliga aktioner. Kommunistiska internationalens förslag till andra internationalen, att de båda internationalerna gemensamt skola verka för denna enhetsfront, har avslagits, framför allt på grund av den svenska socialdemokratiens fientliga inställning. Trots detta ha dock i väldig utsträckning arbetarna även i detta land funnit varandra i kampen mot kriget. En mängd demonstrationer och möten ha genomförts, där inte endast socialdemokrater och kommunister, utan även breda massor utanför arbetarrörelsen gemensamt marscherat fram mot kriget och fascismen.

Märkligt är att härvidlag en liten enhetsfront av socialister och syndikalisterna skapats för att hindra massornas enhetsfront. Tidigare har alltid Folkförbundet företrätt neutralitetsståndpunkten gentemot stormaktskränkningarna av freden. Nu har för första gången Folkförbundet tvingats ta ställning mot en överfallande stormakt. Detta är något nytt, men just detta ställningstagande, hur vacklande och otillräckligt det än har varit, har blivit föremål för en vrålkampanj från socialistiska partiets sida. Visserligen har socialistiska partiet talat om arbetarklassens egna sanktioner, men det har i praktiken uppträtt mot varje konkret förslag till sådana. Får man tro herr Flyg, så skall det också i riksdagen ta ställning mot de blygsamma sanktioner, i vilka Sverige hittills medverkat.

De herrar, som skryta av att de inte vidarebefordrade de första uppgifterna

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

om överfallet på den svenska ambulansen, som försökte dämpa det svenska folkets rättmätiga vrede över det skändliga bombardemanget, som gjorde allt för att bevisa Mussolinis oskuld, ha redan hunnit göra en attack i riksdagen mot de ifrågasatta oljesanktionerna. I nödens stund har Mussolini funnit nya reklamkare för messinaapelsiner och italienska gipskattor i socialistiska partiets ledning.

Den engelska pressen har under den senaste tiden upprepade gånger uttalat sin förtjusning över Sveriges beroende av England. Den har inte överdrivit, den har blott haft att konstatera en faktisk ekonomisk och politisk överensstämmelse mellan den engelska och den svenska överklassen. Men England släpar inte vårt land i sitt kölvatten av omtanke om Sveriges oavhängighet.

I den socialdemokratiska pressen göres gällande, att hotet mot Sveriges frihet kommer från det upprustande fascistiska Tyskland. Det borde vara en tankkeställare för denna svenska socialdemokrati, som nu accepterar upprustningen utifrån detta tyska hot, och även för övriga, som godkänna det svenska beroendet av England, att detta land godkänt en uppgörelse, som överlämnar herraväldet över Östersjön till Tyskland.

De mindre staterna ha anledning att frukta kriget, och de ha ju också i Folkförbundet uppträtt mot fredsstöraren Italien. Den enda stormakt, som i Folkförbundet med konsekvens försvaret fredens sak, är Sovjetunionen. Den enda verkliga fredsfaktorn i den kapitalistiska världen är de arbetande massorna, därför att freden för dem är en fråga om liv och död, och den enda stormakt, som har samma intressen, är Sovjetunionen, det land, där arbetarklassen erövrat makten. Vårt land bör därför, om det verkligen vill bevara freden, understödja Sovjetunionens strävanden till kollektiv säkerhet och därmed även de stater, som av olika intressen i dag fullfölja samma huvudlinje. Vårt land har icke någon anledning att förbinda sina öden med det England, som nu senast i den italiensk-abessinska konflikten demonstrerat sin beredskap att släppa lös kriget.

Nästan detsamma kan man säga om Sveriges förhållande till Finland. Att de skandinaviska folken samarbeta för fredliga mål, finner jag naturligt. Men att i detta samarbete dra in Finland innebär ett hot mot freden. Den finska regeringens deklARATIONER kunna inte förta intrycket av att den finska överklassen driver ett äventyrligt spel och förbereder sig för erövringskrig. Dess mer eller mindre fasta förbindelser med Tyskland och Polen ha föranlett den finska socialdemokratiens huvudorgan att varna mot denna utveckling och att rekommendera ett Finlands stöd åt de rysk-franska strävandena.

Den svenska regeringen har tyvärr inte velat vara med om detta. Den hade kunnat isolera den finska utposten för Tyskland och därmed hjälpt de krafter i Finland, som vilja föra en verklig fredspolitik. Men den gjorde motsatsen. Just äventyrarna och reaktionärerna i Finland ha understötts — nu senast genom statsministermötet. Får man tro regeringspressen var förstuds statsministermötet så oskyldigt. Man åt väl bara i kapp och sjöng helan går och, naturligtvis, hurrade man för demokratin. Att förbinda demokrati med våra dagars Finland, där internationalen liksom den röda flaggan förbjudits, där en radikal arbetare är fågelfri, där fackföreningarnas verksamhet nästan är omöjliggjord och där rättsväsendet tävlar med Tysklands i fråga om godtycklighet och våld, det är lika kostligt som kilbomspartiets många ståndpunkter i sanktionsfrågan. Nej, regeringen har med sin nordiska politik understött de krafter i Finland, som sträva till krig på Tysklands sida, men det har därjämte gett sin sanktion åt det våld, som den finska lapporegimen utövat mot arbetarrörelsen, ja mot demokratin.

Samma understöd av arbetarrörelsens och demokratiens dödsfiender har rege-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ringen givit genom hjälpen åt Berlinolympiaden. Det är en skam, att svenska arbetare skola ställas upp till tävlan mot den tyska mordregimens anhängare. Det är en utmaning mot hela den svenska arbetarklassen, att dess idrottspojkar skola medverka i det nazistiska propagandaspektaklet. Indirekt blir också detta ett sanktionerande av ett system, som med de mest djuriska medel förföljer människor av annan ras eller annan politisk eller religiös åskådning.

Jag måste också inför riksdagens forum påtala övergreppen mot svenska sjömän i tyska hamnar. Vi ha fått uppleva, att en svensk sjöman ådömts 6 års tukthus, därför att han burit på sig några broschyrer. Det pågår för närvarande en process mot den svenske sjömannen Erik Jansson, vars brott är att ha läst en tidning, som många människor läsa i vårt land. En dansk radiotelegrafist hade från sitt fartyg i öppna sjön besvarat en tysk båts provokatoriska hitlerhälsning med »Röd Front». Han häktades genast vid ankomsten till tysk hamn och har nu dömts till fem års tukthus. Svenska sjömän äro i tyska hamnar överlämnade åt regimens godtycke, de utsätts för trakasserier och leva under ständigt hot att bara på misstanken bli hämtade från sina fartyg och inspärrade. Regeringen vill ingenting göra. Men denna flathet inför kränkandet av svenska medborgare kompletteras genom understödet åt det fascistiska olympiaspektaklet.

Under krisen har regeringspartiet predikat för arbetarna om meningslösheten att strida för sin levnadsstandard. Först när krisen var övervunnen, hette det, skulle det finnas möjligheter att gå till attack för bättre arbetsbetingelser. Nu har Sverige under två år överskridit tidigare högkonjunktursiffror, och arbetarna ha därför i allmänhet ställt frågan om att nu ta igen vad som förlorats och vad man tidigare fått avstå ifrån. Men vad hör vi nu? Nu är det den socialdemokratiska pressen, som mest högröstat kräver arbetsfred. Arbetsfred har blivit en fetisch — och frågan om arbetsvillkoren för arbetarna en underordnad sak. Man binder arbetarnas handlingsfrihet av hänsyn till regeringsinnehavet. Under byggnadskonflikten hotade regeringen att med statens maktmedel driva arbetarna tillbaka. Men samma mäktiga regering saknade alla möjligheter, om man får tro den själv, att påverka sina underordnade i telegrafverkets ledning, vilkas halsstarrighet även gick ut över allmänheten.

För att landets höga herrskaper i fred skulle få dricka sitt öl i Arboga och för att en kvinna från hovet skulle gifta sig med en dansk, sattes alla krafter in, för att den festande publiken inte skulle störas av en restaurangstrejk. Och borgarpressen hänade arbetarnas stridstaktik och jämförde den med snöskottarstrejk under sommaren.

Det är ju märkligt, att regeringen och dess press alltid sjunga visan om att vårt land är fattigt, så snart arbetarna begära några örens löneförhöjning såsom nu senast vid frågan om metallarbetarnas avtal. Nu sjunges samma visa om det betryckta näringslivet, nu skickas med regeringens hjälp statens förlikningsmän för att uppbjuda all sin förmåga att hindra metallarbetarnas kamp för att få några ören med av de rikedomar de genom sitt hårda arbete skapat. Arbetsgivarna kunna utan vidare lockouta bortåt 100,000 gruv-, verkstads- och järnbruksarbetare och med svälten tvinga dem till underkastelse — mot arbetsgivarna kan regeringen ingenting göra. Men den sätter in sin kraft och auktoritet mot arbetarna för att få dem att avstå från sina väsentliga krav. Tolv ministerportföljer anses viktigare än levnadsbetingelserna för 100,000 svenska arbetare och deras anhöriga.

Och är det inte en syn för gudar att just i dessa dagar skylta Per Albin Hansson och Pehrsson i Bramstorp på insamlingslistor, som gå ut över landet för att lindra nöden bland småbönder och arbetare vid två av Sveriges rikaste storbolag, Korsnäs och Kopparberg.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Inga fraser i världen kunna undanskymma det faktum, att varenda fotsbredd mark, som arbetarna erövrat, har vunnits genom hård kamp utanför riksdagen eller genom hotet om kamp. I den motsättning, som för närvarande består inom klassamhället, är samförstånd bara liktydigt med den ena partens underkastelse. Frågan är alltid: Vem är den starkaste?

Arbetarna ha inte ställt några orimliga krav. I dag ha de makt att genomföra dem även om arbetsgivarföreningen svänger aldrig så hotfullt med lock-outklubban. De kunna inte först ta hänsyn till regeringen, utan måste bedöma regeringsinnehavets värde utifrån den hjälp detta ger dem i deras kamp för mänskliga arbetsvillkor. Tålmodet har pressats hårt när, som här om dagen, då fem socialdemokrater besökte Ny Dags redaktion, dessa om reformisternas och regeringens taktik använde Napoleons bekanta sats: »Mina soldater äro tappra som lejon, men mina generaler äro dumma som åsnor.»

Regeringens linje i samtliga frågor är ett försök till samförstånd med överklassen. Den föredrar att möta väljarna i regeringsställning i hopp om att kunna utnyttja konjunkturuppsvinget och massornas fruktan för fascismen för att få fullmakt att sitta kvar. I de sociala frågor, där den tagit initiativ, ha dessa inte överskridit gränsen för vad borgerliga regeringar gjort i olika länder. Vill regeringen sedan gå ut till väljarna och tillgodoräkna sig att godstrafiken ökat med 15 procent, industriaktieindex och utrikes sjöfarten med respektive 10 procent, sysselsättningsindex med 4 procent, att man överskridit alla tidigare produktionsrekord med väl 10 procent, skall dock ingen glömma bort, att vi ha 50,000 registrerade arbetslösa, att lönerna sänkts, att överklassens maktmedel förstärkts och framför allt: att storkapitalisterna sitta i orubbat bo. När ett 60-tal personer inom storbankerna behärska 80 procent av samtliga bolagens taxeringsbelopp eller mer än 5 miljarder kronor, när de 4 storbankerna kontrollera mer än 8 miljarder kronor, då är det skäl att mot denna maktställning mobilisera arbetarklassens samlade krafter. Det privilegierade fåtalets maktställning är fastare förankrad än någonsin tidigare. Till regeringens bokslut hör, att den inte gjort ett dugg för att begränsa eller beskära denna makt. I storbankernas ledningar sitta Sveriges verkliga regenter, i dag som förut. Just denna koncentration av makten i fåtalets händer, det faktum, att detta fåtal behärskar opinionsbildningens medel och genom dess allians med byråkratien och officerarna, för att nu inte tala om monarkien, är ett hot mot all ärlig fredspolitik och innebär i sig en ständig fascistisk fara. Denna fara har inte bringats ur världen genom den socialdemokratiska regeringen, som tycks tro, att kampen mot fascismen är en fråga om att dra skjortan av nassarna, och den kommer först då att likvideras, när fåtalsväldets makt krossats.

Den svenska arbetarklassen vann över överklassen vid 1932 års riksdagsval. De partier, som sade sig vilja socialismen, segrade då, och det nuvarande systemets försvarare funno sig för första gången i minoritet bland väljarmassorna. På krisens bottenläge finga vi en socialdemokratisk regering. Den kunde kämpa för sitt valprogram, upplösa riksdagen och utlysa nyval, därest riksdagen motsatte sig dess program, eller också uppge väsentliga delar av programmet för att därmed vinna borgerligt understöd. Regeringen valde den senare vägen, den regerade på de borgerligas nåd. Eller bättre sagt: Den regerades av de borgerliga.

Sedan man tagit del av statsverkspropositionen, betvivlar man inte, att regeringen även detta år är beredd att låta sig regeras, allt skrän från en del av den borgerliga pressen om »översitteri» till trots. Man har anledning frukta, att en reaktionär uppfinningsrikedom inte förmår tillreda en medicin så besk, att inte regeringen sväljer densamma. Att regeringens närmaste överordnade

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

— herr Pehrsson i Bramstorp — förlöjligar den genom att bevisa hur kälkborgerliga alla dess åtgärder äro och stämplar den som konservativ i jämförelse med Englands regering, inregistreras tydligen av regeringen bara som ett erkännande.

Visserligen har ju regeringschefen förklarat, att socialismen är aktuell i vår tid. Och den mest reaktionära pressen utnyttjar naturligtvis denna hans förklaring rent automatiskt. Det är bara det felet med regeringens socialism, att den förliker sig med allt som bär borgerlighetens kännemärke. Regeringen uppfattar socialismen blott som en terminologisk fråga. Man påklistrar bara vissa statsingripanden, sådana som även borgerliga regeringar genomfört, etiketten socialism, och så är saken klar. Ju fler statsmonopol desto mera socialism! Jag kan inte underlåta att i anslutning till den nu aktuella monopol-diskussionen påminna om regeringschefens lärofader Kautskys på sin tid mycket omtalade förklaring:

»Sedan David upptäckte ett stycke socialism — skriver han — i tariffgemenskapen, måste man vara beredd på att många av våra kamrater hitta socialismen i det nuvarande samhället, i varenda slaskledning och i varenda offentlig bekvämlighetsinrättning. Skulle denna visserligen mycket ofarliga och bekväma metod att förvandla det kapitalistiska samhället till ett socialistiskt bli populär, så vore det på tiden att socialdemokraterna för att skilja sig från den sortens socialister åter kallade sig kommunister som författarna till Kommunistiska manifestet gjorde.»

Detta omdöme kan gälla för allt vad regeringen, dess vapendragare och den borgerliga pressen behaga kalla socialism.

Å andra sidan har denna hets från reaktionen mot regeringens karikatyr-socialism redan tillfogat regeringspartiet ett stort valnederlag i Stockholm. Men det valet var inte ett votum mot socialismen, utan snarare ett bevis för hur ödesdigert det är att kompromettera socialismen. Det var ett votum mot den karikatyrsocialism, som kallas statsmonopol.

Mot den regeringspolitik, som i alla väsentliga frågor är den svenska borgarklassens politik, växer missnöjet i dag allt starkare bland det arbetande folket. Främst gäller detta missnöje undfallenheten för arbetsköparna på det fackliga området. I den nu aktuella frågan om metallarbetarnas arbetsvillkor ha endast kommunisterna uppmanat arbetarna att inte kapitulera utan att rösta nej. Medan regeringspressen predikar underkastelse, intar socialistiska partiet sin vanliga position att rotera åt olika håll. Ingen bättre definition på dess paroller kan ges än ordet »jaså».

Vårt rika land är ännu blott ett rikemännens land. Men Sveriges arbetande folk kan göra slut på rikemansväldet genom att följa de paroller, som kominterns världskongress nyss givit. Vi kommunister komma att fortsätta vår kamp för dessa paroller för att förena arbetararmén till kamp mot fåtalsväldet. för att vårt rika land skall bli rikt också för de arbetande massorna i stad och på land, tills vårt land blir ett verkligt folkhem.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag kan ju möjligen förstå, att kammarens ledamöter begagna tillfället att rasta litet från kammарluft, när herr Hagberg i Luleå i remissdebatten läser upp den vanliga sillénkommunistiska årskrönikan, men jag vill inte förneka, att jag finner det mindre tillfredsställande att behöva komma i tur att nödgas ta till orda omedelbart efter honom. Ännu mindre tillfredsställelse känner man då, när man, som fallet

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

är för mig vid detta tillfälle, tagit till sin uppgift att tala i en fråga, vilken för närvarande måste anses vara den kanske viktigaste och mest aktuella fråga, som just nu inom vårt land står på dagordningen, nämligen frågan om det svenska riksförsvarets ordnande eller — för att tala med regeringen i tron-talet — frågan om »stärkandet av rikets värnkraft».

Man skulle göra sig skyldig till ett misstag, därest man gjorde gällande, att den föreliggande statsverkspropositionen och dess fjärde huvudtitel vittnade om någon beredvillighet att snabbt genomföra det förslag till försvarsordning, som regeringen har bebådat. Man kan i statsverkspropositionen inte på något sätt spåra de särskilda anledningar till oro, som föreligga runt om oss. Man bör väl icke förutsätta, att regeringens synkrets skulle vara så begränsad, att regeringen för sin del inte märkt dessa orosmoln och orosanledningar, som hopa sig omkring oss. Det synes snarare, som om regeringen renodlat den uppfattning som så ofta kommit till uttryck från regeringshåll, nämligen att man inte skall handla under någon sorts panikstämning, ehuru de allvarliga och hotande händelserna runt omkring oss borde vara en anledning för oss att beställa om vårt hus. Framställningarna under fjärde huvudtiteln gå nämligen inte på långt när så långt eller innefatta på långt när så stora anslag, som skulle vara av nöden, därest nu gällande försvarsordning skulle erhålla vad densamma enligt gällande plan skulle ha, än mindre någon däröver vidgad försvarsberedskap. Även om man som sig bör fasthåller, att åtgärder av organisatorisk natur icke böra vidtagas, om de på något sätt kunna föregripa den nya försvarsordningen, så finnas dock därutöver många åtgärder, som äro behöfliga, dels därför att de äro ägnade att avhjälpa brister, vilka ha sin grund i att åtgärder, vilka beslutades 1925, ännu icke genomförts, och dels därför att de skulle vara av utomordentligt stort värde för vår krigsberedskap och för genomförandet av den kommande härordningen. Man skulle därmed vinna en värdefull ökning av försvarsberedskapen, och man vunne också ett tidigare och snabbare genomförande av den nya försvarsordningen.

Läget är också utan tvivel sådant, att sådana åtgärder nu äro av nöden. Man måste under dessa förhållanden beklaga, att i årets statsverksproposition intet som helst förslag till dylika förberedande åtgärder finns upptaget.

Även om man med en viss försiktighet bör dra jämförelser med eller söka vinna erfarenheter av pågående krigsfall, lär man väl ändå nu kunna dra den erfarenheten av vad som försiggår — visserligen långt bort från oss, men dock icke längre bort än att vi ganska kraftigt känt dess verkningar — att om ett land, som saknar flygstridskrafter angripes av en motståndare med starka sådana, detta förstnämnda land, därest det är ett kulturland, är tillspillolivet. Det lär då näppeligen ens kunna helt genomföra en mobilisering. Ett kulturland har så många och så känsliga mål, vilka kunna förstöras av överlägsna flygstridskrafter, och det blir värlöst gentemot dessas inverkan, därest icke ett offensivt flyg eller några avväjande medel i form av ett tillräckligt markförsvar eller ett tillräckligt flygförsvar finnas. Dessa känsliga mål, exempelvis de för en mobilisering viktiga transportvägarna och samlingsplatserna, kunna redan i krigets början bli sönderslagna, och följaktligen blir mobiliseringen försvårad eller omöjliggjord. Bristen på bombflyg inom vårt försvar har så länge påtalats, att man verkligen bort kunna ifrågasätta, att man i årets framställningar under fjärde huvudtiteln, då nu ekonomiska möjligheter föreligga, få möta ett förslag om en väsentlig förstärkning av vårt flygvapen. Jag ber också att få tillägga, att vilket förslag vi än ha att emotse i fråga om »värnkraftens stärkande», detta väl nödvändigtvis kommer att innesluta en betydande förstärkning av vårt flygvapen och sålunda medföra en anslagsökning för anskaffning av flygmateriel, något som på intet sätt skulle föregripa

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

de beslut om organisationen, som senare kunna fattas, men väl betydligt tidigare än eljest möjliggöra en nödvändig förstärkning av vårt flygvapen.

Jag skall givetvis inte uppta tiden med att peka på alla de punkter, där även nödvändiga anslag blivit tillbakasatta. Jag skall förutom flyget endast nämna några få och särskilt då stanna vid anskaffningen av artillerimateriel. Bristen på långskjutande artilleri har med sådan skärpa och styrka påtalats, att man bort kunna förvänta en snabbare anskaffning av dylikt materiel än som hittills skett och som nu föreslås i årets statsverksproposition. Departementschefen omnämner anskaffandet av 10.5 cm:s kanoner. Han omnämner också, att för nästa budgetår kräves ett batteri dylika kanoner för en kostnad av 625,000 kronor, men han säger sig endast så till vida vilja tillmötesgå detta krav, att han föreslår 75,000 kronor, med andra ord ett belopp, som inte ens är tillräckligt för anskaffandet av en enda kanon. Det kan verkligen på goda grunder dras i tvivelsmål, huruvida denna sparsamhet ens ur synpunkten av en rationell placering av beställningarna kan vara lämplig. Det förefaller sannolikt, att man med en något hastigare anskaffning och med något större anslag skulle kunnat göra värdefulla besparingar. Regeringen synes handla efter satsen »skynda långsamt», medan man väl nu snarare har anledning att erinra sig det gamla ordspråket »att det ligger fara i dröjsmål».

Det skall villigt erkännas, att departementschefen har tillmötesgått kravet på anslag till landstormen, och att han vidare tillmötesgått med anslag till förbättrande av det nu mer än någonsin viktiga försvaret av Gotland. Samtidigt härmed bör dock erinras, att initiativet i sistnämnda fråga togs av förra årets riksdag, där man efter motionsvis gjord framställning i denna sak fattade vissa förberedande beslut. Det är under hänvisning härtill som departementschefen gör sina anslagsäskanden ifråga om Gotland.

Men när det gäller ett ur försvarssynpunkt så behjärtansvärt anslag som anslaget till det frivilliga skytteväsendet, synes man inte alls minnas riksdagens upprepade gånger intagna ståndpunkt. Som alla här veta, har ju detta anslag flera gånger saknats under regeringens anslagsäskanden. Hittills har emellertid riksdagen korrigerat denna underlåtenhet från regeringens sida och beviljat anslag till växlande belopp. I detta fall har regeringen dock icke tagit någon som helst hänsyn till riksdagsmajoritetens vilja, och man ställer sig så mycket mera förundrad inför denna kallsinnighet som det här rör sig om en verkligt demokratisk försvarsorganisation, av mycket stort värde för det svenska försvarsväsendet och för väckande och stärkande av försvarsviljan. Jag ber att i detta sammanhang få erinra om det uttalande i berörda hänseende, som gjorts av försvarskommissionen. Jag kan ju även få erinra därom, att jämväl i den socialdemokratiska huvudreservationen upptagits ett anslag av 470,000 kronor till det frivilliga skytteväsendet, låt vara att man lär förmenat, att anslaget i fråga bör tagas från annat håll än under fjärde huvudtiteln. Vi ha sannerligen inte råd att genom en sådan njugghet från statsmakternas sida, som här kommit till synes, åsidosätta denna betydelsefulla försvarsvilja. Genom knappheten i anslag ha dels en del skytteföreningar måst nedlägga sin verksamhet, andra åter måst inskränka densamma. Vi ha som sagt inte råd att låta denna verksamhet förtvina av brist på anslag.

Går man till anslagsäskandena för sjöförsvaret möter man samma prutning. Där träder bristen på tillräcklig materiel och tillräckliga underhålls- och nybyggnadsanslag i förgrunden. Även om man hör till dem som inta en avvaktande ställning i typfrågan för artillerifartyg, så måste man dock säga, att denna frågas ovissa läge icke utgör något motiv för att man skall låta den befintliga materielen genom otillräckliga underhållsanslag hastigt försämrats och minskas i stridsvärde. Än mindre kan man därav hämta motiv för en

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

långsammare anskaffningstakt i fråga om fartyg, vilkas typfråga är avgjord. Snarare borde detta föranleda en hastigare takt, eftersom man låtit andra nybyggnader anstå. Jag syftar härvidlag främst på departementschefens framställning rörande u-båtarna, därvid vederbörande begärt ett anslag på 5 miljoner kronor, men statsrådet nöjt sig med att äska blott 1,760,000. Det förtjänar i detta sammanhang påpekas, att denna tillbakagång i fråga om sjökrigsmaterielens värde måste tillmätas ökad betydelse, sedan man nu kommit till klar insikt om, att Gotlands försvar har en utomordentligt stor betydelse för försvaret av svenskt territorium överhuvud taget, och att flottans förfall kan därutinnan få en ödesdiger verkan. Icke minst med hänsyn till denna omständighet och med hänsyn till den inknappning, som sedan länge ägt rum i fråga om flottans underhållsanslag, kommer sjöfarsvarets stridsvärde att nedgå hastigare än som eljest skulle ha betingats av fartygens åldersgräns.

Det är inte min avsikt att genom några förhandsuttalanden föregripa den diskussion i försvarsfrågan, som otvivelaktigt kommer till stånd, när Kungl. Maj:ts proposition angående »stärkande av rikets värnkraft» — jag hoppas inte alltför sent — kommer på riksdagens bord. Några uttalanden torde dock vara befogade, icke minst med anledning av vad som kan utläsas ur regeringschefens uttalanden vid flera tillfällen och även här i dag, liksom också andra statsråds uttalanden i berörda fråga, ehuru dessa uttalanden inte ha varit inbördes överensstämmande eller särdeles klarläggande. Jag skall begränsa mig till några sammanfattande reflexioner. Man har från regeringshåll betonat angelägenheten av att försvarsfrågan löses med folket. Jag skulle kunna godta detta tal under förutsättning att man tillräckligt vidgar bepreppet folket, och att man behjärtar vikten av en tillräckligt omfattande, en *verklig lösning* av frågan. I annat fall lär det vara statsledningens plikt såväl att söka upplysa folket om vad nu föreliggande situation rimligen kräver i fråga om en lösning som ock att söka genomföra en dylik, en lösning, som skänker en tillfredsställande försvarsorganisation. Motsatsen skulle vara att frånträda ansvaret inför landet, inför folket, så sant som en statsledning har till en av sina främsta uppgifter att sörja för tryggheten och för säkerheten. Ställningen är nu den, att regeringen från utomstående partier och grupper kan vinna en medverkan, som öppnar möjlighet till en fullgod lösning. Men det måste understrykas, att en sådan *aldrig kan vinnas utan tillmötesgående av försvarsvännernas och av sakkunskapens befogade krav*. Bli dessa krav tillbakasatta, måste vi fortsätta vårt arbete för en fullgod lösning. Vi kunna icke därutinnan svika vår plikt emot land och folk och handla mot vår övertygelse.

Herr statsministern yttrade här för någon stund sedan, att det finns en borgerlig majoritet i riksdagen, och att denna kan, om den vill, genomdriva en lösning emot de övriga meningsriktningarna inom landet. Men han tillade, att en sådan lösning skulle bli av föga värde. Jag nästan kände bakom detta en undermening, att hans excellens ville göra gällande, att endast den lösning, som får dirigeras från regeringshåll, kanske inom de siffror varmed han i sitt anförande i viss utsträckning jonglerade, nämligen 135 à 140 miljoner, skulle vara den lösning, som man från det hållet godtar. Jag måste säga, och i det fallet tror jag, att sakkunskapen står fullkomligt enig, när den förklarar, att ett dylikt beslut *icke* skulle innebära någon lösning av vår försvarsfråga. Då skulle frågan föras ut i nya strider och gå nya öden till mötes. Men vad som därvidlag är av än större betydelse, en betydelse som kan bli ödesdiger, är att man på det sättet icke skulle få den lösning som på grund av tidsläget hastar och ej heller en försvarsordning, som motsvarar det nuvarande lägets krav och vanskligheter. Och det är, ers excellens, ingenting annat vi kräva. Vi förvänta en lösning, som inom ramen av våra nu dessbättre inte alltför små re-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

surser ger möjligheter för oss att värna vår frihet. När hans excellens sätter såsom ett jämnställt eller ett kanske ännu större krav den sociala omvårdnaden och trivselen och tryggheten inom det egna landet, så ber jag honom behjerta, att den trygghetskänslan sammanhänger i betydande mån med att man känner trygghet utåt. Jag ber slutligen att rent personligt få uttala, att om hans excellens visar sig villig att åt försvaret, åt den yttre tryggheten, lämna lika stora anslag som dem han varit och är villig att lämna åt sociala omsorgen om landets befolkning, då skola även de varmaste försvarsvänner känna sig tillfredsställda.

Herr Kilbom: Herr talman! Tillåt mig börja med att uttala min tillfredsställelse med en del av vad som förekommer i statsverkspropositionen.

Under tre års tid har i den socialdemokratiska pressen liksom också från partiets och dess ungdomsförbunds talare med verklig övertygelse hävdats, att de förbättringar i konjunkturerna, som på senare tid inträtt, äro resultat av den socialdemokratiska regeringens politik. Inte nog därmed, man har gjort samma synpunkter gällande i material utsänt som handledning för partiets talare, vilket säkert ansetts besitta större tyngd. Nu få vi i statsverkspropositionen plötsligt veta, att det inte alls förhåller sig på detta sätt. Vi få med andra ord veta, att den propaganda som förts från nämnt håll varit osann. Det är uppenbart, att det är bra, så här några månader före ett val, att man äntligen får klarhet på den punkten.

Statsministern försökte emellertid nyss komma ifrån den skildrade förkunseln. Han säger att den socialdemokratiska pressen aldrig sagt, att regeringen ensam har äran av uppsvinget. Jag skulle dock till en början vilja be herr statsministern höra efter vad hans partivänner Thylin, Gunnar Lundberg, Mauritz Västberg och många andra sagt på möten här och var. De ha nämligen sagt just vad statsministern förnekar, att den socialdemokratiska pressen påstått. Det var för övrigt inte mer än två, tre dagar sedan som tidningen Socialdemokraten både med avseende på innehållet och den typografiska utstyrelsen, ty det var med fetstil, förkunnade: hurra, vad jag är bra i dag, hurra, vad denna socialdemokratiska regering har åstadkommit för underverk, som nu delvis komma till uttryck i dess budget! Det bästa med vad Socialdemokraten skrev — så vitt jag vet är det en socialdemokratisk tidning, men det är ju möjligt att hans excellens herr statsministern inte räknar den så — är att det skedde så nyligen, att alla riksdagsmän haft tillfälle läsa detsamma.

Finansministern medger emellertid som sagt i statsverkspropositionen, att uppsvinget i början väsentligen koncentrerades till exportindustrien. Uppgången började således inom ett område, där regeringens åtgärder icke hade kunnat medföra några verkningar. Men slutligen, säger han, har hemmamarknadsindustrien ryckt fram i förgrunden. Han tillägger, att den hittillsvarande utvecklingen inom landet ger förhoppningar om en *fortsatt* om än sannolikt *avtagande* tillväxt av produktionen. Då han emellertid skall motivera sina stora förhoppningar för framtiden, vad gör han då? Hänvisar han till resultatet av regeringens politik? Nej, det gör han inte. Han säger: »Emellertid synes man för den närmaste tiden kunna räkna med att inflyttandet från världsmarknaden kommer att gå i ur svensk synpunkt konjunkturstimulerande riktning.» Konjunktursvängningen berodde således i *första hand* av företeelser på världsmarknaden. Den märktes först inom exportindustrien. Den beror på internationella omständigheter, på upprustningen framför allt och för våra utsikter till ett *fortsatt* uppsving är det dessa omständigheter som bli utslagsgivande.

Jag tror, herr talman, att man kan säga att det är av mycket stor betydelse

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

att detta säges ut till riksdagsprotokollet, ty därmed är ännu en gång fastslaget, dels med statsverkspropositionen och dels med statsministerns egna ord, att den propaganda, som under tre års tid bedrivits, inte bara dansat på sanningens ytterkant utan varit sanningslös. Några exempel på hurudan den varit behöver jag ju inte ge, ty de har presterats på tusentals möten ute i landet.

Finansministerns uppräknig av värden i fråga om inkomsterna, som herr Andersson i Rasjön talade om, har nu medfört, att man kunnat komma med förslag till skattesänkning. I anledning därav skulle jag inte ha något emot att få svar på frågan: vilka principer följer socialdemokratisk budgetpolitik? För bara några veckor sedan diskuterades frågan om skatten i Stockholms stadsfullmäktige. Den *socialistiska* gruppen tillät sig med hänsyn till de hemliga reserver som funnos under olika titlar och som möjliggjorde en uppräknig av inkomsterna föreslå en skattesänkning utöver vad stadskollegiet, d. v. s. socialdemokraterna, hade föreslagit med 10 öre per skattekrona. Detta värt uppträdande karakteriserades som *lätt sinnigt*. Jag undrar just om ett dylikt omdöme gäller också om den socialdemokratiske finansministern och hans handlingssätt, hans förlitande till uppräknigar, icke till hemliga fonder utan till vad som i framtiden kommer att ske? Är även detta *lätt sinnigt*? Det är emellertid uppenbart, att vi, som representera arbetarklassen, i valet mellan regeringens förslag till skattesänkning och de borgerliga partiernas krav om avskaffande av den extra förmögenhetsskatten, ansluta oss till regeringsförslaget. Men jag måste tillägga, att detta verkligen är det mesta man kan säga.

Om man från borgerligt håll hävdar att det har lovats, att den tillfälliga förmögenhetsskatten snart skulle avskaffas, så har detta löfte givits också i sammanhang med de indirekta skatternas genomförande. Vi ha under de tre år, som denna regering suttit vid makten, fått en rad indirekta skatter. Nästan allt som hör till livsmedelsområdet drabbas av indirekta skatter, nyinförda eller förhöjda. Jag har tillåtit mig att med hjälp av en statistiker av facket försöka göra en beräkning över vad speciellt herr Skölds välsignelser ha medfört. Det visar sig då, att följande livsmedel stigit med ungefär dessa procent: fläsk 62, oxkött och korv 84, smör 25, mjölk 10, margarin 3.1, ägg 77.8, vetebrod 1.4, vetemjöl 5.6 och havregryn 9.4 procent. För den minsta familjeinkomstgruppen har detta medfört en ungefärlig utgiftsökning per år med 172 kronor och för den därefter uppåt kommande inkomstklassen en utgiftsökning av 234 kronor per år.

Jag må då verkligen fråga: när dylikt blir resultatet av denna regerings åtgärder, vad skulle då icke resultatet komma att bli med en annan, en borgerlig regering? Är det nu så att man inte hyser tilltro till dessa mina uppgifter — herr Sköld håller sig ju med egen statistikavdelning i sitt departement, men beklagligtvis får allmänheten inte tillräcklig kännedom om resultaten — kunna vi se en liten smula på *socialstyrelsens* livsmedelsstatistik. Jag väljer där den avdelning, som omfattar de 49 viktigare orterna i riket, och nämner prisstegringen på en del produkter från första veckan i januari 1933 till första veckan i januari 1936. *Mejerismör har stigit med 34 öre, landssmör med 39 öre, färska ägg med 52 öre, nötkött med 38 öre, soppkött med 35 öre, gödkalvstek med 35 öre, spädkalvstek med 23 öre, färsk färstek med 40 öre, malt nötkött med 40 öre och färskt fläsk med 48 öre.*

Redan då man började med den, jag höll på att säga vildsinta, regleringspolitiken, förutsade vi, att resultatet skulle bli ökad oro på arbetsmarknaden, d. v. s. att arbetarna till följd av de stegrade levnadskostnaderna måste kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ma att kräva högre löner. Innan jag går över till att nämna något om arbetskonflikterna och deras handläggning, måste jag säga, att de siffror jag här anför, visa, så klart som gärna är möjligt, att mera rätt än att sänka den direkta skatten hade varit, att regeringen föreslagit en sänkning av den indirekta beskattningen. Finansministern har för övrigt själv medgivit den saken i statsverkspropositionen. För vår del skola vi bidra till att möjliggöra detta önskemål genom åtminstone några motioner.

Vad nu beträffar läget för de arbetslösa och arbetarna i allmänhet säger statsministern, att tankarna i partiprogrammet är den naturliga ledstjärnan för regeringens handlande. Men ändå har detta handlande medfört stegrade priser för de fattigaste klasserna!? Jag må då verkligen säga, att herrarnas ledstjärna under sådana förhållanden är mycket långt avlägsen från handlingarna, om det alls finns något samband därvidlag. Jag kan heller inte tänka mig, att den strävan till monopol, som regeringen företräder, utökande utav den kapitalistiska statens makt medelst vissa statskapitalistiska åtgärder, kan sägas vara ett resultat av partiprogrammet. Det har ju gått tämligen långt, då man i en av regeringens allra trognaste tidningar, Ny Tid i Göteborg, med bekymmer talar om det perfekta hyll- och facksamhälle, som håller på att bli resultatet av herrarnas politik. Det är också rätt underligt, att herr Andersson i Rasjön här kan stiga upp och säga om den sista utredningen, att den med avseende på resultatet punkt efter punkt stämmer med de borgerligas uppfattning och att det program, regeringen framlägger, mycket litet oroar åtminstone folkpartiet, och att det samhälle som skulle bli resultatet om man följde denna utredning bleve *fullständigt borgerligt*. När något dylikt kan sägas, och med all rätt, om den stora utredning som skall ligga till grund för de kommande årens politik, evad berör förhållandena på arbetsmarknaden, arbetarklassen och dess organisationer, då må man verkligen ännu en gång kunna påstå, att det inte finns något samband med det socialdemokratiska partiprogrammet och partiets praktiska politik. Herr Andersson i Rasjön tillägger för övrigt, att han gärna erkänner regeringens måttfullhet i fråga om nya lagstiftningsprojekt.

Statsministerns skildring av läget för de arbetslösa — ett område som jag inte nu i detalj skall ingå på, det kommer en annan talare från vår sida att göra — var sådan, att den i själva verket innebär en mördande kritik över regeringens politik. Alla de tusentals anmälda arbetslösa och alla de som inte anmält sig, men vilka avspeglas i fackförbundens arbetslöshetssiffror, visa väl om något, hur bristfällig hjälpen till de arbetslösa är. Och nu kommer man med en sådan till intet förpliktande fras — jag ber om ursäkt för uttrycket — att man skall skapa nya produktiva arbeten. Vilka? Det är gott och väl, det skall gärna erkännas, med den inventering utav blivande arbetsobjekt, vilken beslutades i dagens konselj. För vår del ha vi i en motion efterlyst en sådan, men inte ger den några produktiva arbetstillfällen. Visa inte de siffror, som anfördes i den återopade utredningen angående arbetslösheten och klienteletts sammansättning, bl. a., hur nödvändigt det är att tillgripa andra åtgärder, att t. ex. sänka pensionsåldern, så att man flyttar ut ur produktionsprocessen de gamla och utslitna arbetarna och bereder plats för de unga? Även om man skulle lyckas skapa nya arbetstillfällen i produktivt arbete, skola vi inte förbise, att rationaliseringsprocessen alltjämt fortgår med rasande fart. För varje ny arbetsplats, som öppnas, placerar utvecklingen inom den privatkapitalistiskt ledda industrien och företagsverksamheten nya arbetslösa på gatan. Det är ingenting annat, det vågar jag ännu en gång påstå, än en fras, då man talar om att man på den vägen skall avskaffa arbetslösheten eller åtminstone i någon mån minska densamma. Jag vågar också

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

påstå, att behandlingen utav dem, som inneha arbete, måste medföra ett försvårat läge för klassen som sådan och då även för dem som äro arbetslösa. Ty med den politisk regeringen har fört under de gångna åren ha levnadskostnaderna sitigit och lönerna i största utsträckning hållits nere. Man förstår, att det är bekymmer inom arbetarvärlden.

På nytt skall jag återropa Ny Tid. Man säger i en artikel där, att det nuvarande systemet i fråga om löneförhandlingar, »är kohandel tillämpad på arbetsmarknaden», att uppgörelser pressas igenom med allehanda underliga metoder, som inte ha ett spår med frihet och demokrati att göra och »som närmast efterlämnar olust . . . hos arbetarna». Man yttrar vidare, att »arbetarnas medbestämmanderätt på avtalens innehåll alltmera kringskäres», och man erinrar om hurusom i den nothinska utredningen hela tiden ses »i bakgrunden den tanken, att om inte parterna på arbetsmarknaden i fred kunna klara sina mellanhavanden, får man överväga, om inte man dels skall förklara vissa medlingsförslag bindande . . . dels föreskriva, att av arbetarna utsedda ombud få ordna upp avtalsfrågorna utan att arbetarna få ha sista ordet», alltså under ett ännu större tryck ifrån statens sida. »Alla förslag gå i riktning mot att tillförsäkra staten ett större inflytande och fråntaga medborgarna deras bestämmanderätt. Det är anledning för arbetarna att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa ting. De hotas faktiskt av att bindas i en så viktig del av deras handlingsfrihet, som rör deras egna arbetsförhållanden.» Jag undrar just, hur detta stämmer med strävandena efter ökad demokrati och ökad frihet.

Jag undrar för övrigt, hur regeringens uppträdande i ett par markanta arbetskonflikter kan vara ett uttryck för dess strävande att tillvarataga arbetarnas intressen. När telegrafkonflikten hade pågått i månader, förklarade en av regeringens ledamöter, kommunikationsministern, att i den konflikten kunde regeringen icke ingripa. Då gällde det ett statens verk. Men så fort det gällde förhandlingar mellan arbetare och arbetsköpare vid verkstadsindustrien och gruvorna, sågo vi i alla Stockholmstidningar — och jag antager även i en del landsortstidningar — fotografier av regeringen, som icke bara kunde ingripa i konflikten utan gjorde det mycket ivrigt och aktivt. Och på vad sätt? Avtalsförslaget för verkstadsindustriens vidkommande — som för övrigt lär vara avslaget — är sannerligen en dom över hela den nuvarande metoden för tillvaratagande av arbetarnas intressen. Men icke nog med denna skillnad, detta sätt att i det ena fallet icke ingripa, men i det andra fallet, då det gäller de privata arbetsköparna, ingripa, så att det blir till arbetarnas nackdel. Man finner, hur den socialdemokratiska regeringen kort efter telegrafkonfliktens avveckling med generös hand beviljade 20,000 kronor till premiering av strejkbrytarna. Man lär väl ändå få kalla dessa telegrafverkets tjänstemän, som arbetade under konflikten, för strejkbrytare, även om det skulle kunna återropas formella omständigheter till stöd för motsatsen. Jag tror icke, herr talman, att man skall förvåna sig, om man inom arbetarklassen med hänsyn till sådant ställer sig sådana frågor som de som framställs i Ny Tid.

Det har varit vanligt hittills från herr Skölds sida att säga, att all kritik, som riktats mot mjölkregleringen, spannmålsregleringen, margarinaccisen och dylikt, är resultat av de otäcka kilbommarnas verksamhet. Han sade ju i fjol att om icke vi och våra tidningar funnits, hade nog icke folk kritiserat mjölkregleringen. Jag undrar, hur man nu vill förklara den kritik, som föres i herrarnas egen press. Jag skulle inte ha något emot, att den vore resultatet av vårt uppträdande, men jag skulle snarast tro, att den är resultatet av ett faktiskt förefintligt missnöje, ja, jag vill gå längre och säga ängslan inom arbetarvärlden över den politik ni bedriva.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det anförda gäller icke enbart om sådant, som hör mera direkt eller indirekt till socialpolitiken. Det ligger nära till hands att i detta sammanhang beröra militärfrågan. Nu har regeringen föreslagit, att redan den budget för fjärde huvudtiteln, som årets riksdag skall behandla, skall höjas med över 5 miljoner kronor. Var äro då löftena från 1925 om ett genomsnittligt belopp av 101 miljoner kronor? Och var äro löftena från försvarskommissionens tillsättande? Den gången hette det, att kommissionen hade tre uppgifter: den skulle 1) undersöka möjligheterna av total och nationell avrustning, oavsett situationen i andra länder, den skulle 2) undersöka möjligheterna av att nedbringa kostnaderna i enlighet med 1925 års beslut, och först i tredje hand skulle den undersöka, vad det skulle kosta att skapa ett för vårt land, som man sade, betryggande försvar. Jag undrar, vad det är kvar av de två första uppdragen? Jag har läst igenom försvarskommissionens betänkande något så när. Herr Lindberg står kvar vid nummer 1), och han är nu för den ståndpunkt han intagit föremål för hån landet runt, också i den socialdemokratiska pressen. Men av löftet att utreda frågan om nedbringande av försvarsbördorna i enlighet med 1925 års beslut finns ingenting kvar. Försvarskommissionens betänkande är ägnat åt frågan, hur mycket vi skola *utöka* militärbudgeten. Den höjning man redan nu föreslagit är rätt märklig ur många synpunkter. Jag läste häromdagen i Social-Demokraten ett referat av ett tal, som krigsministern hållit nere i Nyköping. Han använde sig där av en del utmärkta sifferuppgifter, och han ställde till mellanpartierna, folkpartiet och bondeförbundet, frågan, hur i all rimlighets namn de i försvarsfrågan kunde kräva så mycket, framför allt mot bakgrund av militärutgifterna i Norge, Danmark och Finland. Han konstaterade, att i de tre länderna *tillsammans* militärutgifterna för 1934/1935 uppgått till 133 miljoner kronor. Några veckor efteråt kommer krigsministern och föreslår själv, att Sverige skall höja militärbudgeten så, att den blir *enbart i Sverige* 7 miljoner mindre än i de tre nämnda länderna tillsammans. Man skall inte vara närgången, men nog har man anledning att ställa frågan, vad det är för en argumentation krigsministern för, när han själv ställer sig i en sådan situation, att mot honom kunna anföras hans egna siffror. Och detta kan ske också i fortsättningen.

Herr Vennerström erinrar om, att Norge, Danmark och Finland tillsammans ha 10 miljoner invånare mot Sveriges 6.2 miljoner, att de tre ländernas yttinnehåll är dubbelt så stort som Sveriges, att deras landgräns är mer än dubbelt så lång och deras sjögräns likaså. Ett av två måste föreligga: antingen vill regeringen med sitt förslag om att redan nu höja militärbudgeten säga, att de tre andra nordiska länderna ha för låga militärutgifter, eller också finns det intet som helst sammanhang mellan den kritik man levererat — med all rätt — gentemot de borgerliga partierna och den politik man själv för. Faktum är ju, att om man rycker loss Finland ur de nordiska staternas krets, får Sverige efter det nu föreliggande, socialdemokratiska förslagets bifallande större utgifter till militärväsendet relativt sett med hänsyn till folkmängden än Finland, som dock i vissa kretsar anses vara »starkt rustat». Vad har det blivit av herrarnas tal om ned- och avrustning? Vad har det blivit av herr Engbergs stora bravurnummer för några år sedan, att Sverige måste rycka sig loss ur den internationella gemenskapen och beslutsamt slå in på den nationella nedrustningens väg. Var äro löftena från 1932? Var är regeringsdeklarationen från samma års höst. då det också talades om att man skulle gå ned- och avrustningens väg? Alltihop är glömt.

Herr Lundstedt uttalade att den nuvarande utrikespolitiken är ett resultat av okunnighet och enfald. I försvarskommissionens utrikespolitiska uppläggning få vi se att vår neutralitetspolitik bröts med anslutningen till Na-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tionernas förbund. Den nuvarande regeringen har fullkomligt medvetet den ena gången efter den andra deklarerat, att vi skola fortsätta med N. F.-politiken, d. v. s. med en politik, som innebär brytande av vår hävdvunna neutralitetspolitik. Detta är bakgrunden för förslaget om ökad rustning. Jag vill emellertid i detta samband erinra om ännu en sak i försvarskommissionens betänkande. Dess utrikesexpert konstaterar, att det finns alls ingen säkerhet för att vi slippa med ekonomiska sanktioner, och han tillägger något som måste tolkas som att det icke är någon garanti för att vi få bestämma över vårt eget öde, så länge vi tillhöra Nationernas förbund. Den politik, den svenska, socialdemokratiska regeringen således för, måste förr eller senare, om den fortsättes, leda landet in i krigiska förvecklingar.

Vi skola nu icke gå militärdebatten i förväg, herr talman, men nog vore det rätt intressant att med andra uttalanden i försvarskommissionens betänkande som bakgrund ställa frågan: mot vem är det som det nu rustas? Socialdemokraterna i dag befinna sig i precis samma läge i princip som de borgerliga 1912—1914. Det är bara den skillnaden, att i dag återopa socialdemokraterna Hitler och nationalsocialisterna, medan de borgerliga 1912—1914 återopade Tsarryssland. I själva verket är emellertid Sveriges militärpolitiska läge bättre nu än förr. Vad är det då som nödvändiggör upprustningen så kraftigt som man föreslår i årets budget, så kraftigt som avsikten är med de »samtal» vi nyss hörde pågingo och ha pågått en tid. Den frågan bör man åtminstone besvara, icke minst med hänsyn till den deklaration, som gjordes i en sydsvensk socialdemokratisk tidning för någon tid sedan, att ingen kan garantera, att vi ha trygghet för vår självständighet och neutralitet ens om vi kosta på oss 200 miljoner kronor per år. Jag kan icke värja mig för det intrycket, att socialdemokraternas politik under de sista åren helt vänt om situationen från 1912. Intill den tiden var det arbetarklassen, som tvingade fram avrustningsproblemet i den politiska debatten. Arbetarklassen ledde utvecklingen i denna fråga. Nu ha socialdemokraternas eftergifter medfört, att det är de borgerliga, som ha övertaget. Nu får regeringen diskutera med de borgerliga partierna icke hur mycket man skall sänka militärutgifterna, utan hur mycket man skall tvingas att gå de borgerliga till mötes i fråga om ökning. Det är resultatet — ett resultat som för övrigt avspeglar sig även på en hel del andra områden.

För vårt vidkommande är ståndpunkten fullkomligt klar. Här har herr Hagberg i Luleå talat om Mussolinis reklammän. Han kunde ha besparat sig mödan. Han skall icke glömma bort, att ungefär liknande argument har man alltid använt mot dem som gått in för freden. Men för en gångs skull må det tillåtas att från denna talarstol sprätta upp denna lilla lögn. Socialistiska partiets paroll är *neutralitet och fred*: Sverige skall inte blanda sig i de imperialistiska staternas politik. Men vi tillägga, att *arbetarklassen* har skyldighet föra revolutionär kamp mot olika imperialistiska staters regeringar. Herr Hagberg skall inte glömma, att de, som härvidlag beskyllas för att vara Mussolinis reklammän — ett gottköpsargument för övrigt — arbeta för vad kommunisterna tidigare gjorde, nämligen att inifrån likvidera inte bara Mussolini, inte bara fascismen utan hela det kapitalistiska systemet.

Det är alldeles uppenbart, herr talman, att den politik, man är inne på internationellt, understruket genom de ökade rustningarna, för till nya krig, för till ökat förtryck för arbetarklassen. Det stod för övrigt ett par ord i Social-Demokraten 1915 till alla dem, som då ivrade för att Sverige skulle »hjälpa de små folken», som det hette. Det var Branting, som skrivit ungefär de orden, där han sade: »Krig har alltid varit en dålig hjälp åt friheten. Deltagande i krig har alltid varit en dålig metod att skydda de breda massor-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nas intressen. Krig har aldrig medfört demokrati, det har medfört raka motsatsen.» Sanktionsherrarna ifrån herr Hagberg till den nuvarande regeringen ha anledning att komma ihåg dessa synpunkter.

Herr talman! Vi måste konstatera, att den politik, som regeringen för, i stort sett leder till vad Ny Tid riktigt befarar och kritiserar: *ett fack- och regleringssamhälle*. Den för till ökad kringskärning av medborgarnas fri- och rättigheter, den för till monopol, som inte ha någon annan uppgift än att skaffa pengar till ökade militära rustningar, den för till ökade svårigheter både för arbetarklassen och medelklassen, och den, hur paradoxalt det än låter, *stärker* det kapitalistiska systemet därför att det stärker den kapitalistiska staten. Regerings politik och regeringens gärningar äro ingenting annat än uttryck för marschen i riktning mot statskapitalismen. Det vilja vi inte medverka till, och följaktligen komma vi att fortsätta inte bara vår kritik utan också vår strävan att lägga hinder i vägen för och stjälpå sådana åtgärder, som icke gagna det arbetande folket.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord med anledning av ett uttalande, som herr Kilbom hade i sitt anförande, i vilket uttalande han något berörde vissa förhållanden, som hade samband med den avslutade telegrafkonflikten.

Jag bör kanske innan jag kommer till själva den detalj, som jag närmast tänkt yttra mig om, även säga ett ord om herr Kilboms påstående, att jag skulle vid ett tillfälle under telegrafkonflikten yttrat, att regeringen icke hade någon möjlighet att ingripa i konflikten, medan däremot, som det senare visade sig, regeringen mycket väl hade möjlighet att ingripa i en annan konflikt, nämligen avtalskonflikten mellan verkstädernas och järnbrukens arbetsgivare och arbetare.

Om herr Kilbom hade något bättre känt till den sak, varom han talade, borde han ha vetat, att regeringen har ingripit i telegrafkonflikten precis på samma sätt som regeringen ingripit i avtalskonflikten vid verkstäderna och järnbruken, d. v. s. på det sättet, att regeringen genom framställningar till parterna försökt att få till stånd en fredlig uppgörelse. Om herr Kilbom, som sagt, hade något bättre känt till förloppet av telegrafkonflikten, skulle det inte varit honom obekant, att just detta ingripande från regeringens sida helt visst har bidragit till att det överhuvud taget blev en sådan uppgörelse som det blev i denna konflikt.

Det var emellertid inte närmast denna del av herr Kilboms yttrande rörande telegrafkonflikten, som jag tänkt säga ett ord om, utan om hans påstående, att regeringen med varm hand skulle ha skänkt 20,000 kronor till premier åt strejkbrytare under telegrafkonflikten.

Om herr Kilbom hade talat i fullständig ovetenhet i denna sak, kunde han varit något ursäktad, men han bör inte vara ovetande om, hur det ligger till, ty hans egen tidning har på denna punkt innehållit samma felaktiga uppgifter och påståenden, vilka emellertid sedan blivit fullständigt vederlagda i andra tidningar. Herr Kilbom står alltså här trots de upplysningar, som äro givna i dagspressen, och betecknar, med kallt blod, som strejkbrytare ett tusental hederliga och oförvitliga lägre tjänstemän vid telegrafverket, hederliga och oförvitliga fackföreningsmedlemmar, som intet annat gjort än fyllt sin plikt i enlighet med den anställningsform, som gällde för dem även under den pågående konflikten. Ingen annan än herr Kilbom och hans tidning har betecknat dessa tjänstemän såsom strejkbrytare. Det förbund, som var ute i konflikt, telegraf- och telefonmannaförbundet, har icke betecknat dessa arbetare som strejkbrytare utan har tvärt om varit överens med det förbund, i vil-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ket dessa lägre tjänstemän äro organiserade, om reglerna för utförandet av deras arbete under konflikten. Jag förmodar, att herr Kilbom kommer att få mottaga en protest från de arbetare, som han på detta sätt betecknar som strejkbrytare, och jag ber att för min del få ansluta mig till denna protest.

Jag protesterar vidare mot herr Kilboms påstående, att regeringen överbudet skulle utdelat några premier till någon som helst strejkbrytare. Vad regeringen gjort är, att den på framställning av telegrafstyrelsen har medgivit, att telegrafstyrelsen skulle få använda högst 20,000 kronor för att betala ut som ersättning — huvudsakligen till dessa lägre tjänstemän — för vissa kostnader, som personalen haft i samband med sin tjänstgöring under konflikttiden och för visst övertidsarbete, som den därvid utfört. Menar verkligen herr Kilbom, att exempelvis en reparatör, en linjearbetare eller därmed jämförlig vid telegrafverket med en inkomst av 200 à 300 kronor i månaden själv skall betala kostnaderna för resor till platsen för det arbete, som han blir beordrad att utföra? Menar verkligen herr Kilbom, att dessa tjänstemän med sin lilla lön skola arbeta gratis på övertid åt telegrafstyrelsen och staten? I varje fall delar jag icke denna uppfattning. Jag anser, att de varit fullt berättigade att få betalt såväl för sina utlägg som för sitt utförda övertidsarbete under konflikten, och jag har den bestämda uppfattningen, att det finns ingenting ur fackföreningssynpunkt att klandra i den åtgärd, som här är företagen.

Herr **Kilbom**, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Tillåt mig bara att erinra om två ting.

Då det gällde byggnadskonflikten, kallade regeringen parterna till sammanträde och lade till och med fram ett eget förslag till avtal, som dock lyckligtvis blev förkastat. Då det gällde järnbruks-, verkstads- och gruvkonflikten gingo regeringens egna ledamöter upp och deltog i förhandlingarna — jag antar inte bara för att titta på saken.

Då det gällde telegrafkonflikten, förklarade kommunikationsministern i ett uttalande, som gick genom arbetarpressen: Regeringen har tillsatt en medlingskommission, och det är nu dess sak att sköta denna angelägenhet. Jag skulle tänka mig, att kommunikationsministern förstår skillnaden i handläggning utav de icke längre två, utan tre konflikter jag här åberopat.

Kommunikationsministern förklarade, att regeringen bara gjort sin plikt, då den till lägre tjänstemän, fackföreningsmedlemmar, lämnat ersättning för vissa kostnader för övertid och resor. Men äro inte vederbörandes övertid och resor reglerade på ett sätt, som möjliggör för telegrafstyrelsen att utan regeringens hörande betala sådana kostnader? Såvitt jag vet är så förhållandet.

Folkets Dagblad har icke sagt i den mening jag här gjorde i mitt anförande, att de voro strejkbrytare. Folkets Dagblad har sagt, att deras strejkbryteri var legaliserat av gällande konstitutorial, men jag har sagt, att det arbete de utfört mitt under pågående strejk objektivt var strejkbryteri.

Härpå anförde

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Att regeringen, såsom herr Kilbom sade, skulle deltagit i förhandlingarna mellan arbetare och arbetsgivare vid verkstäderna och järnbruken, betvivlar jag mycket starkt. Vad jag vet är, att regeringen genom statsministern och socialministern har informerat sig om läget hos parterna, och jag antar, att de därvidlag också framhöllo önskvärdheten ur allmän synpunkt, att det träffades en fredlig uppgörelse.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det är måhända riktigt, som herr Kilbom säger, att jag vid något tillfälle under telegrafkonflikten hänvisat till att regeringen tillsatt en särskild förlikningskommission och att det i första hand ankom på förlikningskommissionen att försöka bringa parterna samman och ernå en uppgörelse. Men — för att använda herr Kilboms egen terminologi — till och med herr Kilbom borde förstå, att detta icke uteslöt att regeringen också genom direkta hänvändelser till parterna ingrep i konflikten och försökte åstadkomma en så skyndsam lösning av den som möjligt. Detta är också vad som skett vid flera tillfällen, vilket icke borde vara herr Kilbom obekant, då han yttrade sig.

Herr Kilbom vidhåller, att det fortfarande skulle vara fråga om någon sorts premier åt strejkbrytare, och han säger, att frågan om övertid och reseersättning och dylikt är väl reglerad i avlöningsbestämmelserna. Men varför då inte ta reda på sådana här saker, herr Kilbom, innan man stiger upp i riksdagens andra kammare och inför hela landet stämplar en stor grupp fackföreningsfolk som strejkbrytare. Nej, de ersättningar, det är fråga om, äro inte reglerade i avlöningsreglementet. Det är bland annat fråga om ersättning för förlorad semester, det är fråga om reseersättning från den plats, där man befann sig under semestern, som man måste avbryta för att inträda i tjänstgöring, och det är fråga om sådan övertidsersättning, som icke är reglerad i avlöningsreglementet för den ordinarie och extra ordinarie personalen. Herr Kilbom har således fortfarande fel i sin uppfattning.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr andre vice talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande proposition till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 21, angående rätt för distriktsveterinär att för löneklassplacering tillgodoräkna viss föregående tjänstgöring; och

nr 24, angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå, nr 125, om sänkning av rösträttsåldern vid alla politiska och kommunala val;

herr *Werner* i Höjen *m. fl.*, nr 126, om införande av fullgjord skatteplikt såsom allmänt behörighetsvillkor för valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag;

herr *Sjögren m. fl.*, nr 127, angående ombildning av samrealskolan i Motala till högre allmänt läroverk;

herr *Osberg m. fl.*, nr 128, angående elektrifiering av statsbanan Göteborg—Strömstad;

herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*, nr 129, om bidrag till Svenska stadsförbundet för uppehållande av dess finansråds verksamhet;

herr *Henrikson m. fl.*:

nr 130, om förhöjt anslag till kapitalökning för lånefonden för bostadsbyg-
gande i städer och stadsliknande samhällen; och

nr 131, om förhöjt anslag till lånefonden för bostadsförsörjning för mindre
bemedlade barnrika familjer;

herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå, nr 132, om utdelning av vete till i
en pågående skogskonflikt indragna arbetare, arrendatorer och bönder i Da-
larne m. fl. landskap;

herr *Lindskog m. fl.*:

nr 133, om anslag för beredande av möjlighet åt utlandssvenskars barn att
erhålla undervisning och uppfostran i Sverige; och

nr 134, om anslag för om- och tillbyggnad av den fysiska institutionen i
Lund;

herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, nr 135, om förhöjt anslag till bidrag för
främjande av bostadsbyggnad på landsbygden;

herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*, nr 136, om höjning av minimiarvodet till lä-
rare för undervisning i slöjd vid folkskola, mindre folkskola och särskild slöjd-
skola m. m.;

herr *Ström m. fl.*, nr 137, om förhöjt anslag till kapitalökning för lånefon-
den för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer;

herr *Leffler*, nr 138, om viss jämkning i tulltaxans bestämmelser om im-
pregnerad presenningsvävnad;

herr *Johnsson* i Kalmar *m. fl.*, nr 139, om ökat tullskydd för fönster- och
spegelglas;

herr *Spångberg m. fl.*, nr 140, om upphävande av tullen på orostat och ro-
stat kaffe;

herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå:

nr 141, om avskaffande av accisen på margarin och vissa andra fettvaror;
och

nr 142, om avskaffande av kaffetullen;

herr *Aqvist*, nr 143, om ökat tullskydd för tygskor med lädersula;

herr *Lithander*, nr 144, om viss ändring av tulltaxans bestämmelser om val-
sade plattor av zink;

herr *Aronson m. fl.*, nr 145, om viss ändring av gällande bestämmelser om
gift kvinnas beskattning;

herr *Arnemark m. fl.*, nr 146, om pension åt byggnadskamreraren C. J.
Lindegréns änka Anna Adèle Lindegrén;

herrar *Hagberg* i Luleå och *Brädefors*, nr 147, om pension åt förre ban- och
byggnadsarbetaren J. Norlin;

herr *Brännström* i Skellefteå, nr 148, om pension eller understöd åt förre
tillsyningsmannen O. D. Berglund;

herr *Brännström* i Skellefteå *m. fl.*, nr 149, om årligt understöd åt arbets-
chefen vid statens järnvägar C. J. A. Wästfelts änka Märta Marie-Louise
Wästfelt;

herr *Henrikson m. fl.*, nr 150, om förbud mot värnpliktigas skiljande från
av dem vid inkallande till värnpliktstjänstgöring innehaft arbete m. m.;

herr *Spångberg m. fl.*, nr 151, angående upphävande av gällande bestäm-
melser om tillämpning för riket i dess helhet av den i 13 § ordningsstadgan
för rikets städer föreskrivna anmälningsplikt;

herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå:

nr 152, om avskaffande av lagen om varsel i arbetskonflikter;

nr 153, om upphävande av den s. k. Åkarpslagen; och

nr 154, om befrielse från avgift till folkpensioneringen för vissa tjänstemän och arbetare i statens tjänst;

herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, nr 155, angående befrielse för mindre bemedlade uppfinnare från erläggande av vissa patentavgifter;

herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*, nr 156, om viss ändring av gällande bestämmelser för premielåneverksamheten bland egnahemsbildare;

herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*, nr 157, om provisorisk avlöningsförbättring till föreståndare och lärare vid lantmannaskolor;

herr *Persson* i Undersvik, nr 158, angående intressestimulerande och kvalitetsfrämjande åtgärder på skogsvårdens område;

herr *Lindmark m. fl.*, nr 159, om anslag till byggande av nybyggesvägar;

herr *Frankenberg m. fl.*, nr 160, angående betryggande rening och desinficering av material, som användes till stoppning av sängkläder;

herrar *Frankenberg* och *Ericson* i Boxholm, nr 161, angående räntan å lån från pensionsförsäkringsfonden;

herr *Henrikson m. fl.*:

nr 162, om upphävande av gällande bestämmelser om skyldighet för militärmanskap att giva överordnad hederstecken (hälsning, honnör); och

nr 163, angående organisationsrätt m. m. för militärmanskap;

herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå, nr 164, om revision av nu tillämpade principer för arbetslöshetsverksamheten;

herr *Andersson* i Tungelsta och fru *Gustafson*, nr 165, angående underlåtande och tryggande av möjligheterna för den icke jordägande befolkningen att idka friluftsliv; samt

herr *Ström m. fl.*, nr 166, angående revision av gällande bestämmelser om ersättning åt sjöfolk vid förlust av effekter vid fartygs förolyckande.

De avlämnade motionerna bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 17 januari.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr **Hallén** som anförde: Herr talman, mina damer och herrar! Då det ju alltid har sina uppenbara olägenheter att vara den, som öppnar debatten efter middagsrasten, skall jag tillåta mig att göra den lilla omkastningen i det jag hade tänkt säga, att den fråga, som jag tror kan påkalla större intresse, skall jag be att få skjuta litet på och i stället beröra ett annat spörsmål så länge. Jag tänkte nämligen tillåta mig att i anslutning till den föreliggande statsverkspropositionen säga några ord om vår försvarsfråga. Man kan ju visserligen säga, att de inlägg, som hittills kommit till synes i debatten, äro att betrakta som skärmytslingar till den förestående stora striden.

Det, som gör, att jag tillåter mig, herr talman, att i denna fråga taga till orda, är, att jag har en gång förut i riksdagen, för 10 år sedan, yttrat mig i frågan. Det var år 1925, då försvarsreformen skulle beslutas. Jag avgav då — som jag tror i namn av en mycket stor grupp av medborgare — en deklARATION av principiell art, som jag i dag har all anledning att något närmare taga upp till skärskådande. Det är nämligen så, att jag har i fråga om vårt lands försvar fått representera en ingalunda oväsentlig del av vår befolkning, dessa, som kallats för pacifister, vilka huvudsakligen av religiösa motiv vägra all medverkan till rikets försvar. Jag kan bekänna, herr talman, att för mig personligen har det i många år, ja, i årtionden varit en verklig kamp och ett riktigt problem att söka förena min allmänna religiösa livsyn med den värdesättning av och den tilltro till de yttre maktmedlen, som måste förutsättas hos varje försvarsvän. Alltjämt och oförändrat har jag den uppfattningen, att för en kristen människa är anlitaudet av våld för att lösa intressekonflikter något, som är oförenligt med den religiösa livsåskådningen. Jag har aldrig kunnat rubbas ur denna uppfattning, och den dag jag skulle övergå till en annan, skulle jag också inse, att grunden för hela min livsuppfattning och livsåskådning skulle falla sönder. Jag tillät mig även — det var, som sagt, för 10 år sedan — göra mig till tolk för de mera allmänna motiven för den pacifistiska uppfattning, som då var gängse. Jag framhöll då, att jag och många med mig även hade rent praktiska skäl att vägra vår medverkan till något militärt försvar, därför att vi ansågo, att Sverige hade ett sådant gynnsamt strategiskt läge, att vi ansågo oss på goda grunder kunna vägra att tro, att vi skulle kunna indragas i nämnvärda krigsfaror. Jag tror — och på den punkten skulle jag kanske kunna instämma med den talare, som hade ordet här före mig på middagen, nämligen herr Kilbom — att läget är i stort sett oförändrat. Vi utgöra en mycket stor del av landets befolkning, som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

icke kunna rubbas i den uppfattningen, att någon risk för att Sverige skulle förvandlas till någon militär skådeplats i en tvekamp mellan två stormaktsintressen, någon sådan risk kunna vi icke tro på. Jag vill minnas, herr talman, att jag tillät mig i det anförandet framhålla, att visserligen ha slätterna kring Liège, Namur och Waterloo varit skådeplatser för Europas arméer och deras tvekamp. Men man kan icke säga detsamma om den skånska slätten och det småländska höglandet. Jag har fortfarande samma uppfattning, att någon sådan allvarlig försämring av vårt strategiska läge icke föreligger, eller, som det ibland uttryckes på populärt sätt: med vem skulle vi egentligen slåss eller komma i krig? Det är alltså ur dessa synpunkter ingen anledning för mig att ändra min rent principiella uppfattning i militärfrågan.

Men, herr talman, jag kan icke neka till, att det under de gångna åren skett ett och annat, som för mig personligen har framtvungit en förskjutning i uppfattning, och det är icke minst tillkomsten av folkförbundet och hela denna strävan efter kollektiv verksamhet för att skydda den s. k. övernationella eller internationella rätten. I samma stund, som militära maktmedel tagas i bruk, icke för att ge utslaget i en vanlig fysisk tvekamp, när t. ex. två stater slåss, utan när dessa militära och andra fysiska maktmedel tagas i tjänst för att värna det, som man åtminstone mänskligt sett betraktar som den övernationella rätten, då menar jag, att dessa militära maktmedel komma att få fullständigt annan karaktär. Jag tillåter mig taga ett ganska populärt exempel. Om i ett förbrytarkvarter i Chicago eller någon annan världsstad en mängd laglösa individer skulle förskansa sig och trotsa den borgerliga ordningens upprätthållare, d. v. s. polisen, och det skulle utveckla sig — som det skedde för några år sedan i Chicago — en regelrätt strid, där man till slut tillgrep artilleri och gasbomber och det blev en strid med stupade och sårade å omse sidor, skulle det för en ytlig iakttagare kunna te sig som en regelrätt gatustrid, ett avsnitt av det moderna kriget. Och i alla fall veta vi, att en sådan strid vore icke en strid i vanlig mening, där det är fråga om vem som är fysiskt starkare eller att få svar på frågan, vem som har rätt i en intressekonflikt, utan där det i stället skulle gälla rättsordningen, som hävdar sig gent emot lagbrytare. Och jag menar, att det slags pacifistiska uppfattning, som vägrar rättsordningen det materiella stöd, som den behöver för att hävda sig och effektuera sin mening, den är icke hållbar inför verklighetens krav. Och frågan är naturligtvis, i vad mån den internationella rättsordningen i världen kan anses börja bli så pass utbyggd, att de militära maktmedel, varöver staterna förfoga, kunna sägas få sin karaktär förändrad. Det är visserligen sant, att man icke ser mycket till av detta nu, utan varje land, som rustar, rustar, kan man säga, direkt ur nationella intressen med tanke på sin egen säkerhet. Men frågan är den, om icke, alltefter som tiden går och alltefter som folkförbundet kan växa till i betydelse, det försiggår en internationalisering av de militära maktmedlen, så att de avses mer och mer att ställas i världspolisens eller den internationella ordningsmaktens tjänst.

Jag vet, herr talman, att man kan mot detta mycket väl invända, att så är långt ifrån fallet, och att vi icke veta, vilken dag vi överhuvud taget kunna komma dit. Men jag vill då säga, att jag tillåter mig ha en annan uppfattning. Jag tycker, att den ansats till kollektiv maktutveckling, som man kan skönja i Nationernas förbunds verksamhet, visar tydligt hän på, att meningen är, att till slut skall varje lands militära beredskap bli bara en sektion, en integrerande del i den säkerhetsvakt, varav den internationella rättsordningen skall betjäna sig. Och en sådan utveckling är att hälsa med glädje. Och den art av pacifism — jag höll på att säga primitivt förenklad vulgärpacifism — som vägrar de maktmedlen sin medverkan, kan jag för min del icke gilla

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

eller vara med om. Jag menar därför, att när vi framdeles gå till prövning av vår försvarsfråga, måste denna förskjutning i läget också inverka på vårt ståndpunktstagande. Jag har icke något uppdrag att tala för andra, utan i detta stycke är det en personlig bekännelse, herr talman. Men för mig ter sig läget så, att en kostnadsram anger sig, såvitt jag begriper, ungefär på det sätt, att vi skola kunna medverka till sådana militära anstalter, som icke inkräkta på de nödiga kraven på utgifter för andra sociala och samhällseliga ändamål, och att denna militära beredskap — jag tänker den alltså som ett ingående led i den internationella ordningsmakten — skall utrustas med en effektivitet, som åsyftar att skapa en första försvarslinje, som skänker de strategiska förutsättningarna för den internationella ordningsmaktens ingripande med alla sina maktmedel. Jag vet icke, om det är förmätet, herr talman, att söka definiera det, som för mig ter sig såsom de riktlinjer, efter vilka vi skola söka komma till rätta med denna fråga. För mig ter det sig emellertid som naturligt, att det skulle bli kring de linjerna. Jag vill sluta denna del av mitt anförande med att uttala den förhoppningen, att omkring ett så skisserat program bör med god vilja en folkmajoritet kunna skapas ute i vårt land och även här i riksdagen.

Därefter, herr talman, tillåter jag mig, då kammaren nu är något talrikare församlad, övergå till det, för vars skull jag egentligen velat begära ordet.

På utrikesdepartementets huvudtitel förekommer, som vi veta, en anslagspost på 700,000 kronor, utgörande vår kontribution till nationernas förbund, och det är till den utgiftsposten jag rent formellt skulle vilja knyta an några kommentarer och reflexioner. Denna post, herr talman, i årets statsverksproposition är förvisso en av de mest betydelsefulla och kanske mest ödesdigra, som årets riksdag kommer att taga ståndpunkt till, ty vi veta allesammans, att därmed markeras vårt fortsatta medlemskap i Nationernas förbund och därmed också vår villighet att i anda och sanning vara medlemmar i folkförbundet. Men vi veta också, att därmed har Sverige lämnat sin sekelgamla neutralitetspolitik och träder ut bland nationerna med klart partitagande. Den gamla neutralitetspolitiken var, därom äro vi ense, för vårt land berättigad, så länge alliansernas och de diplomatiska intrigernas nätverk låg utbreddt över Europa. Ingalunda, mina damer och herrar, som om detta nätverk nu kan sägas vara sönderslitet, eller att vi skulle ha kommit in i en period, då det internationella meningsutbytet gått över i det ärliga och rättframma talets tecken. Vi veta mer än väl, att så ingalunda är fallet. En mellanfolklig rättsordning skapas icke i en handvändning. Rom byggdes icke på en dag. Kanske emellertid, herr talman, av lätt förstäligen skäl man bör utbyta det gamla ordspråket: »Rom byggdes icke på en dag» mot ett lämpligare, så att man säger: »Genève byggdes icke på en dag.» Det saknas ingalunda tacksamma och befogade angreppspunkter mot den mellanfolkliga rättsordning som börjat tillämpas av Nationernas förbund. Vi veta, att den oväld och opartiskhet, som man kräver av folkförbundet och förbundsrådet, dröjer i ett ovisst fjärran. Och det är nog på sin plats, att vi även från denna plats här i riksdagen få ge uttryck åt vad vida kretsar i vårt land känna inför vad som nu förehas. I vida lager inom vårt land har det väckt stor beklämning att se den vacklande och tvetydiga hållning, som en av de stora sanktionsstaterna gör sig skylldig till, när det gäller att söka stoppa och likvidera det pågående kriget. Man skulle ju eljest tycka, att Italiens tredubbla fördragsbrott både mot folkförbundspakten, mot kelloggspakten och mot den vänskaps- och skiljedomstraktat, som avslöts den 2 augusti 1928 med Abessinien, skulle ha avlägsnat varje tvekan hos folkförbundsstaterna om deras skyldighet att tillgripa de kraftåtgärder mot fredsbrytaren, som äro anbefallda i förbundspakten.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Å andra sidan, om man skall vara realistisk i sitt betraktelsesätt, finns det tyvärr också orsaker till den osäkerhet, som den apostroferade stormakten, ä. v. s. Frankrike, lägger i dagen. Läget är gåtfullt, och vi profetera och förstå endast endels. Vi kunna säga, att den olösliga ekvationen av i dag har i Europas mitt ett obekant X. Och på den sidan och i den delen av Central-europa råder för närvarande en förunderlig tystnad. Man hör blott dånnet av ammunitionsfabrikerna, som arbeta natt och dag. Vi göra oss alltså inga illusioner angående det nuvarande Nationernas förbund. Vi veta mycket väl att imperialistiska stormakter icke heller kunna i en handvändning frigöra sig från sitt förflutna. Det gäller vilka stater som helst. När man förebrår oss, som tro på folkförbundets idé, att vi äro några blåögda optimister, som icke se verkligheten, och att vi tro, att de, som föra folkförbundets och fredens fana, äro något slags änglar, talar man och tillvitar oss sådant mot bättre vetande. Vi veta nog fuller väl, hur det hänger ihop med alltsammans. Vi veta också, att det stora brittiska imperiet icke låter sitt handlande förestavas av den rena och blotta idealiteten. Vi känna t. ex. alla här i kammaren, som ögnat litet i den blå bok, som Nationernas förbund skickade till oss i svensk upplaga för några dagar sedan, notväxlingen av år 1925 angående Abessinien tilltänkta uppdelning i tre ekonomiska intressesfärer, en engelsk, en fransk och en italiensk. Och vi känna det sätt, varpå Abessinien undanbad sig de tre stormakternas inblandning i dess angelägenheter. Vad var detta? Jo, ingenting annat än vad fransmännen kalla »pénétration pacifique», det vill säga fredligt genomträngande — en förtjusande trevlig metod, som kolonihungriga stormakter med framgång praktiserat sedan årtionden tillbaka. På det sättet lade man vantarna på Marocko, Tunis, Algeriet och Nordvästafrika. På samma sätt har det gått till i Asien och Sydafrika och överallt. Man har börjat med de oskyldiga intressesfärerna för att sedan fullfölja sin aggressiva politik. Vi veta mycket väl, att även de stater som i dag skola föra fredens och folksolidaritetsens talan, ha åtskilligt sådant på sina samveten. Vi veta därför, att det låder mycket blod vid de händer, som nu i fredens och rättsordningens intresse ivrigt vända bladen i folkförbundspakten. Vår blick på situationen är därför fullständigt illusionsfri, när vi betrakta densamma. Och likväl skänker en överväldigande folkmajoritet den nu sittande regeringens sanktionspolitik säkerligen sitt obetingade gillande. Ty inför ett tillfälle, där både den objektiva rätten, så långt den nu kan fastslås, och ett mäktigt stormaktsintresse sammanfalla, är ju en situation given där vi små stater ha vår skyldighet att sluta upp och icke stanna i en steril neutral hållning till frågan om folkrättens skyddande.

Det har emellertid här i denna kammare höjts en röst mot en sådan politik, nämligen från professor Lundstedt från Uppsala. Jag vågar påstå, att det huvudsakliga intrycket av hans kommentar till denna sanktionspolitik var utslutande av beklämmande och nedslående art. Herr Lundstedt försökte för övrigt i slutet av sitt anförande skydda sig mot en eventuell kritik i fortsättningen genom att säga: »Vinnen nu icke, mina kritiker, någon lättköpt politisk seger genom att angripa mig i detaljer, utan låt oss mötas i strid angående den rättsfilosofiska ståndpunkt jag intar.» Vi betacka oss för att ingå i någon debatt med herr Lundstedt om hans rättsfilosofiska ståndpunkt. Den ha vi hört ventileras förut i kammaren, och den går poplärt talat ut på att det icke finns någon objektiv rätt utan att rätten är mer eller mindre subjektiv. Och i internationellt avseende skall åtminstone Sverige låta bli att engagera sig för denna hägring eller denna falska bild av någon övervärldslig rätt, ty det drager bara med sig stora olyckor för Sverige och drager oss in i krig och annat sådant. Vad anbefaller då herr Lundstedt i stället för den sanktionspo-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

litik, till vilken vår regering givit sin anslutning? Jo, herr Lundstedt vill, att vi skola fortsätta den gamla hävdvunna neutralitetspolitiken, och han har därvid fått hjärtliga instämmanden av herr Kalle Kilbom och förmodligen i det tysta eller mer eller mindre öppet av de gamla motståndarna här i kam-maren till Sveriges anslutning överhuvud taget till Nationernas förbund. Herr Lundstedt menar med andra ord, att världen av i dag skall stå med korslagda armar inför vad som nu sker, inför det pågående s. k. civilisationsarbetet i Abessinien.

Minna damer och herrar! Det var en diktare, som på själva nyårsafton skrev några gripande strofer med den ironiska titeln »Det heliga kriget». Den började så:

Vi skrida till doms. Vi spränga itu.
Vi civilisera med krevader.
Här ligga de civiliserade nu
i långa, tysta rader.
Som slakt ha de stupat knall och fall
för våra jätteslungor
eller hostat upp i ett gasanfall
sina barbariska lungor.

Saken angår oss icke, menar herr Lundstedt, det är försiktigast, det är klokast och förmodligen också billigast och mest ansvarskännande att hålla sig utanför. På Stockholms gator kan man ibland få bevittna den scenen, att några ligister överfalla en ensam människa, ibland en polis, ibland en civil person. Många förgrymmas över den feghet, som kan komma till synes i sådana fall, då man vägrar att lämna den värnlöse och svage sitt skydd gentemot det primitiva våldet. Det är synbarligen den enkla taktik, som herr Lundstedt anbefaller. Det man icke lägger sig i, behöver man icke draga sig ur. Vi skola icke engagera oss i äventyrligheter i den stora världen. Ja, det resonemanget var befogat på den tid — jag säger det ännu en gång — då Europa var överspunnet med ett nät av diplomatiska intriger och då vi levde i alliansernas, minornas och kontraminnornas tidevarv. Då var det en risk att giva sig in i leken. Men det är denna väldiga förskjutning i läget, som nu påkallar en ny omprövning av hela situationen.

Jag måste gentemot herr Lundstedts anbefallande av att man skall ställa sig utanför alltsammans säga, att vad det än är, så inte är det svenskt eller modigt. Det är snarare osvenskt och feget att handla på ett sådant sätt. Det finns en vulgärpacifism i vårt land, som vi snarast möjligt böra göra upp räkningen med, och det är den, som förkunnar fred till varje pris. Fred är något av det högsta som finns i livet, men det finns också värden, som icke få priggivas. Får icke rätten, så långt den kan fastslås, hävda sig för att garantera trohet mot givna ord och avtal, då är livet icke värt att leva helt enkelt. Det är det man förgäter, att det finns livsvärden, som icke kunna ges till spillo. Detta att allt organiskt liv under alla förhållanden skall få existera är icke det viktigaste, utan det är betydligt viktigare, att livsvärden, som vi icke kunna vara förutan, skola bestå och värnas till det yttersta. Det har riktats en vädjan till vårt folk, vilken många icke observerat, nämligen den som rikets biskopar på trettondedagen läto uppläsa i landets kyrkor, en fredsvänlig vädjan, där man bl. a. varnar för den fredsvilja, som influeras av bekvämligheten, oviljan till offer, oviljan att engagera sig i livets stora strider och önskan att bara sticka sig undan och låta ovädret gå sig förbi.

Herr Lundstedt säger, att den sanktionspolitik, som nu inaugurerats, skapar »vedergällningens och hämnens lidelser ute i världen» — jag citerar

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ordagrant — och han talade om »den internationella hämnd», som nu genom folkförbundet sättes i funktion. Vad är det, uppriktigt sagt, herr talman, för nonsens att påstå, att de krafter, som nu utlösas, äro inspirerade av hämnd och hat. Vill någon exempelvis tro — fastän det kanske kan vara frestande att känna en smula överspant i detta sammanhang — att vårt land är besjälafat av folkhat mot Italien eller att de andra sanktionsländerna föra ett sådant språk? Då skulle man läsa krigspressen under världskriget på de olika sidorna. Då kunde man läsa folkhat, hämnd- och vedergällningstankar. Men är det tvärtom icke ett glädjande framsteg vi nu bevittna, den kyla, det lugn och den objektivitet, som man just på de hårdast engagerade hållen söker beflita sig om. Jag kan icke förstå, hur herr Lundstedt kan få sådana föreställningar. I det stycket har han nog inga sympatisörer annat än nere i Italien, där man tycks tro, att Italien är omgivet av en värld av vargar, ondskefulla människor som icke vilja det italienska folket annat än ont. Det är fullständigt orimligt att komma med ett sådant påstående.

Jag såg häromdagen ett citat från en italiensk tidning, där det hette, att man betraktade England, Abessinien och Sverige som sina egentliga fiender. Uttalandet är fullständigt groteskt och verklighetsfrämmande. Italienarna borde väl inse, att om läget varit omvänt, så att det i stället varit abessinska trupper, som fallit in i Eritrea eller italienska Somaliland och bombarderat sjukhusanläggningar och satt städer och byar i brand, vi skulle ha reagerat lika mycket och innerligt önskat, att folkförbundet med eller genom Italien verkställt den exekutiva åtgärd, som krävs för att stävja fredsbrytaren. Vi kunna säga, att vår reaktion mot fördragsbrottet är så lidelsefri som möjligt. Det är icke frågan om en reaktion mot något speciellt folk — de må kallas italienare eller något annat. En märklig förskjutning har ägt rum i det allmänna tänkandet i vår tid, och det konkretiserar sig icke längre i form av folkhat — och allra minst i sådana hämnd- och vedergällningstankar, som dem herr Lundstedt fabulerar om.

Vad anbefaller herr Lundstedt i stället för den nu inaugurerade sanktionspolitiken? Jo — »man borde i stället visa ett lugnt och sansat övervägande». Det är synd, att icke herr Lundstedt är här inne. Jag skulle i så fall ha velat fråga honom, om han tycker, att t. ex. adertonmannakommittén i Genève arbetar i den febrila fartens tecken. Är det väl oöverlagda, impulsiva initiativ, som strömma ut från Genève, vilka sätta världen i oro? Är det icke tvärtom upprörande och beklagligt, att nu, när detta maskineri för första gången i människoslåktets historia skall sättas i funktion, det arbetar så trögt och gnisslande, att under tiden städer och byar brinna och oskyldigt blod utgjutes i en annan världsdal. Och ändå tycker herr Lundstedt, att det bästa sättet är att i lugn och besinning överväga, hur man skall stoppa det krig, som man ändå erkänner är så rysligt. För övrigt får man icke stor respekt för den logiska skärpan i herr Lundstedts anförande. Ena ögonblicket påvisar han sanktionernas skadebringande verkningar i framtiden, icke minst för Sverige, andra ögonblicket gycklar han över dem såsom papperssanktioner och såsom billiga och ofarliga gester, vilka han nästan harmset konstaterar icke ha någon verkan. Det logiska sammanhanget i en sådan dubbelkritik är svårt att leta ut.

Ja, herr talman, ordet är visserligen fritt i den svenska riksdagen, och ingen vill ens ett ögonblick förmena herr Lundstedt att här predika sin underliga rättsfilosofi, men man kan åtminstone tillåtas att uttala sin förvåning över att det finns människor, som ha en så rörande kolartro på sin egen absoluta rätt och hela den övriga kulturvärldens absoluta orätt. Det är dock något originellt detta, om också ingenting mera. Jag förmodar för resten, herr tal-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

man, att den enda effekten av herr Lundstedts tal i dag blir ett mycket uppmärksammat omnämmande — kanske redan i morgon bittida — i L'Osservatore Romano eller Giornale d'Italia, några av Roms ledande tidningar, ty förmodligen ha påpassliga referenter redan kablat huvudinnehållet i hans anförande till Rom. Man kan till den sortens framgång och erkännande endast foga den reflexionen, att i den mån den italienska pressen då möjligen framställer herr Lundstedts uttalande som ett representativt uttryck för upplyst svensk opinion i sanktionsfrågan, är den lika vederhäftig i sitt informationsarbete som då den nu om dagarna informerar sitt land om en enhällig världsoption.

Vidare yttrade:

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Herr Hallén har nyss deklarerat, att det är fegt och osvenskt att på något sätt betvivla det förträffliga i regeringens sanktionspolitik, och han vände sig mot sin partivän herr Lundstedt, som tagit sådana starka ord i sin mun i dag, och förklarade, att det var en underlig rättsfilosofi han kom med. Jag har ingen anledning att blanda mig i familjegrälet, men jag får säga, att är herr Halléns framställning av kristlig, försonlig pacifism den som existerar på det området, så nog tager även den sig mycket underliga former. Och man har knappast rättighet att, när utrikespolitiska moment spela så stor roll, som de gjort i debatten i dag, förenkla saken på det sätt herr Hallén nyss gjorde. Det hela ligger djupare än så, och i vida skikt av vårt svenska folk härskar så stor oro över vad regeringens utrikespolitik för oss fram till, att det icke är underligt, att spörsmålet dryftas och att många oroliga frågor framställas.

Den nu sittande regeringen har konsekvent strävat efter att överlämna allting till utrikesnämnden och hålla riksdagen utanför den orientering, som man trodde skulle vara särskilt angelägen för en regering, vilken säger sig företräda demokratien. I trontalet hette det, att vårt förhållande till utländska makter är gott. Men det tillades också, att vi för närvarande deltaga i sanktioner i det pågående kriget mellan Italien och Abessinien, och att läget i världen är mycket oroligt. Med vårt ingripande skulle vi försöka främja freden och öka tilliten till de folkrättsliga bestämmelserna. Ha vi då varit tvungna att deltaga i sanktioner? Ja, icke lär jag kunna ge svar på den frågan. Överhuvud taget lär väl ingen utanför utrikesnämnden heller kunna ge svar. Hans excellens herr statsministern har på förmiddagen med önskvärd uppriktighet förklarat, att vi i debatten lägga in en hel del saker, som spela en roll i valrörelsen. Ja, herr talman, regeringens utrikespolitik måtte då icke vara något, som kan bli särskilt gångbart i en valrörelse. Jag är övertygad om att den nog kan komma en eller annan regeringsadjunkt att yttra sig, men jag hyser ingen som helst förhoppning att från regeringsbänken få ett uttalande om vart regeringen syftar med sin sanktionspolitik. Jag vill till undvikande av varje missförstånd säga, att om situationen är den, att vi på grund av förpliktelser äro bundna att deltaga i sanktioner, skall ingen kunna förebrå oss vårt handlingsätt. Att vi skola stå vid givet ord finner jag vara ett axiom. Men vi ha också rättighet att begära, att den svenska regeringen icke skall vara någon pådrivande faktor i sanktionspolitiken, och de uttalanden, som gjorts bl. a. i Times, ha varit av den art, att man icke kan undgå att draga vissa slutsatser.

Men jag skall uppehålla mig vid sanktionspolitiken ur en del andra synpunkter. Det är ju så, herr talman, att sanktionerna väl borde avse något annat än de gjort i det nu aktuella fallet. Enligt folkförbundsbestämmelserna skola sanktioner komma till av den anledningen, att man därigenom skall fö-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
 rebygga krig. Det har varit upprepade konflikter i världen, nu senast mellan Japan och Kina, därvid dess bättre sanktionsförfarande icke tillgripits. Det är väl icke underligt, att tvevelsmål alltmer uppstå, vart vi sträva hän, när det gäller sanktionerna. Den regeringen närstående pressen med huvudorganet Social-Demokraten i spetsen har bedrivit en propaganda, som icke förtjänar annat namn än den direkta krigshetsen. Vi få komma ihåg, att läget i världen nu en gång för alla är labilt. Den olyckliga Versaillesfreden skapade ett läge, som för Europas del var synnerligen olycksbådande. Enligt vår mening bör allt göras för att skapa bättre villkor i ett tidigt skede. Det finns proletärstater i Europa, det finns också rika stater, och allt tycks tendera till ett sådant tillstånd, att den ena maktgruppen står mot den andra. Nu ha sanktionerna tillgripits av England mer eller mindre bluffartat, utan att man vet vad som avses, och Sverige tycks bli Englands drabant. Det talades nyss från herr Halléns sida om dem, som gingo emot vårt inträde i Nationernas förbund och han påminde, med adress till högerpartiet, om hur man då varnade för inträde i förbundet. Men det fanns också en annan grupp, representerad av vår nuvarande höge krigsherre, statsrådet Vennerström, det vänster-socialistiska partiet som med utomordentlig skärpa och synnerligen väl-talig formulering vände sig mot anslutning på grund av de risker, som det medförde. Herr Hallén har anledning att rikta en fråga även åt det hållet inom regeringen. Vidhåller man där sin gamla uppfattning eller är den fullkomligt bortlagd? Det vill synas, som om de farhågor för risker som statsrådet Vennerström då uttalade i sin ungdomliga radikalisms dagar, voro ganska befo-gade. Vi veta sålunda, att vi blivit indragna i ett system, som kan leda oss — ja, vi kunna icke direkt säga vart. Det är därför oron börjar kännas i allt vidare kretsar.

Emellertid räcker det ju icke med negativ kritik. Regeringen har naturligt-vis skyldighet att följa en viss kurs. För att använda hans excellens herr stats-ministerns vackra terminologi: man har en ledstjärna, som man följer. Det är väl icke bara i inrikespolitiskt avseende detta gäller, utan regeringen följer väl även någon utrikespolitisk ledstjärna. Vilken det är, vet icke jag. Hela re-geringens utrikespolitik är bemantlad med uttalanden om att nu ha vi lämnat neutralitetens väg, nu ha vi kommit över på den kollektiva fredens väg, nu ha vi kommit till sanktionssystemets väg o. s. v. Borgerligheten har ett fruktansvärt sätt att hämnas på socialdemokrater, som bli ministrar. När våra ut-rikespolitiska kännare inom den socialdemokratiska regeringen taga till orda, icke är det för att förtydliga läget, för att göra en situation klarare. Den, som vill läsa vad herrar Sandler och Undén säga i dessa frågor, märker, att den ledstjärna de följa i sin framställningskonst, är den gamla diplomatiska re-geln, att orden äro till för att dölja tankarna. Varför vi ändå måste ställa frågor är därför, att den odelbara freden kan bli det odelbara kriget.

Herr talman! Inom den grupp av politiken, som jag tillhör, göra vi oss inga illusioner om vår betydelse, men vi ha ändå velat använda detta tillfälle för att säga, att vi se på frågan så, att det är vårt läge geografiskt på den skan-dinaviska halvön och vid Östersjöns stränder, som kommer att bli bestämman-de för den utrikespolitik, vi skola föra. Vi tro icke, som man tycks göra åt-minstone i den regeringen närstående pressen, att vi äro kallade att vara något slags världssamvete, som skall diktera föreskrifter för hur andra stater skola uppträda. Vi ha dess bättre våra viktigaste utrikespolitiska problem lösta, och vi kunna inom de nordiska länderna handla i en anda av samförstånd, i en anda av god vilja för att utveckla vad vi tro vara fredens sak.

Jag vill dra en parallell. Det fanns för åtskillig tid sedan en svensk utrikes-minister, som också deklarerade sin mycket stora förståelse och sin vilja till

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

samgående med ett annat nordiskt land. Att han lämnade neutralitetens väg medförde emellertid en så stark opposition, att han icke kunde kvarstå. Även den nu sittande regeringen har sökt anknytning till de nordiska länderna, och det hälsades av mig och många andra med tillfredsställelse. Vår tillfredsställelse, vilken regeringen kanske icke alls bryr sig om — det är ju dess ensak — hade dock varit än större, om man icke hade fått den uppfattningen, att här hade på vissa punkter svensk utrikespolitik och socialdemokratisk partipolitik samtidigt varit förenade.

Jag vill säga ytterligare en sak. Hans excellens herr statsministern tog i dag upp försvarsfrågan och angav, hur han ansåg att den borde lösas i samförståndets tecken. Det är tyvärr intet nytt ord. Jag tillåter mig avge en personlig deklARATION från denna plats. Det har sagts förr, och det har sagts uttryckligen av regeringens båda främsta män, de nuvarande excellenserna stats- och utrikesministrarna, år 1925. Jag tillhör personligen den officerskurs, som kanske hårdast drabbades av de indragningar, som då i demokratiens namn kommo till stånd. Sådant är aldrig roligt för individen, men jag och många andra med mig uppfattade frågan så, att mycket högre än våra personliga bekymmer — särskilt för oss som tillhöra ett yrke, där man kräver, att vi i allvarets stund skola ge livet som insats — väger långt mer landets bästa. De stolta deklARATIONER, som stats- och utrikesministrarna då avgåvo om försvarets förankring i demokrati, om demokratiens skyldighet att värna om försvaret o. s. v., voro åtminstone för mig personligen en tröstekälla i allt som kunde övergå mig rent individuellt, och jag vet, att många av mina yrkeskamrater kände på samma sätt. Dessa löften ha emellertid icke infriats. Kort tid efteråt märkte vi, att gärningar följde icke på orden. Därför vågar jag säga, att till den extrema utveckling, som har ägt rum inom åtskilliga militära kretsar, hava de nuvarande excellenserna en betydande personlig skuld. De som hade velat tjäna försvaret på sätt de trodde bäst, de ha i väsentlig utsträckning tappat tilltron till sådana deklARATIONER, som senast gjorts på detta område av hans excellens herr statsministern. Jag vet, att vi tillhöra en liten yrkesgrupp, så att vad vi tycka och tänka kan anses vara likgiltigt, men allt går igen här i världen, och vi få icke se orsakerna till utvecklingen alltför ensidigt.

Jag har velat säga dessa ord, herr talman, icke på något vis därför att jag vill söka sak med den nu sittande regeringen. Ju mer jag har försökt att opartiskt tränga in i regeringens politik, där jag av naturliga skäl icke kan vara insatt i en mängd förhållanden, desto mera har jag på många punkter lärt mig respektera den strävan att gynna de socialt sämst ställda och ekonomiskt mest blottställda, som dock har varit denna regerings patos. Jag har emellertid tagit till orda, herr talman, därför att jag hyser den bestämda övertygelsen — och från regeringshåll får man aldrig besked om något annat — att man nu är i färd med att på ett olyckligt sätt överge den som en del säga fega neutralitetspolitik, som dock har haft den fördelen, att den skänkt vårt land 120 år av fred — det är dock en sak, som man icke bör bagatellisera — för att i stället kasta oss ut i sanktionspolitikens alla ovissheter, och därför att det patos, som regeringen har företrätt, när det gällt den inre utvecklingen, saknas, när det gäller det, som ytterst skall svara för att riket skall fortleva och vi alla skola få behålla vår frihet, rikets försvarsfråga.

Herr Vougt: Denna remissdebatt, herr talman, äger rum under mycket nervpåfrestande förhållanden, i den mån det gäller vårt utrikespolitiska läge. Vi befinna oss i ett läge, som på ett märkligt sätt svävar mellan krig och fred. I årets trontal kunde det uttalas, att vårt förhållande till främmande

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

makter är gott, men icke desto mindre innehåller ju den artikel i Nationernas förbunds pakt, enligt vilken förbundets kollektiva trygghetssystem för första gången trätt i verkställighet, orden, att om en medlem i Nationernas förbund tillgriper kriget i strid mot förpliktelse i artiklarna 12, 13 och 15, något som Italien den 7 oktober av det enhälliga folkförbundsrådet förklarades ha gjort, anses den därigenom ha begått en krigshandling emot alla de andra medlemmarna av förbundet. I fortsättningen av samma första moment i artikel 16 nämnes medlemsstaternas förpliktelse att med den fördragsbrytande staten avbryta alla förbindelser av kommersiell och finansiell art m. m., engagemang som ju endast delvis ha uppfyllts. Icke heller har man skridit till den åtgärd gentemot den stat, som bryter paktens, vilken förutses i moment 4, där det heter, att en sådan stat kan uteslutas ur förbundet. Det paradoxala läget karakteriseras sålunda därav, att formellt diplomatiskt fullt fredliga förbindelser upprätthållas med den stat, mot vilken samtidigt med en aldrig förut skådad enighet riktas påtryckningar för att ge sanktion åt Nationernas förbunds fördömande av dess krigspolitik.

Det förvånar mig icke alls, att i ett läge sådant som detta ord och uttryck komma att fällas under trycket av nervpåfrestningen, vilka genom sin tillspetsade karaktär äro rätt sällsynta i riksdagens andra kammare. Nervpåfrestning framkallas också därav, att 50 stater gemensamt skola föra en internationell politik i ett aktuellt läge, där stämningarna äro mycket olika inom dessa olika stater beroende på deras läge och på de offer som de få vidkännas. På det ena hållet önskar man en snabbare verkande politik, på det andra önskar man att Nationernas förbund skall gå försiktigare och långsammare till väga. Varje steg, som tages, måste dock tagas kollektivt. Albert Thomas, den för några år sedan avlidne förste direktören för Internationella arbetsbyrån, fällde en gång uttrycket, att för att internationellt flytta en tändsticka, behöver man allra minst två lokomotiv. Den här gången ha åtskilliga spånor och tändstickor flyttats, och betänker man, hur oerhört svårt det är att förverkliga enighet i internationell politik, måste man säga, att det, som har åstadkommits under hösten 1935, utgör ett genombrott i världshistorien.

Påfrestningen på våra nerver skapas också därav, att man tar nya medel i bruk. Det är de fredliga medlen, som här skola användas mot en stat, som bryter freden, i stället för de medel, som alltid tidigare i detta sammanhang kommit på tal, nämligen de militära maktmedlen. Det är ett experiment av stora mått, som just nu pågår. Den fråga, som det här gäller är, huruvida det är möjligt och tänkbart att avhålla en stat, till på köpet en stormakt, från ett övergrepp gentemot en annan stat med utnyttjande allenast av det fredliga världssamhällets egna ekonomiska maktresurser. I själva verket kan man säga, att Nationernas förbund denna gång har visat en smidighet i förhållande till det problem, det gällt att angripa, som är förvånande och som enligt mitt sätt att se helt och hållet slår undan grunden för det häftiga angrepp gent emot Nationernas förbunds politik, som i dag i denna kammare framställts av herr Lundstedt.

När jag i fortsättningen skall i någon mån syssla med herr Lundstedt, måste jag i första hand beklaga, att han har den egendomliga uppfattningen om det parlamentariska arbetssättet, att han, efter att ha uttalat sig med så starka ord, som han gjorde, har lämnat kammaren och, enligt vad det berättats mig, dragit sig undan till sin studerkammare i Uppsala. Jag säger icke detta av annat skäl än att det alltid känns obehagligt att polemisera emot en frånvarande talare. Jag antar å andra sidan, att såväl han själv som kammarens övriga ledamöter anse det rätt naturligt, om jag i någon mån stan-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nar inför den uppfattning av Nationernas förbunds politik, som herr Lundstedt här gav uttryck åt.

Jag kunde icke i alla detaljer och i alla nyanser fånga hans anförande, men jag har sedan funnit det i en tidning. Herr Lundstedts anförande har nämligen fått den ganska ovanliga, men jag vill visst icke säga oförtjänta äran, för en socialdemokrat i varje fall, att in extenso återges i Nya Dagligt Allehanda.

Mig synes det, som om hans kritik mot Nationernas förbund helt och hållet förbiser den måttlighet, ja, man kanske skulle kunna säga alltför måttfulla avvägning, som Nationernas förbunds politik denna gång erhållit, och som givetvis betingats därav, att man har haft att kryssa sig fram mellan dem, som velat driva på, och dem, som hållit tillbaka. För min del är jag icke alls benägen att alltför starkt beklaga, att av skäl, som icke höra hemma i detta sammanhang, också från stormaktshåll inflytanden gjort sig gällande, som medfört denna enligt min mening i stort sett rätt lyckosamma måttfulla avvägning.

En annan fråga, som helt naturligt kommer att möta herr Lundstedt och som, om jag icke missminner mig, mötte honom redan från herr Hallén i hans utmärkta anförande nyss, är den, hur det skulle ha sett ut, om världen icke genom det instrument, som står till dess förfogande i Nationernas förbund, hade reagerat emot den stat, som öppet brutit sina förpliktelser. Herr Lundstedt målade inför oss de faror, som kunde följa med förverkligandet av det kollektiva trygghetssystemet. Han skönjde bland annat i sin enligt min mening något uppskrämda fantasi visioner av ett, som han uttryckte sig, mitteleuropeiskt block, som komme att bildas såsom en följd av den nuvarande sanktionspolitiken. Jag tror, att man gör bäst i att icke profetera om framtiden, men så mycket är det väl möjligt att säga, att risken av stormaktskonstellationer av det slaget skulle ha funnits i lika hög grad, därest Nationernas förbund icke fyllt sin plikt och därest en fullständig anarki hade segrat i Europa genom att en handling i strid emot ingångna förpliktelser hade obeivrat fått fullbordas.

Det föreföll mig också, som om herr Lundstedt på ett något vågsamt och godtyckligt sätt, utan att inse vad det i själva verket innebar, utdelade vissa lovord åt Nationernas förbund, samtidigt som han så häftigt angrep det. Han sade bland annat, att vad man har åstadkommit lyckligtvis endast är proklamationer och gester. Jag undrar, om det är riktigt att använda ett sådant uttryck om en kollektiv aktion, som har tagit sig för första gången i världshistorien det uttrycket, att 50 stater vägra att ifrån den stat, mot vilken sanktionerna riktas, köpa varor av något slag. Här i andra kammaren tänker man ju ganska mycket på Sveriges försörjningsmöjligheter och våra ekonomiska förutsättningar att sörja för folkhushållet. Det borde icke vara svårt att begripa, av vilket genomgripande slag ändå en sådan sanktionsåtgärd som denna måste vara vid sidan av de övriga sanktionsåtgärder, som redan äro vidtagna. Jag tror sålunda, att jag vågar säga, att det är mycket värre än en överdrift, när herr Lundstedt använder detta uttryck, »proklamationer och gester». Härvid ger han emellertid samtidigt indirekt ett beröm åt förbundet, därför att man handlat med tillbörlig smidighet och måttfullhet i ett läge, där smidighet och måttfullhet utan tvivel voro betingade av omständigheterna själva.

Det är för tidigt att nu besvara frågan, i vilken mån det som inträffat visar län på en möjlighet att i det internationella samlivet använda de fredliga medlen för att bekämpa också det militära kriget. Men jag skulle i alla fall i detta sammanhang vilja rikta en liten fråga till herr Kilbom och hans parti-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vänner. Har det möjligen inte fallit herrarna in att tänka på att då världssamhället nu för första gången i världshistorien tillgriper en kollektiv aktion, tar man i bruk de medel, som arbetarklassen alltid anbefallt i stället för de militära maktmedlen?

Jag skulle kanske också ha några ord att säga till herr Meyerhöffer, men jag vet ju, att han och jag överhuvud taget inte ha samma utgångspunkter, därför att herr Meyerhöffer inte ens mödat sig om att läsa Nationernas förbunds pakt, enligt vilken Sverige nu handlar, när det deltar i sanktionspolitiken. Om herr Meyerhöffer hade gjort sig det besväret att slå upp artikel 16, skulle han nämligen ha funnit, att förpliktelserna för staterna att delta i de ekonomiska och finansiella sanktionerna äro bindande, och att man icke kan vindicera fram någon möjlighet att slippa ifrån dessa förpliktelser. De äro till och med så pass bindande, att då ett par stater, bland annat ett par grannstater till Italien, under trycket av omständigheter, som man tidigt hade förutsett inom Nationernas förbund, vägrade att delta i sanktionerna, kunde de göra detta endast genom att vägra att delta i det uttalande, i vilket Nationernas förbunds råd förklarade, att Italien hade börjat kriget i strid med sina förpliktelser. Jag tar för avgjort, att herr Meyerhöffer inte önskar, att Sveriges regering genom sitt ombud i Genève skulle ha följt samma linje. Ett sådant handlingsätt hade i varje fall säkerligen bragt den i strid med en allmän svensk opinion.

Medan jag ett ögonblick vänder mig till dem, som ha en mening i sanktionsfrågan, som jag nog under föreliggande omständigheter kan förstå, vill jag för övrigt säga, att det vore väl ändå bra pretentiöst, om herrarna skulle göra gälalande, att det är något nytt som ni ha kommit med, vare sig från Uppsala- eller från Norrbottensbanken. Det är ju ändå så, att vad som här i dag sagts i opposition mot regeringens politik, allt detta ryktessmideri om hotande krigsfara, alla dessa beskärnelser över en felaktig uppfattning om det kollektiva trygghets-systemets uppgift och så vidare, har man under hela hösten och den gångna delen av detta år dagligen kunnat läsa i *Popolo d'Italia*, *Giornale d'Italia* och alla de andra italienska tidningarna. Jag skall be att få fästa herrarnas uppmärksamhet på att inte minst på grund av den sällsamma form som den nuvarande sanktionspolitiken har tagit, när det upprätthålles fullt fredliga förbindelser mellan den stat, som utsättes för sanktionerna, och oss andra, är hela världen inspunnen i ett nät av propaganda, som har sitt centrum i Rom. Det är från Rom, som man lärt journalisterna att tala om faran för ett krig i samband med oljesanktioner, och det är från Rom, som denna fara förstorats och upplåsts. Det vore önskvärt, icke bara att den svenska pressen något mindre villigt än vad som stundom skett kolporterade ut uppgifter och rykten, som direkt kunna föras tillbaka till källan i Rom, utan också att man åtminstone i den svenska riksdagen toge sig tillvara för att gå ärenden, som jag är övertygad om att ingen av herrarna skulle vara villig att gå, om herrarna visste, till vilkens förmån de utträttades.

Det är alldeles uppenbart, att vi alla måste räkna med att det finns en viss risk för att den stat, som utsättes för fredssanktioner, griper till militära maktmedel. Å andra sidan kanske det är befogat att ställa sig den frågan, huruvida det är så synnerligen sannolikt, att en stat, som blir allt mera ur stånd att föra ett lokalt begränsat krig, är benägen att utsträcka detta krig till en vidare front och att alltså i stället för en militär motståndare riskera att få tio eller femtio. Man kan ju i samband med tanken på oljeembargot ställa samma fråga: är det sannolikt att en stat, som ser sig berövad de nödvändiga drivmedlen för att kunna föra ett lokalt krig, vill ta på sig större militära uppgifter? Jag vill emellertid därvidlag tillägga, att jag omöjligen kan ansluta

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

mig till dem, som till den grad låta suggerera sig av oljan, som ju alltid haft förmågan att skapa en viss romantisk atmosfär, att jag skulle betrakta oljeembargot som avgörande för frågan om krig eller fred. Å andra sidan är jag fullt på det klara med att inom de stater, där man verkligen offrar något för sanktionspolitiken, måste det finnas en stark önskan att så snart som möjligt återställa freden, att återställa den under de betingelser, som angåvos av utrikesminister Sandler i hans mycket uppmärksammade tal vid förbundsförsamlingen i höstas, där han sade, att det gällde att icke återställa freden på rättens bekostnad. Jag är medveten om att man i dessa stater måste känna en stark önskan att få ett slut på den internationella konflikt, som nu råder, och därvid ter sig sannolikt, ehuru icke säkert, oljeembargot som den bäst lämpade vägen att uppnå detta mål.

Jag återkommer emellertid till frågan om risken för ett allmänt krig. Man har ju gjort gällande, att när sir Samuel Hoare på sin väg till Schweiz stannade i Paris för att överlägga med den franske konseljpresidenten Laval, vilka överläggningar resulterade i den s. k. fredsplan, som världsoinionen vägrade att anta, så handlade den engelske utrikesministern under trycket av ett starkt hot från Rom om att en fortsatt skärpning av sanktionerna skulle komma att betyda krig. I den debatt som sedermera fördes i engelska underhuset och motsvarande debatt i franska parlamentet har det emellertid icke kunnat ledas i bevis, att ett sådant hot överhuvud taget på allvar skulle ha framförts vid de diplomatiska förhandlingar som ägt rum. Det är emellertid uppenbart, att man måste räkna med vissa element av desperation. Den risk, som kan vara tillfinnandes för krigiska förvecklingar, visar ju emellertid endast, hur stor den insats är, som de samlade staterna här göra. Denna insats är verkligen alldeles för stor, herr Lundstedt, för att saken skulle kunna behandlas med det oerhörda lättsinne, som kom till synes i herr Lundstedts anförande. Ja, det är kanske orätt av mig att använda det uttrycket, ty jag tror, att herr Lundstedts uppfattning i dessa saker grundas i den övertygelse, som han kommit till och omfattar med stort patos. Jag tror emellertid, att han i väsentlig grad överdriver den rättsfilosofiska sidan av saken. Är det verkligen alldeles nödvändigt att betrakta det som nu inträffat som något annat än ett försök från världssamhällets sida att skydda sig mot något, som för världssamhället är störande och förhatligt, och mot vilket man måste göra motstånd, nämligen kriget? Jag tror, att inte ens herr Meyerhöffer är benägen att på allvar göra gällande, att Sverige skulle mäla sig ut ur ett kollektivt trygghetssystem, just då detta håller på att arbeta sig fram till ökad fasthet. Vi befinna oss för närvarande i en våldsam brytningstid mellan tvenne åskådningar, inte bara när det gäller vår ställning till det internationella samlivet utan även, man kan gott säga hela vår världsåskådning, ty vår åskådning i de ting vi nu diskutera går till djupet av vår uppfattning av samhällsliv och människoliv. I denna brytningstid fordras det ett visst mod att ta ställning för det nya som arbetar sig fram. Detta kan ske endast i den mån man grundar sin inställning på en klart demokratisk uppfattning av hur livet skall gestalta sig både inom och utom staterna.

När Sverige på sin tid inträdde i Nationernas förbund, skedde detta med en reservation, som alltjämt består, nämligen att vi i händelse av krav på deltagande i militära sanktioner förbehöll oss rätt att själva fatta hela avgörandet därom. Vi voro alltså då inte blinda för de risker, som ett kollektivt trygghetssystem skulle kunna medföra för en stat, vars tillvaro i övrigt kunde antas ligga tämligen vid sidan av de stora riskerna, men vi utgingo väl från den övertygelsen, att det kollektiva trygghetssystemet är det enda möjliga

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

då det gäller att åstadkomma den jämvikt och fasthet, på vars grund man kan bygga avrustning och trygghet.

Jag förstår mycket väl de betänkligheter mot Sveriges deltagande i sanktionspolitiken, som nu framkommit bland de högermän, som hela tiden varit alltigenom skeptiska gentemot Nationernas förbund. Jag förstår deras betänkligheter, deras tvekan och deras rädsla, ty i hela deras sätt att se på tillvaron ligger en stark anknytning till den gamla föreställningen, att även en stat som Sverige skulle kunna bygga sin trygghet på egna militära maktmedel. Jag kan också förstå denna senare föreställning. Sverige har ju för inte så förfärligt många århundraden sedan varit en stormakt, då vi redde oss med militära maktmedel, och det har ju visat sig, att en gång nedärvda föreställningar ha en förundransvärd förmåga att leva kvar, även om de icke svara mot verkligheten. I själva verket måste jag säga, att när jag möter en högerman, som visar förståelse för det som hittills utträttats på det internationella fältet för att skapa ett kollektivt trygghetssystem och som är villig att ställa vårt land även militärt på dess plats inom detta trygghetssystem, så är det för mig, även om vederbörande kanske enligt min mening något överdriver den trygghet man kan vinna med militära maktmedel, i varje fall något mera tilltalande, än när jag möter denna fullkomliga rädsla för en klar och medveten svensk politik utåt, som jag nyss hörde från herr Meyerhöffer. Hos honom har, så underligt det än kan låta, det historiskt betingade svenska stormaktskomplexet krymt ihop till nästan ingenting. Nu tror jag inte, att läget kommer att bli sådant, att Sverige inom den närmaste tiden kommer att ställas inför valet mellan tvenne slag av utrikespolitik och tvenne slag av internationell politik. Jag tror inte, att utvecklingen kommer att anvisa åt oss att träffa det stora och avgörande valet mellan det ena eller det andra trygghetssystemet. Det kommer inte att med en gång växa fram inför våra ögon utan det blir en lång och mödosam brottning runt om i världen mellan olika åskådningar. Kanske bryter det nya inte fram utan en smärtsam och blodig födelseprocess. Jag måste i alla fall med tillfredsställelse konstatera, att svensk opinion hitintills i huvudsak varit storslaget enig om att den politik som vi fört icke bara har varit en politik, betingad av ingångna förpliktelser, utan en som också står i överensstämmelse med de intressen, som äro Sveriges.

Jag skulle ha ett par ord att säga till herr Kilbom också, om det inte tröttar kammaren alltför mycket, vilket det måhända gör, men jag får väl ta risken. Jag tycker, att herr Kilbom i dag på ett mycket skickligt sätt löste uppgiften att i alla punkter uppträda oppositionellt mot regeringen. Han klarade till och med det konststycket att mot regeringen rikta samma anklagelser, som riktats mot den från principiellt antisocialistiskt håll, när han framställde regeringens strävan som syftande till att skapa ett svenskt hyll- och facksamhälle. Jag tycker också, att herr Kilbom och hans parti har lyckats på ett förvånansvärt skickligt sätt i att de internationella frågorna ställa sig på en linje, där de representera en sällsam blandning av småborgerlighet och proletär romantik. Herr Kilbom underkänner ju en folkförbundspolitik, förd med staterna såsom instrument för folkviljan. Jag kanske i det sammanhanget får skjuta in, att jag har mycket svårt att förstå, vad herr Lundstedt menar med sina utläggningar rörande de nuvarande suveränitetsförhållandena och den motsättning, som dessa suveränitetsförhållanden skapa i den aktuella politiken. Det är väl ändå så, att internationellt samarbete aldrig kan föras annat än i den mån man har tillgång till suveräna stater med ett fast statsliv, så att man vet, att de förpliktelser som ingås också komma att hållas. Ungefär samma anmärkning kan jag rikta mot herr Kilbom. Han betraktar nämligen en politik, förd med staterna som instrument för folkviljan, som något ur arbetarklassens syn-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

punkt skadligt och farligt. Sedan sökte han också som alternativ till den kollektiva politik, som Nationernas förbund har fört, uppställa en internationell, proletär, socialistisk politik, som han till och med kallade för revolutionär. Jag har här ett citat av herr Kilbom, taget ur en artikel, som för en tid sedan stod att läsa i Folkets Dagblad Politiken. Det hade varit diskussion om vad för slags politik det socialistiska partiet egentligen önskade föra, och herr Kilbom svarade: Jo, vi skola sammankalla en kongress. Han skrev: »Enbart sammankallande av en sådan kongress skulle snabbt utlösa de socialistiska fredskrafterna i hela världen till handling. Kongressen skulle framför allt klargöra för de italienska klasskamraterna, att världens proletariat icke ställer sig solidariskt med och medansvarigt för imperialisternas smutsiga kamp, den skulle stärka alla oppositionella och antifascistiska element i Italien i övertygelsen, att fred och frihet kan nås endast genom att de i sitt land aktivt bryter med fascismen. Förvisso skulle en sådan utveckling i Italien också snabbt återverka bland de italienska trupperna i Ostafrika i revolutionerande riktning.»

Nu tycker jag, och det gör kanske flera med mig, att när man icke har något mera att komma med än uppslaget till en kongress av revolutionärer, som skulle antaga ett sympatiuttalande för de italienska proletärerna, då är det icke mycket påkallat att komma och mästra vare sig folkförbundet eller den svenska regeringen för den kamp för freden, som dock nu föres. Jag vill inom parentes ifrågasätta, huruvida herr Kilbom, om han lyckas få till stånd sin kongress, verkligen skulle kunna bringa kongressens värdefulla resolutioner till de italienska arbetarnas kännedom. Det är ju ingenting, som för närvarande gör ett så ohyggligt intryck som den, man frestas säga, storslagna förmåga, som diktaturstaterna visa sig ha, när det gäller att utestänga sina folk från kommunikation med tankelivet utanför dessa stater.

Jag sysslar en smula med herr Kilbom, därför att det enligt min mening knappast finnes någonting farligare, än att söka få arbetarna att tro, att uppgifterna i nutiden äro lättare att lösa, än de i själva verket äro. För mig står det i varje fall alldeles klart, att det i den situation, som för närvarande råder, när en mycket stor del av Europas folk ligger under halvdiktatur eller heldiktatur, icke finnes förutsättningar för en proletär, socialistisk politik, sådan som Internationalen drömde om i sin vackra dröm i arbetarrörelsens begynnelse. Vi måste ha klart för oss, att i den mån som den fredsvilja, som arbetarrörelsen representerar, nu skall bli avgörande också för folken och folkens liv, då måste det ske genom att den kommer till uttryck i de länder, där arbetarrörelsen har ett inflytande som t. ex. i vårt land. Det finns icke i närvarande stund någon annan socialistisk politik, och för den delen icke heller någon kommunistisk. Det har våra svenska kommunister varit kloka nog att i stort sett förstå, även om de gjort en del eftergifter åt konkurrenterna Kilbommarnas tal om en samling av de revolutionära massorna och allt detta. Det finns ingen annan socialistisk politik än den som går ut på att stödja Nationernas förbund. Jag tror för övrigt, att herr Kilbom mycket väl begriper den saken. Men han har nu en gång blivit nödsakad att föra sin politik huvudsakligen genom att söka exploatera allt det missnöje, som den praktiska politik, som föres i landet, eventuellt kan väcka till liv.

Det som enligt min mening hittills har varit det förnämsta resultatet av den oväntade utvecklingen inom Nationernas förbund från september månad förra året och fram till nu, det har varit åstadkommandet av en internationell enighet på vissa punkter för tillgripandet av sanktionsåtgärder. Och det har vidare varit lösgörandet av de latent, för freden verksamma krafterna, som kommit till uttryck i olika länder. Jag tänker då alldeles särskilt på den väldiga storm, som drog fram över Europa i början av december månad, en storm som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

fällde den dåvarande brittiske utrikesministern, som skakade den regering, vilken alldeles nyss fått en alldeles överväldigande majoritet, i dess grundvalar, en storm som innebar en så stark manifestation av det engelska folkets syn på fredens problem, att man kan säga, att efter detta är det icke berättigat att längre hysa den misstanke, att Nationernas förbund har satts i rörelse endast av krassa stormaktsintressen. För övrigt måste jag ju säga, att även om så varit, så kan jag icke inse, att man egentligen kan föra en politik på en annan grund än intressenas grund. Det är något, som i varje fall vi marxister lärt oss på ett tidigt stadium.

Ja, herr talman, efter att ha med dessa anmärkningar något stannat vid det internationella läget, skall jag be att få säga några ord, som jag skall försöka inskränka så mycket som möjligt, i försvarsfrågan, med vilken ju omständigheterna kommit mig att taga befattning under det gångna året.

Jag vill då först säga, att ingen av oss, som varit med i försvarskommissionen, kan känna någon egentlig stolthet över det verk, som vi avlämnat, därför att splittringen kommit att bli så stor, att om en samförstånds lösning skall kunna åstadkommas, så blir det i varje fall resultatet av andras arbete än försvarskommissionens. Jag tror, att denna splittring i viss mån berodde på att kommissionens arbete forcerades så häftigt under förra våren, att man icke hade möjlighet att åstadkomma de större jämkningar för att komma närmare varandra, som eljest kanske varit möjliga. Forceringen var ju i olika avseenden mycket stark, och de av oss, som voro med till klockan 3 och 4 på nätterna en vecka i juli, då det 1,700 sidor tjocka huvudbetänkandet skulle justeras, veta nog också, att under brådskans tryck ett och annat kom att skrivas i detta huvudbetänkande, som kanske, om man haft mera tid på sig till övervägande, skulle blivit annorlunda. Det var emellertid det utrikespolitiska läget, som tvingade kommissionen att forcera, och man kan nog säga, att man inom kommissionen tidvis kände en viss fläkt av en panikstämning, som man glädjande nog numera icke finner några egentliga motsvarigheter till ute i nationens breda lager.

Jag har i varje fall det intrycket, att trots allt, som skrivits i pressen och sagts ifrån talarstolarna, råder det icke ute bland folket någon panikstämning i försvarsfrågan. Jag har svårt att förklara det, om det icke kan bero på en viss instinkt hos folket självt. Kanske kan det i viss mån bero på att i folkets syn på försvarsfrågan finns det ett rationalistiskt moment. Delvis under trycket av avrustningspropagandan resonerar en stor del av svenska folket så, att vi äga tillräckliga försvarsmedel att värna vår neutralitet men att vi icke orka med att skapa oss ett försvar, som erbjuder trygghet i alla situationer.

I själva verket är ju frågan om den trygghet, som det gäller att söka, den springande punkten. För vilka försvarsuppgifter kan ett svenskt försvar rimligen beräknas? Kommissionen har för sin del varit rätt försiktig i denna del. Jag avstår från att anföra några utförliga citat, men jag skall taga ett. Det heter i huvudbetänkandet, att »försvaret bör utformas så, att det främst tjänar ändamålet att avhålla främmande makter från att med våld tvinga den svenska statsledningen till politiska eftergifter». Det förefaller, som om ett annat erkännande, som försvarskommissionen gjort, där det heter, att krigsfall, som kunna tänkas direkt syfta till Sveriges betvingande, för närvarande icke behöva anses aktuella, icke alltid beaktats i den diskussion som förts. Jag måste säga, att jag tycker, att man även i riksdagen understundom uttrycker sig med en viss vårdslöshet, när man talar om de syften, som skola tillvaratas av ett svenskt försvar.

Jag fäste mig sålunda vid att, när partiledarna i förra veckan önskade sina partigrupper välkomna till riksdagen, så fällde ett par av dem uttryck, som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tyda på att det verkligen skulle gälla att söka den totala, hundra procentiga tryggheten. Jag fäste mig vid att högerledaren herr Bagge yttrade, att främst av alla frågor står frågan om »hur vi skola trygga rikets säkerhet och bestånd». Jag fäste mig vid att herr Andersson i Rasjön fällde uttrycket, att bland angelägenheter av största vikt finns även den »att skapa trygghet utåt». Är herr Andersson i Rasjön så säker på att man för 148 miljoner kronor kan skapa trygghet utåt?

Jag tror, att det vore lyckligt, om man kunde komma överens om att vara mera varsam med de löften och utfästelser, man ger i samband med den nyordning av vårt försvar, som möjligen kommer att framgå ur denna riksdag. Ingenting är säkerligen farligare, än att skapa illusionen av att man med militära medel kan få en trygghet, som är fullständig. Jag är övertygad om att detta icke är en uppfattning hos exempelvis herr Andersson i Rasjön, men ett sådant uttryck kommer kanske till som en eftergift åt den jargong, som man alltför ofta möter i försvarsfrågan. Om man tror sig kunna skaffa trygghet nu, är det i själva verket underligt, att man i så hög grad, som man gjort i försvarskommissionens betänkande, tar hänsyn också till besparingsskäl, som betingas av att det finns så många andra saker och ting, som staten måste sörja för. Kan man verkligen nå trygghet med militära maktmedel och är läget så hotfullt, som det synes framgå av försvarskommissionens majoritets utrikespolitiska översikt, då ter det sig verkligen obegripligt, att man kunnat göra så betydande prutningar på de anslag, som begärts från militärt håll. De socialdemokratiska reservanterna avstå bestämt ifrån att giva några som helst löften om att kunna skapa en trygghet. Men det paradoxala är, att vi ändå anse Sveriges utsikter att icke indragas i krigiska förvecklingar betydligt större, än man anser på de håll, där man utlovar trygghet för något tiotal eller tjugutal miljoner kronor mera.

Det är klart, att när man kommer in på sådana bedömanden som de utrikespolitiska, då hamnar man genast i subjektiva överväganden, och man får lätt emot sig den repliken, att det där är någonting, som ni tro, men ni ha endast och allenast er egen subjektiva uppfattning att bygga på. Ja, vi äro alla i samma fördömelse. Jag måste för min del säga, att det är beklagligt, att försvarskommissionen icke gjort ett mera objektivt försök att avgränsa de uppgifter, för vilka ett svenskt försvar kan tänkas uppbyggt, än vad kommissionen gjort under den brådska, som kom att prägla slutupploppet i dess arbete.

I själva verket har diskussionen i försvarsfrågan icke fått mer än ett verkligt värdefullt bidrag sedan den tidpunkt, då försvarskommissionens betänkande utkom, och det gavs i ett uttalande i »Nytt militär tidskrift» av kommissionens främste lantmilitära expert, överste Axel Rappe, som i samband med en beskrivning av manövern i Skåne gav sig in på frågan om Skånes ställning i försvarshänseende. Skåne är ju en så livsviktig del av Sverige, att om Skåne ginge förlorat för oss, så existerade visserligen det övriga Sverige, men det hade nog rätt svårt att reda sig. Han upptog till besvarande frågan, huruvida en stormakt äger möjligheter att enbart genom flygangrepp så förlama det skånska näringslivet och Skånes förbindelser med landet i övrigt, att denna produktionskälla praktiskt taget bortfaller, och han svarade, att utan tveivel måste svaret bli jakande, därest angriparen obunden på andra fronter ägde möjlighet att under tillräckligt lång tid insätta sin samlade kraft för vinnande av avsett syfte. »Dessa förutsättningar», fortsätter han, »kunna dock knappast anses ligga inom verklighetens ram.»

Jag har till min glädje kunnat konstatera, att överste Rappe icke är ensam om denna uppfattning. Jag finner sålunda, att Sydsvenska Dagbladet den 3 januari yttrat om detta uttalande, att överstens åsikt delas av alla tän-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kande människor. Överstens åsikt hade då av mig framställts så, att han icke betraktade som sannolikt eller liggande inom verklighetens ram, att ett mot Sverige riktat stormaktsangrepp företoges i direkt erövringsssyfte och på så sätt, att den agripande stormakten hade sina stridskrafter obundna på annat håll. Man kan alltså betrakta även denna högertidnings erkännande som ett vittnesbörd om en också på det hållet omfattad åsikt, icke bara att ett sådant stormaktsangrepp icke kan tänkas ligga inom verklighetens ram utan än vidare att därest mot förmodan, mot all sannolikhet, ett sådant angrepp skulle företagas, Sverige icke ägde möjligheter att bygga upp ett försvar, som kunde anses betryggande gentemot en sådan risk.

Jag vill ifrågasätta, huruvida det icke finnes en möjlighet att få fram ett något mera rationellt tänkande i försvarsfrågan just med utgångspunkt ifrån detta erkännande. Jag menar därmed, att jag icke tror, att det kan vara praktisk politik för något parti att söka skapa ett försvar gentemot de risker, som här äro angivna, men att vi också alla kunna trösta oss med, att det utrikespolitiska läget är sådant, att denne militäre expert sannolikt har rätt, när han säger, att ett sådant angrepp »ligger icke inom verklighetens ram».

Jag resonerar här naturligtvis helt och hållet med utgångspunkt från de förutsättningar, som äro givna och som hava varit givna så länge man knappast kunnat säga, att det varit möjligt att på Nationernas förbunds kollektiva trygghetssystem sätta förhoppningen, att det skulle komma en liten stat till hjälp. Jag är medveten om att hela detta resonemang i viss mån kan hänga i luften, nämligen i den mån förutsättningarna därutinnan ändras. I själva verket är emellertid den försvarsuppgift, som de socialdemokratiska reservanterna hela tiden tagit sikte på, just denna, just den uppgift, som kan uttryckas så: att skapa ett försvar, som kan sägas fylla de närmast till hands liggande militära uppgifterna i samband med neutralitetsvärnet under en pågående stormaktskonflikt, en konflikt, som karakteriseras därav, att det kollektiva trygghetssystemet brutit samman och icke längre existerar.

Den neutralitetsvärnande uppgift, som där skulle åligga ett svenskt försvar, är ju också den, som enligt vår mening kräves, oavsett de skäl, som kunna framhållas från de totala avrustarnas sida. Vi tro icke på möjligheterna att bryta oss ut ur krigets system genom denna totala avrustning. Jag vet icke, om det är herr Lindberg, som fällt det uttrycket, men jag har i varje fall mött det, och det får väl anses innebära, att man menar, att det skulle vara möjligt för en stat, som totalt avrustat, att vända ryggen åt allt vad krig heter. Men läget kan ju tänkas bli, att i en pågående stormaktskonflikt ett intresse uppstår hos någondera parten att utnyttja denna stats territorium för sina militära eller andra ändamål. Det är sant, att en ockupation av detta territorium skulle under sådana omständigheter, då staten i fråga är avrustad, kunna genomföras utan blodutgjutelse. Men i och med att ockupationen skett, förvandlades detta territorium till krigsskådeplats, och då finge den avrustade staten löpa risken att över dess städer uppenbarade sig de mordiska bombstridsflottorna.

Om man, som överste Rappe gör gällande, icke anser sig behöva räkna med och icke anser sig kunna räkna med att bygga ett försvar, avsett för värn mot en i erövringsssyfte stadd stormakt med obundna stridskrafter på annat håll, då ligger ju den möjligheten nära till hands att i det läge, som råder i världen och kan tänkas råda i världen under den nu överskådliga tid, som vi hava framför oss, pröva vilka risker det finnes för att i en stormaktskonflikt den ena eller andra parten skulle vilja vinna fördelar på svenskt territorium. Vi anse oss för vår del kunna hävda, att icke minst den krigstekniska utvecklingen, som har lagt tyngdpunkten för krigföringen i luften, har givit Sverige

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

avsevärt gynnsammare förutsättningar att i händelse av stormaktskonflikt kunna okränkta genomleva den. Jag anser, att den uppfattningen kan betraktas såsom tämligen välgrundad. Det finnes ingenting, som tyder på, att ett marint krig i Östersjön skulle komma att återupprepas. Man ser visserligen då och då blänkare i pressen om förestående marin upprustning från Sovjetunionens sida, men det visar sig, att dessa uppgifter i pressen hittills icke bekräftats. Vi ha här i Sverige, när det gäller Sovjetunionen, anlagt ett typiskt egocentriskt betraktelsesätt. Vi ha gjort gällande, att den barriär av stater, som efter världskriget skiljer oss från Sovjetunionen, är ett skydd för oss. Det är ju mycket möjligt, att detta är riktigt. Men om det händelsevis skulle råka förhålla sig så, att det samtidigt är ett välkommet skydd för Sovjetunionen, då bliva ju omständigheterna ännu gynnsammare för oss. Det är i själva verket ingenting, som tyder på, att Sovjetunionen skulle vara betänkt på att kasta sig in på en marin kapprustning i Östersjön, och det helt enkelt av det skälet, att det är omöjligt att ha en stor flotta i ett hav, i vilket man endast har ett enda utlopp, en enda hamn. Skulle därför denna stormakt i öster finna sig föranlåten att påbörja en marin kapprustning i Östersjön, är villkoret för att en sådan upprustning skulle få någon mening att man skaffar sig flera hamnar i Östersjön. Det förutsätter återigen en betydande politisk och militär uppoffring genom nedrivande av den barriär, som nu skiljer Sovjetunionen från Östersjön. I själva verket äro Sovjetunionens nuvarande rustningar så starkt defensivt betonade, samtidigt som de äro starkt flygbetonade, att allting tyder på, att här upp i Norden läget under de närmaste tio åren kommer att karakteriseras av en bestämd vägran från Sovjetunionens sida att intressera sig för Östersjön och länderna omkring Östersjön.

Jag vill i det sammanhanget säga, att jag icke kan finna, att herr Kilbom har något som helst fog för den anklagelse, som han riktade mot socialdemokraterna för att de skulle grunda behovet av ökad upprustning på ett krigshot från något visst håll. Det förefaller mig vara mycket angeläget — och jag vill personligen gärna starkt understryka detta — att om man från socialdemokratiskt håll anser en förstärkning av det nuvarande försvaret böra ske antingen inom den ram, som reservanterna föreslagit, eller på annat sätt, så sker det icke i medvetandet om att någon stat, med vilken Sverige för närvarande befinner sig i vänskapliga förbindelser, skulle umgås med planer att beröva Sverige dess suveränitet och frihet.

Jag har här framhållit ett par saker, därför att jag icke tror, att det är oviktigt, att man, innan försvarsfrågan kommer upp till sitt avgörande, söker komma så nära som möjligt till en rationell syn på denna fråga. För min del kan jag icke finna, att den koloss på lerböcker, som försvarskommissionen har åstadkommit, när den framfört sitt förslag till en försvarsordning, motsvaras av något rationellt betraktelsesätt i försvarsfrågan. Jag kallar det en koloss på lerböcker, därför att det består av en mycket stort tilltagen armé, en armé, om vars storlek man kan få en aning och vars styrka med hänsyn till beväpningen också framgår därav, att man vill ha icke mindre än 455 nya officerare, samtidigt som tre regementen skulle indragas. Det är en koloss på lerböcker, icke minst därför att den icke motsvaras av tillräcklig bärkraft inom själva befolkningen.

Jag kallar det för en koloss på lerböcker av ett tredje skäl, nämligen därför att man tyckes mig ha byggt upp sitt förslag, som skapar denna väldiga armé i centrum av det hela, från olika förutsättningar, när det gäller olika delar inom denna försvarsordning. Jag har haft den äran att föra en ganska kuriös diskussion med en tidning här i Stockholm under de senaste dagarna. Diskussionen hade till utgångspunkt en artikel, där min medbrottsling i för-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

svarskommissionen Harald Åkerberg och jag underkänts helt och hållet med hänsyn till vårt omdöme, när det gäller armén, detta framför allt därför att man menar, att vi icke beaktat de militära skäl, som talade för behovet av en stark armé. Man förde det resonemanget, att vad som i sista hand är avgörande för en stats försvar är den levande försvarskraft, som står till förfogande att kasta fienden i sjön, när denna fiende gör ett invasionsförsök mot vårt land. Man sökte leda i bevis, att för att med framgång slå tillbaka tänkbara invasionsförsök måste vi ha sex arméfördelningar, medan fyra arméfördelningar skulle göra uppgiften omöjlig. Man har förbisett, att i varje fall min egen huvudanmärkning gentemot den försvarsordning, som försvarskommissionens majoritet föreslagit, var att man byggt upp en försvarsordning, där man för arméns vidkommande beräknat möjligheterna att taga stötar även från ett angrepp av ett metodiskt genomfört invasionsföretags karaktär, medan man samtidigt, när det gäller den civila befolkningen i landet, skjutit ifrån sig alla de risker, som för civilbefolkningen skulle framkallas av ett metodiskt genomfört invasionsföretag. Det är nämligen alldeles tydligt, att om en stat skulle söka att gentemot Sverige sätta in en stöt i syfte att vinna tillträde till dess territorium eller betvinga dess fria statsvilja, så kommer denna stöt i första hand att sättas in i form av ett luftkrig, som civilbefolkningen, som det civila industriella och ekonomiska samhället komme att bära.

Vi socialdemokratiska reseranter ha gjort gällande, att man kan betrakta risken för angreppsföretag av denna art som i hög grad osannolik, därför att man icke kan angiva de fördelar, som i händelse av en stormaktskonflikt någon stormakt skulle vinna därmed. Vi ha därför ansett, att en försvarsordning, upptagande en effektivisering av de nuvarande försvarskrafterna, bäst motsvarar sitt ändamål. Jag vill tillägga, att det förslag, som från vår sida har framkommit, uppenbarligen icke är någon prestige- eller känslorak. Det är vad vi anse vara under de givna omständigheterna tillräckligt för att fylla en rimlig försvarsuppgift.

Det är klart, att vi ha blicken öppen för de politiska omständigheter, som kunna föranleda en jämkning. Det är också alldeles uppenbart, att vi måste vara känsliga för den tanken, att när det gäller någonting så viktigt som ett lands försvar, d. v. s. de enskilda människornas trygghetskänsla, då är det nödvändigt att göra eftergifter för olika sinneslägen. Jag kan mycket väl säga, att enligt min personliga uppfattning är det ingen trygghet förbunden med ett militärt försvar. Men jag måste taga hänsyn till att vi alla — Gud ske lov — icke äro liktänkande, att det icke finnes någon likriktning i vårt tankeliv och att hos många andra människor i stället föreställningen, att landet och deras egen trygghet är beroende på detta, kan vara mycket intensiv och starkt rotad.

Jag tillägger slutligen, att alla de överväganden, som ägt rum inom försvarskommissionen, och de diskussioner, som vi ännu till denna dag hava fört, skett från andra förutsättningar än dem, som hava blivit rådande genom det, som inträffat ute i världen sedan i september förra året. Jag tror även, att den svenska försvarsfrågan icke med framgång kan föras fram, i varje fall till en samförstånds lösning, innan sikten ute i världen, framför allt sikten över Genève, har blivit klarare än den för närvarande är. För min del tror jag, att man kan våga göra gällande, att i vida kretsar av befolkningen, där hittills misstänksamheten mot nyttan av de militära maktmedlen varit stor och där man är minst sagt tveksam till varje ökning av försvarsutgifterna, där kommer man att något annorlunda bedöma detta spörsmål, därest det visar sig, att det svenska försvaret kan sättas in som en del av ett kollektivt trygghetssystem. Därigenom vore det möjligt, enligt min tro, att lyfta upp den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

svenska försvarsfrågan på ett högre plan. Därigenom skulle man kunna komma ifrån den mycket sterila diskussionen om de risker av olika slag, som man kan ha med hänsyn enbart till Sveriges eget militärpolitiska läge tror sig skönja i öster eller i väster.

Det är sålunda till sist min förhoppning, som sammanknippas också med förhoppningen om att en samförståndslösning av försvarsfrågan skall bli möjlig, att de närmaste månaderna skola skänka en klarare sikt rörande förutsättningarna för bedömandet av hela det svenska försvaret.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Utrikespolitiska debatter ha hittills hört till ovanligheterna i den svenska riksdagen. Det har ibland förefallit, som om det ansetts opassande att taga upp utrikespolitiska frågor till debatt. Man har ansett, att sådana debatter alltid måste bli teoretiska och akademiska och att det inte tjänar mycket till att här diskutera sådana ämnen, som ligga så långt borta från den praktiska verkligheten, där ju den svenska riksdagen helst önskar dväljas. Problemen te sig så avlägsna för oss. »Vad angår oss Polens affärer!» Många resonera väl också mera realpolitiskt så, att när vi ingenting ha att säga till om, tjänar det ingenting till att blanda sig i leken.

Denna inställning hos den svenska opinionen, och i alldeles särskilt hög grad i Sveriges riksdag, är icke längre möjlig. Vi ha under den senaste tiden på ett ganska handgripligt sätt fått erfara, att Sveriges öde är sammanlänkat med Europas. Europas nöd är vår nöd. Trots allt skenbart välstånd här i landet måste det sägas, att detta icke kan dölja den djupa andliga nöd, som vi ha gemensam med hela vår världsdal i närvarande stund. Vi ha också på allra senaste tiden fått en direkt känning av att orosmolnen dragit närmare våra kuster. Detta medför för vårt land konsekvenser i olika hänseenden. Jag kommer senare tillbaka till ett par andra sådana, men jag vill nu påpeka, att det bl. a. medför den konsekvensen, att vår riksdag måste på ett helt annat sätt, än vad tidigare varit fallet, intressera sig för utrikespolitiken. Jag hoppas, att det icke skall dröja länge, förrän hans excellens utrikesministern får tillfälle lämna denna kammare liksom riksdagens första kammare en redogörelse för huru han ser på läget just nu. Vi hava visserligen alldeles nyss fått höra en utrikespolitisk exposé, som i fråga om mångordighet och längd på ett svenska framgångsrikt sätt konkurrerade med de kända kommunistiska utmattningstalen. Men jag tror icke, att denna kammare är helt tillfredsställd med enbart denna uppläggning utan önskar få en mera auktoritativ sådan från regeringsbänken.

Ekot av de senaste händelserna har ju gått igen även i denna debatt. Vår ställning till Nationernas förbund har förts fram till diskussion. Det har blivit klart för det svenska folket under senaste tiden, att vårt medlemskap i Nationernas förbund icke är, som en del människor trott, enbart representativt och passivt, utan att det medför mycket reella förpliktelser. Men den omständigheten att vi nu här i landet plötsligt ha börjat få upp ögonen för risker, som vi tidigare blundat för, utgör intet skäl för att *nu* fordra vårt lands utträde ur Nationernas förbund. Förpliktelserna och riskerna ha alltid funnits. Från svensk sida framhölls redan i början av 1920-talet, då det var fråga om vårt inträde i förbundet, både oklarheten i paktens bestämmelser om de enskilda medlemmarnas förpliktelser och de faror, som de ekonomiska sanktionerna kunde komma att medföra. Man fordrade från svenskt håll klarare bestämmelser och även en viss begränsning av sanktionsförpliktelserna. När detta

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

icke lyckades, borde konsekvenserna därav för vårt lands vidkommande ha blivit, att Sverige i sin försvarspolitik tagit hänsyn till dessa faktiska förhållanden, till de förpliktelser, som vi iklätt oss i och med vårt inträde i Nationernas förbund, och till de risker, som därmed äro förenade. Men vi ha under hela 1920-talet fört vår Genèvepolitik och vår försvarspolitik i illusionernas tecken. Vi ha diskonterat vaga löften om internationella garantier och nedrustning. På den punkten måste nu en ändring ske, och tydligen är denna ändring på marsch.

Det är, som jag nyss sade, helt naturligt, att man i en debatt som denna tar upp spørgsmålet om vår ställning till Nationernas förbund. Men det är en synnerligen illa vald tidpunkt, att nu framföra krav på vårt utträde ur förbundet, att överhuvud ställa vårt medlemskap just nu under diskussion. Den kris, som nu är akut, måste väl först på ett eller annat sätt lösas. Lyckas Nationernas förbund nå ett resultat, som innebär en seger för rättsidén, så är detta naturligtvis ur vår synpunkt det lyckligaste. Ingen har väl i själva verket större intresse av att rättsidén blir verklighet än de små nationerna. Lyckas det icke, faller kanske hela försöket att skapa en internationell rättsorganisation. Då inträder en ny situation, och då få vi taga vår ställning till Nationernas förbund under ny omprövning. Men i avvaktan på denna situation bör, tycker jag, diskussionen här hemma föras med något större behärskning och utan onödiga utfall. Alla äro i själva verket ense om att i den ställning, vari vårt land befann sig, fanns intet alternativ. Vi hade ingen annan väg att gå än den vi gått, det har även herr Lundstedt i sitt anförande på förmiddagen erkänt. Vi äro också alla överens om att i tillämpningen av denna politik bör Sverige icke framträda alltför markerat. Det följer redan därav, att våra ekonomiska och militära resurser äro så begränsade. Jag tror icke, att man kan med rätta anklaga vår regering för att ha gått aggressivt fram i sin politik. Jag tror, detta är ett misstag, som är förklarligt därför att den regeringen närstående pressen med en viss oförsiktighet drivit en politisk linje, som icke varit, såvitt jag förstår, helt identisk med den, som regeringen företräder i sitt handlande.

Jag skulle vilja framhålla endast två synpunkter på det här diskuterade spørgsmålet. Den ena synpunkten är den, att vare sig vi tillhöra Nationernas förbund eller icke, kunna vi icke undgå följderna av vad som nu sker, vi kunna icke måla oss ut ur det sammanhang, i vilket vi en gång äro ställda, icke på grund av vårt medlemskap i Nationernas förbund utan på grund av — att vi tillhöra den europeiska gemenskapen. Vi ha bestämda plikter gentemot denna gemenskap. Det är vår plikt att samverka för att skydda det europeiska kulturarv, som nu är hotat till livet. Men denna samverkan måste ske på realiteternas grund och icke på illusionernas grund.

Den andra synpunkten, som jag vill framföra i detta sammanhang, hänför sig till det nordiska samarbetet. Emot den mörknande utrikespolitiska horisonten avtecknar sig den tillit och den vänskap, som präglar de nordiska staternas förhållande till varandra, som en verklig ljuspunkt. Med särskilt intresse och med stor tillfredsställelse ha vi svenskar hälsat den finske statsministern Kivimäkis och utrikesminister Hackzells deklamationer i Finlands riksdag i december och statsministern Kivimäkis märkliga tal om »Scandia majors» vid statsministermötet i Helsingfors kort därefter. Denna nordiska entente är inte endast en följd av ett ökat internationellt tryck, som vi alla nordiska länder känna, utan det är också ett naturligt uttryck för de nordiska folkens historiskt betingade inre samhörighet och gemensamma intressen. Det har betonats, att detta fredsblock av fria nordiska stater i sin tur söker sin förankring hos Nationernas förbund, vilket är fullt i sin ordning, då ju målet

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

för Nordens utrikespolitik, som är försoning mellan folken under rättens herravälde, sammanfaller med Nationernas förbunds uppgift inom det mellanfolkliga samlivet. Då man här i Sverige på enstaka håll något lättsinnigt förordar, att Sverige fortast möjligt bör vända Nationernas förbund ryggen utan att avvakta, huru utvecklingen under den närmaste tiden kommer att gestalta sig, bör det erinras om att ett sådant steg skulle få mycket allvarliga följder för den sammanhållning i Norden, på vilken svenska folket ur alla synpunkter sätter ett berättigat värde och fäster stora framtidsförhoppningar.

När man vänder blicken från de utrikespolitiska problemen till de inre förhållandena i vårt land, framträder kontrasten mellan utrikespolitikens allvarsläge och den svenska välståndsbilden på det mest slående sätt. Detta svenska välstånd, som vi hört talas så mycket om — kanske ännu mera i en del av utlandspressen än här i landet — avspeglas ju även i årets budget. Man måste dock inför denna budget fråga sig, om den gynnsamma konjunkturutvecklingen är skenbar eller verklig. Det finns här många osäkerhetsmoment, som kanske bort något starkare understrykas än vad som skett under dagens debatt hittills. Det finns risker för bakslag. Finansministern har i sin finansplan pekat på en sådan. Han talar om bostadsproduktionens starka frammarsch men erinrar också om den risk till överinvestering med åtföljande kris, som därav kan följa. Naturligtvis kan då invändas, att när man har denna risk klar för sig, borde detta föranleda en större återhållsamhet från statsmakternas sida just på bostadsproduktionens område.

Men det finns också en hel del andra risker. Över huvud är det ekonomiska läget i vårt land uppenbarligen så labilt, att man måste med den allra största försiktighet draga slutsatser och vidtaga dispositioner. Det ekonomiska konjunkturläget, som vi befinna oss i, är delvis av en alldeles ny typ, som är svår att definiera. Det är därför också mycket vanskligt att bedöma dess framtida verkningar. En sak är emellertid obestriddlig, och det är det svenska näringslivets oväntat snabba återhämtning. Denna återhämtning har också lättat det statsfinansiella trycket och öppnat möjligheter, som finansministern ännu för några månader sedan icke vågat hoppas på. Åtminstone drar jag den slutsatsen av de tal, han höll under sommarens och höstens lopp, att han då icke vågade räkna med en så gynnsam utveckling, som nu inträffat.

I den nu framlagda budgeten har — det måste erkännas — finansministern med klädsam blygsamhet undvikit att ge regeringen ensam äran eller den övervägande delen av äran av vad som här skett, utan han har mycket riktigt pekat på ett konjunkturuppsving, som har andra orsaker. Men i den socialdemokratiska pressen har man icke varit lika blygsam. Och jag förvånar mig över att herr stasministern intog samma position och här instämde i de omdömen, som denna press uttalat. Han bestred emellertid, att man på socialdemokratiskt håll gjort anspråk på att dessa krisavhjälpande åtgärder skulle vara de, som avgjort konjunkturförbättringen. Men jag vill erinra om att 1933 var det ett uttryck, som hördes upprepad gång i riksdagen, och som sedan gick igen i diskussionen i pressen och ute i landet både det året och det följande valåret. Det var detta, att man genom dessa stora statliga åtgärder skulle »bryta depressionen». Det är väl detta löfte, som har skapat den föreställningen, att när nu verkligen depressionen vikit, så är det tack vare regeringens behjärtade ingripande och dess åtgärder. Och när statsministern så litet reagerade mot den socialdemokratiska pressens självberöm, får man väl anse, att han i sitt hjärta hyllar den tanken: naturligtvis är det vi, som tack vare vår handlingskraft och våra insatser 1933 och 1934 ha äran av den förbättring, som har skett. Och jag undrar, om icke saken kommer att så utläggas under höstens valrörelse, om icke förr.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Statsministern förklarade, att man genom dessa åtgärder bättre och snabbare kunde utnyttja konjunkturförbättringen. Men, mina herrar, kan man icke förkorta och förenkla denna diskussion högst betydligt, om man konstaterar två obestriddiga fakta? Det ena är, att det svenska jordbruket har haft ett par tre ovanligt goda skördeår i följd. Det är den ena avgörande faktorn för konjunkturförbättringen. Den andra är den svenska exportindustriens gynnsamma konjunkturer under de senaste två och ett halvt åren. De avgörande faktorerna äro de två, som jag pekat på, och icke de politiska ingripandena.

I fråga om budgetens uppläggning skall jag be att få framföra några synpunkter, som jag skall diskutera under tre huvudpunkter. För det första saneringsåtgärderna. Dessa motiveras av finansministern närmast med önskan att redan nu frigöra vissa för amorteringsändamål bundna statsinkomster för att därmed kunna möta väntade utgiftsökningar inom en nära framtid. Det finns i och för sig ingenting att invända emot den principen, att man bör använda detta tillfälle för att göra en upprensning i ett slag och avskrika eller avbetala den s. k. oräntabla krisupplåningen. Men själva sättet kan naturligtvis diskuteras. Man kan ju göra den frågan, om det är nödvändigt att taga allt detta på en gång. Vi ha i alla fall genom 1933 års beslut bundit oss för en viss amorteringsplan, som på ett icke alltför stort antal år skulle befria oss från dessa utgifter. Det finns ju också en hel del andra belastningar, som man fortast möjligt borde göra sig kvitt från. Man kan fråga, om det är nödvändigt att återbetala hela denna krisupplåning på en gång, eller om det icke varit lika klokt att taga en del nu men lägga huvudvikten vid amortering av en del andra under senare år tillkomna skulder, som också fortast möjligt böra avvecklas. Vilka konsolideringsåtgärder man skall ställa först, är en omdömesfråga. Jag vill icke alls bestrida, att den väg, regeringen föreslagit, kanske är den riktiga, men saken tål måhända att något ytterligare diskuteras. Förlusterna på Kreditkassan och spannmålsregleringen äro även sådana, som man fortast möjligt borde bliva av med. Man kan också fråga, om det icke vore möjligt att taga ytterligare något ur kassafonden för dessa avskrivningsändamål. Herr Pehrsson i Bramstorp anmälde här på förmiddagen en annan åsikt och menade, att man i stället borde ytterligare stärka kassafonden. Men denna skulle efter de operationer, som äro föreslagna, komma att uppgå till 74 miljoner kronor, och finansministern har i fjol betonat, att en kassafond på 70 miljoner kronor vore tillräcklig.

Här kan, som sagt, olika meningar göra sig gällande. Riksdagen kan möjligen på några punkter komma till andra resultat än Kungl. Maj:t. Men detta rubbar ju icke någonting i det väsentliga, nämligen att man här bör fortast möjligt vidtaga så långt gående konsolideringsåtgärder, som det statsfinansiella läget tillåter. Huru det i själva verket går med finansplanens genomförande, är naturligtvis ytterligt vanskligt att nu säga, därför att det f. n. finns så många osäkra faktorer. I maj är läget sannolikt klarare, och det är då möjligt att bättre överblicka de möjligheter, som föreligga och då får denna diskussion tagas upp på nytt.

Den andra punkt, som jag ville säga något om, är skattesänkningen. Den var naturligtvis för hela svenska folket en välkommen nyhet. Den var oväntad och överraskande med hänsyn till finansministerns tidigare uttalanden. Men jag föreställer mig, att i det gynnsamma budgetläge finansministern befann sig han knappast kunnat undgå att lägga fram förslag om skattesänkning; det har blivit en praktisk-politisk nödvändighet. Hade det icke kommit förslag härom från regeringen, så hade möjligen ändå en skattesänkning kommit att genomföras på grund av initiativ från riksdagens sida. Budgetbered-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ningen hade ju resulterat i ett överskott på 39 miljoner kronor. Om man nu ser litet närmare på detta överskott, nödgas man dock sätta några frågetecken, därför att det finns nog en viss risk för obehagliga överraskningar. De sju miljoner kronor av bilskattemedel, som finansministern vill använda för amorteringsändamål, har jag befarat skulle vara hotade på grund av den inställning, som jag vet att denna kammare har till bilskattemedlen. Men efter den förklaring, som herr Pehrsson i Bramstorp gav på förmiddagen, får man väl anse, att finansministern har dessa sju miljoner säkrade; och jag tror man får säga, att det är fullt motiverat, att bilskattemedel användas för att i någon mån bidra till amortering av en krisupplåning, som i så hög grad kommit till användning just för vägbyggnadsändamål.

Den andra posten av mera tillfälliga inkomster, som finansministern redovisar, är de tolv miljonerna från malmbolaget. De få kanske anses vara mera tvivelaktiga. Riksräkenskapsverket har icke tagit upp inkomstposten i sina petita. Finansministern använder på ett ställe i finansplanen uttrycket »den under vissa förutsättningar beräknade vinsten från L. K. A. B.». Ännu så sent som den 7 december förra året har bolaget icke kunnat meddela finansministern, att denna vinst stod till förfogande, men »med stöd av upplysningar, som finansministern erhållit under hand» har han ansett sig kunna upptaga beloppet. Den osäkerhet, som här råder och som finansministern själv velat antyda genom uttrycket, att denna vinst är beräknad under vissa förutsättningar, hänför sig givetvis till de politiskt osäkra förhållandena i Tyskland och möjligheten av att vår malmexport under de närmaste månaderna skulle kunna ställas inför nya oväntade svårigheter. I alla fall får man räkna med att dessa 12 miljoner äro osäkra.

Uppräkningarna av ett ganska stort antal inkomstposter framkalla den reflexionen, att finansministern denna gång i ovanligt hög grad gått ifrån riksräkenskapsverket beräkningar. Jag skulle dock tro, att finansministern har skäl för dessa uppräkningsfall. Det enda frågetecken, jag skulle vilja sätta, är beträffande riksbanksvinsten. Den hade riksräkenskapsverket beräknat till 3 miljoner kronor, men finansministern har räknat upp den till 4 1/2 miljoner kronor. Jag kan icke komma ifrån, att det ligger ganska mycket i den reservation, som en av riksbanksfullmäktige har avgivit, där han yrkar, att behållningen icke skall redovisas som riksbankens vinst utan användas för avskrivningsändamål och för nedskrivning av kursdifferenskontot. Men jag erinrar om att denna sak varit föremål för behandling i riksdagen i fjol, och riksdagen ställde sig då på den ståndpunkt, som finansministern nu intagit.

Det är naturligtvis alldeles omöjligt att förutse utvecklingen i fråga om statsinkomsterna. När vi komma fram i maj—juni, och den reviderade inkomstberäkningen lägges fram, då kan det hända, att vi på åtskilliga punkter få högre och avsevärt högre inkomstbelopp än de beräknade, men det kan också hända, att man redan då kan skönja tecken på omslag, som föranleda en mycket försiktigare beräkning.

Sedan är det en omständighet, som det icke tjänar något till att blunda för, och det är den, att denna riksdag måste ställas inför betydligt ökade utgiftskrav utöver dem, som äro föreslagna i statsverkspropositionen. Försvaret kräver ett betydligt större bidrag än de i statsverkspropositionen föreslagna, om vi skola kunna nå fram till en snar och effektiv förstärkning. Om jag är riktigt underrättad om den försvarsproposition, som om några månader lägges på riksdagens bord, kommer den att innebära, att den nya försvarsordningen och därav betingade förstärkningar i försvaret icke skall träda i kraft förrän med nästkommande budgetår, således 1937/1938. Om detta är riktigt,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

så följer därav att, om ingenting göres från riksdagens sida i år annat än de allt för obetydliga förstärkningar, som äro föreslagna på fjärde huvudtiteln, kommer vårt försvar ännu ett helt år att befinna sig i det svaghetstillstånd, som nu har framkallat — det vågar jag säga gent emot herr Vougt — en praktiskt taget allmän oro över hela landet, en känsla av att vi alltför länge ha försummat försvaret och att det är hög tid att denna försummelse bättras. Den tid är förbi, då försvarsutgifterna ensamma fingo bidra till besparingar och sänkningar på huvudtitlarnas slutsummor. Under en tioårsperiod har försvarshuvudtiteln sänkts med 31 miljoner kronor. Försvaret har härigenom fått en fordran på grund av försummad anskaffning, och under den allra senaste tiden har denna fordran i mycket hög grad ökats på grund av de extra ordinära krav, som nu ställts på försvaret. Det är nödvändigt att denna skuld, som faktiskt de svenska statsmakterna stå i till försvaret, betalas utan något dröjsmål och utan att man försöker att genom att skjuta på den blivande försvarsreformen vinna ytterligare ett års uppskov. Redan innevarande år måste ta på sig betydligt ökade utgifter för försvarsändamål. Jag har fullkomligt klart för mig, att om riksdagen gör detta, försvåras möjligheterna för skattesänkningen, men i valet mellan skattesänkning och nödvändiga förstärkningar av försvaret få icke de politiska intressen, som givetvis knyta sig till den föreslagna skattesänkningen, hindra oss att tillgodose de oavvisliga behoven för rikets försvar, som med större kraft än någonsin anmäla sig.

Om det emellertid vid riksdagens slut befinnes, att medel finnas tillgängliga för skattesänkningar, så är frågan om hur denna skattesänkning skall disponeras icke löst genom det förslag, som finansministern framlagt. Jag måste erinra om, att riksdagen, och icke i mindre grad Kungl. Maj:t, äro genom bestämda uttalanden förpliktade till en sänkning i första hand av den särskilda förmögenhetsskatten. Det förefaller, som om finansministern i år skulle vilja fullständigt negligera detta faktiskt givna löfte. Men han har dock själv i propositionen till 1934 års riksdag betecknat denna särskilda förmögenhetsskatt som »en beskattning, som avser att täcka ett tillfälligt behov», och riksdagen eller — på grund av att kamrarna stannade i olika beslut föll motiveringen bort — bevillningsutskottets majoritet liksom dess reserveranter ha med skärpa sagt ifrån, att den särskilda förmögenhetsskatten endast kan som tillfällig ingå i det svenska skattesystemet och att den fortast möjligt borde avvecklas. När nu statsfinansiella möjligheter för denna avveckling föreligga, menar jag, att det är en klar plikt att i första hand använda dessa möjligheter för borttagande av denna sist omnämnda extra ordinära beskattning. Detta är en hederssak, och jag tror, att det innebär för riksdagen en ganska allvarlig risk, om man bortser från de moraliska skäl, som tala för denna åtgärd, och försöker komma ifrån infriandet av ett så klart givet löfte.

Man säger: denna förmögenhetsskatt drabbar endast ett så litet fåtal, under det att däremot en sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten skulle komma den verkligt stora allmänheten till godo, praktiskt taget hela befolkningen, och i valet mellan dessa två åtgärder, kan det icke vara någon tvekan, vilken man bör välja. Ja, ser man saken endast valpolitiskt, kanske tvekan icke är så stor, men jag erinrar om, att riksdagen är bunden av ett löfte, som gör, att man icke kan se denna fråga endast valpolitiskt.

Jag skall icke ingå närmare på de ytterligare sakliga skäl, som tala mot en fortsättning med denna särskilda förmögenhetsbeskattning. Den är felaktigt konstruerad och ger i vissa fall rent orimliga resultat. Denna skenbart lindriga beskattning innebär i själva verket en topphuggning av de större förmögenheterna, som för kapitalbildningens del kan medföra allvarliga risker.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Den extra inkomst- och förmögenhetsskatten och den fördubblade utjämnings-skatten äro också tillfälliga skatter, som tillkommit de senare åren. Även dessa skatter borde givetvis avskaffas, innan en sänkning sker av inkomst- och förmögenhetsskatten. Den extra inkomst- och förmögenhetsskatten är emellertid bunden även för nästkommande år för ett särskilt ändamål.

De ekonomiska framtidsutsikterna äro den tredje punkt, som jag vill beröra. Finansministern har i år gjort ett försök att preliminärt bedöma utgifts- och inkomstutvecklingen för ytterligare två budgetår, och jag måste ge honom ett varmt erkännande för denna åtgärd. Den har åtskilliga gånger efterlysts i riksdagen, den är senkommen, men är icke mindre välkommen. Den ger en ganska klar bild av det nuvarande läget och utsikterna för de närmaste två åren. Dessa utsikter äro icke uppmuntrande. Vi ha att emotse väldiga utgiftsökningar men ha anledning att befara, att inkomsterna icke komma att ökas ens under normala år i samma takt som utgifternas stegring. Under sådana förhållanden bli nya skattehöjningar eller nya inkomst-källor ofrånkomliga, och här är man naturligtvis framme vid den ömtåliga fråga, som finansministern i årets finansplan lyckats fullständigt undgå att säga något om.

Det är frågan om monopolen. Vad har blivit av alla monopolprojekt, som i fjol spelade en sådan betydande roll i den allmänna diskussionen i riksdagen och ute i landet? Om det är så, att det är det förestående valet, som har förmått finansministern att tills vidare lägga dessa monopolplaner på hyllan, måste jag säga, att han därmed givit ett mycket gott betyg åt den svenska valmanskårens omdömesförmåga. Ty det är alldeles säkert, att om valmanskåren fått tillfälle att taga ställning till monopolen i den form, i vilka de ställdes upp för ett år sedan, hade detta ståndpunktstagande icke blivit till regeringens förmån. När finansministern nu föredrar att tala tyst om monopolen, erkänner han därmed, att han befara, att en forcering av dessa frågor skulle utmana den allmänna opinionen. Allting tyder på att han därvid räknat rätt. Folk glömmet emellertid icke alltid så lätt, och även om avsikten icke synes, så är det dock åtskilligt, som tyder på att planerna fortfarande finnas kvar.

Det kan vara åtskilligt att säga om de utsikter, som finansministern beräknar för de närmaste två åren. Frågan är om vårt land skall kunna hålla den standard, som vi nu kommit upp till. Det har hittills kunnat ske bl. a. därigenom att vi här i Sverige kunnat offra så mycket mindre på försvaret än vad andra folk ha sett sig tvungna att göra. Finansministern kommer att svara med — det förutser jag — att den åtgärd, som han rekommenderar och som är den enda, som han finner från sin synpunkt försvarlig, är att höja skatteunderlaget genom att stärka landets produktiva krafter; och jag vill svara honom, att detta är en gammal god konservativ politik, som vi nog alla kunna ena oss om. Men jag misstänker, att vi få ganska svårt att ena oss om medlen och åtgärderna i det syftet. Vi äro bestämda motståndare till produktionens utbyggnad under statlig ledning och med statlig kontroll som riktmärke. Vi äro övertygade om, att ett ökat skatteunderlag kan icke uppnås på annat sätt än genom att vi föra en ekonomisk politik, som stärker den enskilda företagsamheten, och under förutsättning att de yttre omständigheterna fortfarande gynna våra exportnäringar. Vidare är det nödvändigt, att vårt jordbruk skyddas mot nya katastrofer, att arbetsfreden bevaras och att vårt näringsliv får utveckla sig fritt och ostört av politiska ingripanden. En nödvändig förutsättning är, att rättssäkerheten tryggas.

Den fredliga och sakliga ton, som präglat dagens remissdebatt, överensstämmer med den ton, som rätt under de två föregående årens remissdebatter.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Det kanske är en ny praxis, som här inletts, ehuru jag icke är alldeles säker på att den kommer att bli tradition. I alla händelser finns ingen anledning här att beklaga frånvaron av de stora orden och de stora åthävarna, som ha karakteriserat tidigare partipolitiska uppgörelser denna dag. De stora ordens politik står icke så högt i kurs i våra dagar. Det kan i alla händelser vara befogat att erinra om, att även om man här väjer hovsamma ordalag och undviker att i onödan skärpa motsättningarna, finnas dock dessa motsättningar, och det finns ingen anledning att försöka alltför mycket släta över dem. Den enda politik, som i längden kan vinna förtroende, är en politik, som går fram efter klara linjer mot bestämt angivna mål. Det är en politik, som söker bringa handlingarna i samklang med givna vallöften, vare sig det gäller vallöften, som binda en kommande regering, eller vallöften, som binda de olika partiernas politik.

Det förekommer i sådana här remissdebatter en hel del uttalanden, som lätt ge den föreställningen, att alla linjer hålla på att suddas ut. Jag har nu i dag för fjärde gången lyssnat till hans excellens statsministerns remissdebattanförelse, jag vågar säga det traditionella välkända remissdebattanförelset. När vi hörde det, gick det över mångas anlete ett leende av igenkännande. Därmed är icke sagt något klandrande om detta anförelse, snarare är det ett vitsord om att den politik, som statsministern för, är konsekvent. Han har ingen anledning att från år till år förändra sitt anförelse. Men jag vågar i alla fall hysa en litet kättersk misstanke: är det säkert, att vi ännu ett år få höra ett sådant remissdebattanförelse? Om det skulle gå så, att statsministerns parti får majoritet vid höstens val, blir det icke då ett annat anförelse vid nästa remissdebatt, och blir det icke en annan ton och andra krav — krav som naturligtvis finnas bakom de riktlinjer eller ledstjärnor, som statsministern talade om, ledstjärnor, som emellertid just nu förefalla att vara något bortskymda av den samförståndsfröskunnelse, som vi i remissdebatten änyo hört från regeringsbanken?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag kan instämma med den föregående ärade talaren i hans mycket riktiga iakttagelse, att vi äro ganska försonliga mot varandra i orden, men det hindrar icke att motsättningarna innerst inne visa sig vara mycket stora. Det är klart, att den krispolitik, som har förts under de sista åren, måste vara föremål för starkt delade meningar nu som förut. Jag kan mycket väl förstå, att de som under de förflutna åren förklarar, att denna krispolitik måste leda till olyckor för landet, trots det att dessa olyckor icke inträffat, söka andra förklaringar till vad som skett, än att de själva skulle haft orätt. Den förklaring, som har blivit gängse under dessa sista veckor och som framskymtade i herr Andersons tal, det var ju den, att vårt svenska näringsliv är av ett så alldeles exceptionellt slag, så olika allt annat näringsliv i världen, att det gentemot alla fördärliga åtgärder från riksdagsmajoritetens sida haft en motståndskraft, som man inom oppositionen icke väntat sig. Det är den extrema ståndpunkten. Jag vill icke säga, att den direkt företräddes av herr Anderson i Norrköping. Han modifierade den så tillvida, att han sade, att resultatet kan mycket riktigt förklaras på det sättet, att förbättringen hänger samman med att vi ha fört en klok jordbrukspolitik, och så ha exportindustrierna blomstrat under de sista åren. Resten är, som det heter, tystnad. Mer behöver inte sägas. Det som har gjorts på andra områden för att sätta i gång arbeten och hålla uppe köpkraften, vill herr Anderson icke tillskriva någon betydelse. Jag förvånar mig bara över, att herr Anderson i Norrköping kan förbinda dessa erinringar om jordbrukspolitiken och vår export med en för-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

klaring om att detta hade ingenting med de statliga åtgärderna på det ekonomiska området att göra, ty, om det finns något, som är ett grundläggande faktum rörande vår exportindustri, så är det att den har kunnat blomstra så mycket som den gjort på grund av att statsmakterna ha beslutat att släppa det ankare för en sund ekonomisk politik och en sund penningpolitik, som man tidigare ansett guldmyntfoten vara. Om vi i likhet med andra länder, där man hyser en ännu starkare tro på gamla sunda ekonomiska principer, som anses utgöra grundvalar för det nuvarande ekonomiska livet, haft ett fast penningvärde i förhållande till guldet, om vi följt exemplet från dessa länder och sökt hålla fast vid guldmyntfoten, så undrar jag, hur det skulle ha stått till dels med vår exportindustri, dels med vår hemmamarknadsindustri. Det är här fråga om en politisk åtgärd från samhällets sida, det är icke en sak, som ligger i det enskilda näringslivets hand att avgöra, vilket penningväsende ett land skall ha, vilken valutapolitik, som skall föras. Man bör icke försöka att undanhålla detta och säga, att politiska åtgärder icke spelat någon roll. Alla försök i den vägen äro dömda att misslyckas. Jag skulle tro, att det icke finns någon i denna kammare, som vid närmare eftertanke vill påstå, att det svenska jordbrukets nuvarande läge ingenting har att göra med åtgärder från statens sida. Men vad tjänar det då till att man — fastän man säger, att man icke skall deklamera — stiger upp och förklarar, att den svenska högern icke vill vara med på en politik, som går ut på att staten genom sina åtgärder försöker att skapa försörjningsmöjligheter. Men om det är på det viset, att vår valutapolitik har främjat en återhämtning för vårt näringsliv, om det är riktigt, att vår jordbrukspolitik främjat en återhämtning av näringslivet, hur kan man då utan vidare avvisa den uppfattning, som jag skulle tro för närvarande delas av den alldeles övervägande delen av dem, som känna till dessa ting, att även åtgärder för att sätta i gång arbeten med hjälp av stora upplåningar måste verka befrämjande på näringslivet, måste påskynda en återhämtning. Jag har kanske följt med vad som sagts i den socialdemokratiska pressen mera noggrant än herr Anderson i Norrköping. Jag har av de socialdemokratiska tidningarnas uttalanden fått den uppfattningen, att de icke på något sätt underkänna betydelsen av konjunkturförbättringar på vissa andra håll i världen, men att de gentemot en ytterligt ensidig kritik av vår krispolitik framhåvt, att våra egna åtgärder inneburit ett väsentligt stöd för och uppenbarligen bidragit till att påskynda den återhämtning, som vi nu alla glädja oss åt.

På frågan varför vår exportindustri blomstrat upp på nytt svaras, att det beror på att man i vissa främmande länder börjat köpa mer av våra varor. Men att man i dessa främmande länder börjat köpa mera varor hänger ju icke så litet samman med att statsmakterna i dessa främmande länder gripit in och fört en politik, som åstadkommit en ökad produktion och satt folken i dessa länder i stånd att köpa mera från oss. Allmänt erkännes, att upprustningen i världen har bidragit till att förbättra våra exportmöjligheter. Det är då egendomligt, att man synes vilja påstå, att offentliga arbeten, t. ex. rustningar, i främmande länder, äro nyttiga för vårt land, men att offentliga arbeten, som vi sätta i gång här hemma för att skapa nyttiga ting åt oss själva, icke spela någon roll för vårt näringslivs återhämtning. Jag tror, att den uppfattningen är ohållbar. Det enda man kan diskutera, det är en punkt, som man överhuvud taget aldrig kan komma till något bestämt resultat i fråga om, nämligen hur stor roll den ena eller den andra faktorn spelat.

Om sålunda denna allmänna diskussion för ögonblicket kan avlysas, vill jag gå över till frågan om den här framlagda budgeten. Jag vill även därvidlag närmast anknyta till vad herr Anderson i Norrköping yttrade och detta där-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

för att han, såvitt jag förstår, är den ende, som mera ingående tagit upp till granskning vissa ting i den framlagda statsverkspropositionen, fastän han väl på en eller annan punkt uttalade samma mening, som andra talare tidigare i dag givit uttryck åt.

Herr Anderson i Norrköping gillade, att man så fort som möjligt försökte frigöra de summor, som blivit bundna för återbetalning av de korta lånen, som vi vid 1933 och 1934 års riksdag beslöto skulle återbetalas av vissa inkomster, men han uttalade en viss tvekan om, huruvida det icke funnits lika mycket skäl att betala igen några av de andra skulderna. Det är ju, såsom en talare i första kammaren yttrade, självklart, att svenska statens finansiella ställning icke på något vis beröres av om man använder de 116 miljoner kronor, som i budgetförslaget föreslås skola gå till avbetalning av korta lån, till att betala tillbaka hela förlusten på kreditkassan av år 1922, till att täcka låne-medelsförlusterna och till att på en gång täcka hela spannmålsförlusten. Det kan ju hända, att pengarna räckt till allt detta. För statens finanser hade resultatet varit det samma utom beträffande en punkt, och den har en viss betydelse, därför att riksdagen själv förklarat sig vara bunden. Om man hade använt pengarna för att betala dessa andra skulder, hade man under de följande åren varit tvungen att använda avkastningen av arvs-katten och den extra inkomst- och förmögenhetsskatten till att betala de återstående krislånen. Man hade sålunda icke frigjort de inkomsterna för användning till andra ändamål. Inför utsikterna till att utgifterna under de närmaste åren komma att stegras har regeringen ansett det vara ett gemensamt intresse för alla partier att staten så snabbt som möjligt blir kvitt den bundna amorteringen för att sedan kunna låta den övriga amorteringen fortgå i så snabb takt, som omständigheterna över huvud kunna medgiva. Ända sedan 1922 har riksdagen funnit sig i att kreditkassan av år 1922 redovisat begynnande förluster. Inte förrän vid 1926 års riksdag beslöt man anslå medel till avbetalning av dessa förluster. Trots att statens inkomster under de mycket goda åren fram till 1929 och t. o. m. 1930 voro rikligt flödande, försökte man icke helt avbetala dessa skulder. Det innebar naturligtvis, att man inte ansåg saken vara så trängande. Den krispolitik, som vi fört, har förutsatt en stor upplåning men samtidigt också, att man skulle visa, att det var möjligt att snabbt återbetala lånen. Från den synpunkten är det, såvitt jag förstår, det enda riktiga att betala dessa krislån, som uttryckligen angivits vara kortfristiga lån, så snabbt omständigheterna medge det.

Huruvida man skall taga mer ur kassafonden, som herr Anderson i Norrköping tänkte sig, eller i stället lägga mer till kassafonden, som herr Pehrsson i Bramstorp tycktes uttala sig för, därom kan man ha delade meningar, det erkänner jag. Att jag har ansett det vara riktigt att taga så mycket ur kassafonden, som jag gjort, har helt enkelt berott på att det ändamål, för vilket dessa medel blivit använda, är ett ändamål, som ju faktiskt icke innebär någon förbrukning av medlen. Om de 59 miljoner, som nu tagas ur kassafonden, formellt ligga kvar där eller om de användas för att skriva av en skuld, spelar absolut ingen roll för statens förmögenhetsställning. Genom att så mycket av lånen återbetalas befinner sig staten i en starkare finansiell ställning och kan vid behov taga mera kredit i anspråk.

Hur stor en kassafond skall vara beror på subjektivt omdöme. För att icke bara lita på mitt eget subjektiva omdöme hemställde jag till riksräkenskapsverket att uttala sin, visserligen också subjektiva, mening om hur stor kassafonden under nuvarande ganska ovissa förhållanden borde vara och fick till svar: Den bör icke gärna minskas under 70 miljoner kronor. Således kan man taga ett 60-tal miljoner kronor och icke mer. Herr Anderson i Norrköping, lik-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

som jag förmodar herr Pehrsson i Bramstorp, har ansett detta icke vara någon synnerligen viktig punkt i diskussionen, viktigare är frågan, huruvida överhuvud taget en skattesänkning bör företagas eller icke. Jag vill uttala min tillfredsställelse med att herr Anderson i Norrköping verkligen har en känsla för att man i detta läge kan vara tveksam om att vidtaga en skattesänkning, trots att det ser ut, som om inkomsterna flödade så rikligt. Från många andra håll har man uttalat sitt ogillande av att en sådan tveksamhet framskyntat i finansplanen. Man har ansett det vara en alldeles självklar skyldighet för regeringen att vidtaga en skattesänkning så fort det överhuvud taget bleve möjligt. Det enda, som förvånar mig, är, att herr Anderson i Norrköping samtidigt icke kan underlåta att göra en antydning, om regeringen icke varit så klok, att den föreslagit en skattesänkning, så hade det nog funnits personer i riksdagen, som väckt förslag därom. Jag hoppas, att herr Anderson i Norrköping i så fall icke skulle ha befunnit sig bland dem.

För övrigt skall jag bara i fråga om användningen av olika inkomster säga, att det gläder mig, att herr Pehrsson i Bramstorp lika väl som nyss herr Anderson i Norrköping icke gjorde någon invändning emot, att 7 miljoner kronor av bilskattemedel användas till »avbetalning av skuld», som det heter. Jag har till arbetslöshetskommissionen riktat en direkt förfrågan, hur mycket som utav anslagen för 1933/1934 och 1934/1935 gått till vägbyggnader, och fått till svar: ungefär 90 miljoner kronor. Om man beräknar, att av dessa 90 miljoner kronor ungefär 75 miljoner kronor utgjorts av lånemedel, som nu föreslås skola återbetalas av skattemedel, äro de 7 miljonerna icke någon särskilt stor summa. Det är ju alldeles uppenbart, att detta är ett engångsanslitande av bilskattemedel, som icke vidare kan upprepas. Men då jag vet, att betänkligheterna på denna punkt mindre haft att göra med dessa 7 miljoner kronor än med den tendens, som man tror sig spåra, att uppluckra reglerna för användningen av bilskattemedel, vill jag gärna på den punkten göra en deklaration för min egen räkning och jag förmodar, att min uppfattning delas av många. Det har med vissa mellanrum förts en ganska ivrig agitation — den är icke ny, den är åtminstone tio år gammal och har pågått alltsedan bilskattemedel började flöda någorlunda rikligt — för att bilskattemedlen skulle tagas in som en allmän inkomst i budgeten och användas för allmänna budgetändamål och således icke användas enbart för vägväsendet. Det är ju anmärkningsvärt, att två av de tre huvudstadstidningar, som representera folkpartiet, befinna sig på den linjen, att bilskattemedlen böra tagas in i den allmänna budgeten och icke blott användas för vägväsendet. Bilskattemedlen ha svällt på ett för många mycket överraskande sätt, trots att vi i Sverige, såvitt jag förstår, ha den lägsta bilskatten i Europa. Jag förstår då mycket väl, att man frågar sig, om det är riktigt att reservera den för detta enda ändamål. Att jag för min del icke kan ansluta mig till den meningen, att bilskattemedlen böra föras över till den allmänna budgeten, hänger samman med att jag ser en nyttig användning för dessa bilskattemedel, en användning, som ligger helt i linje med de gällande reglerna och som jag skulle vilja säga kan kräva nästan obegränsade belopp. Jag syftar på en sänkning av vägskatten. Ni veta, att frågan om skatterna gäller icke bara statsskatten. Om jag bortser från konsumtionsskatterna, som tynga mycket hårt på de breda lagren, är det kommunalskatten, som är det stora skatteproblemet för den allra största delen av det svenska folket. Vilka vägar man skall kunna gå för att lätta kommunalskattens tryck har ju varit en ständigt återkommande fråga i den svenska riksdagen. En av de vägar man anvisat har varit att försöka överflytta mer av kommunernas uppgifter på större samfälligheter och väsentligen på staten. Vi gjorde en liten början, då vi vid förra årets riksdag beslöto, att en del av folkskoleväsendets kostnader

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
ytterligare skulle flyttas över på staten. När man nu ser, hur åttonde huvudtiteln sväller, huru den ökats med flera miljoner, får man komma ihåg, att kanske hälften av ökningen beror på att vi flyttat över dessa folkskolekostnader på staten. Så kommer att ske även i fortsättningen. Bland de utgifter, som beräknats under de närmaste budgetåren stiga ganska starkt, ingå även dessa utgifter, vilkas stegring är beroende på beslutet vid 1935 års riksdag. Man får komma i håg, att den ökning av statens utgifter, som därvid försiggår, innebär en motsvarande minskning av kommunernas utgifter. Den innebär alltså icke en ökning av de sammanlagda utgifterna och således icke heller en ökning av den totala skattebelastningen. Svårigheterna på detta område äro emellertid stora. Var och en som tagit del av skattutjämningsakkunnigas betänkande beträffande fattigvården med flera frågor är förtrogen med svårigheterna. Men det finns ett område, där man skulle utan så stora betänkligheter kunna lyfta över en så stor del av kostnaderna, som man har råd till, på staten och det är vägskattens område. Jag kan sålunda tänka mig, att man med bibehållande av den allmänna regeln att bilmedel skola användas för vägväsendet skulle kunna åstadkomma den inskränkning, som man anser nödvändig, när det gäller byggande av nya vägar m. m. genom att låta bilskattemedel i större utsträckning bidra till att lätta den vanliga vägskattens tryck.

Sedan hade herr Anderson i Norrköping några reflexioner om de företagna uppräkningsarna utav inkomsterna. Han hade därvidlag egentligen ingen annan invändning att göra än möjligen beträffande riksbankens vinst. Ja, detta är en teknisk historia. Det har varit mycket svårt att överhuvud taget kunna beräkna riksbankens vinst. Vi beräknade den förra året till 3 miljoner kronor, och nu visar det sig, att den uppgått till 4 1/2 miljoner kronor. Jag fann därför egentligen ingen anledning att tänka mig, att riksbankens vinst nästa år skulle bli mindre, fastän riksbanken själv beräknat vinsten något lägre. Därför har jag också upptagit densamma till 4 1/2 miljoner. Det är klart, att det vid första ögonkastet ser rätt så rimligt och resonligt ut att i dessa svåra tider, när riksbanken köper oerhörda massor av valuta och det är osäkra förhållanden på valutamarknaden, reservera hela riksbanksvinsten för att möta eventuella förluster. Men därvidlag gäller det i grund och botten så oerhörda belopp att 3 eller 4 miljoner mer eller mindre faktiskt inte spela någon egentlig roll, detta så mycket mindre som man ju ändå inte får glömma, att i riksbankens guld-kassa finns en dold reserv på mycket, mycket betydande belopp. Vad slutligen uppräkningsarna av inkomsten från malmbolagen, alltså Luossavaara-Kiirunavaarabolaget, i form av till statsverket återbetald eller inbetald royalty beträffar, så är det alldeles riktigt som herr Anderson i Norrköping läst den passus som talar om dessa under vissa förhållanden påräknliga inkomster. Svårigheten att beräkna denna inkomst hänger samman just med det förhållandet, att man inte med någon grad av visshet kan bedöma vissa utrikespolitiska förhållanden. Detta har också föranlett, att riksräkenskapsverket icke medtagit några siffror, fastän riksräkenskapsverket mycket väl känt till att en inkomst vore att påräkna. Men i budgeten har det varit möjligt att utan tvekan uppta en sådan summa, detta helt enkelt därför att dessa medel inte användas till att finansiera löpande utgifter utan till skuldavbetalning. Den som därför tror sig kunna säga, att vi ha ytterligare 12 miljoner som vi kunna använda för en skattesänkning, är ute på orätta vägar. Dessa medel äro osäkra. Men det finns ingenting som hindrar, att dessa medel få gå till avbetalning å statsskulden, att de få ingå i de 116 miljonerna, om de inflyta till sitt fulla belopp. Skulle därav inflyta något mindre bety-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

der detta bara, att så och så många miljoner fattas i det belopp till avskrivning å krislånen som vi räknat med. Någon annan brist uppstår inte.

Sedan jag sagt detta skall jag inte uppta tiden med att resonera om de ökade kostnaderna för försvarsväsendet, och huruvida dessa böra påföras nästa budgetår. Jag har beräknat de utgiftsökningar, som man härvidlag kan vänta sig under kommande år, och dessa utgiftsökningar äro mycket betydande. Inför dessa mycket betydande ökningar har en viss tvekan kunnat yppa sig, huruvida för ett år en skattesänkning skall vidtagas, när man ju ändå inte kan vara säker på, att inkomsterna under de följande åren skola kunna bibehållas. Om nu herr Anderson i Norrköping är alldeles på det klara med, att försvarsutgifterna skola stiga med de belopp, som han själv tänkt sig, eller med andra ord i enlighet med vad högerförslaget inom försvarskommissionen förutsätter, förstår jag mycket väl, att hans tveksamhet bör vara mycket större än min. Det är ju ändå så, att var grupp för sig, var meningsriktning för sig får ha en viss föreställning om, hur kostnaderna komma att gestalta sig. Enligt min mening bör det inte vara alldeles uteslutet att kunna avväga utgifterna under de närmaste åren så, att någon skattehöjning inte behöver äga rum. Det är också därför och inte av något annat skäl, som det i denna statsverksproposition inte finnes något utsagt om de monopolplaner, som herr Anderson i Norrköping tydligen har en sådan kärlek till. Det är tröttsamt att upprepa det, men jag skall göra upprepningen ännu en gång. Det har under hela den tid som det socialdemokratiska partiet existerat i vårt land vid utformningen av partiets program angående de närmaste åtgärderna aldrig fallit någon socialdemokrat in att diskutera, om vi skola börja socialiseringen med ett kaffemonopol eller ett bensinmonopol. Detta är ett faktum, jag kan inte hjälpa det. Hur kan det då komma sig att dessa planer uppkommit? Jo, de ha uppkommit i samband med frågan om hur man skall kunna skaffa pengar till folkpensioneringen. Vi satte i gång med utredningen för att klarlägga för riksdagen och för det svenska folket, att man, om man vill undvika en skattehöjning, kan gå denna väg. Riksdagen valde i brist på utredning att ta en skattehöjning. Jag kan försäkra herr Anderson i Norrköping, att om det varit nödvändigt att för finansieringen av de ökade utgifterna för folkpensionerna, vilka äro inarbetade i denna budget, åstadkomma en höjning av inkomsterna så hade säkerligen inte dessa monopolplaner varit borta ur budgeten. Om man hade kunnat tala om att man på den vägen skulle kunna få pengar hade man gjort det, men hade man inte varit färdig med saken, hade man ändå diskuterat den. När nu denna inkomstkälla inte behövdes, finns det heller ingen anledning från regeringens sida att ta upp en diskussion om dessa monopol. Om det kan finnas behov av en dylik diskussion från andra synpunkter, därom skall jag inte uttala mig. Jag vill emellertid tillägga — herr Anderson i Norrköping har för övrigt alldeles rätt i sin slutsats i den delen — att de gjorda beräkningarna angående sannolika framtida utgifter och inkomster lett till den slutsatsen — något som jag för min del tror är ofrånkomligt — att om den svenska statens utgifter under de närmaste åren skulle stiga på ett väsentligt sätt så är det sannolikt, och jag skulle våga säga mer än sannolikt, att nya inkomstkällor måste beredas, vare sig nu dessa nya inkomstkällor bli av det ena eller andra slaget. Jag vill vidare säga, att ett försök att bedöma dessa saker med hänsyn till framtiden har jag gjort — jag vill inte säga med bävan men väl med en viss fruktan inför den kritik, som skulle kunna riktas emot ett försök, som ju ändå måste vila på ganska osäkra grunder. Detta försök kunde ju, om jag hade haft att göra med en mindre välvillig opposition, ha framställts såsom ett försök att måla ut frau-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tiden i så mörka färger, att man därur skulle kunna hämta argument för att hålla nere vissa utgifter mer än man inom denna opposition önskar. Nu ha i stället de talare, som yttrat sig, uttalat en tillfredsställelse med, att ett sådant försök gjorts. Detta kan ju vara glädjande. Däremot kan jag inte säga, att jag blivit uppbyggd av de invändningar, som framkommit gent emot det förslag till skattesänkning som framförts. Det är klart att jag väntat mig vissa påpekanden såsom till exempel att man under krisåren inte bara höjde den ordinarie inkomstskatten utan även genomförde en rad andra skattehöjningar eller införde nya skatter, omständigheter som också borde tas i betraktande när det härvidlag gäller att göra sitt val. Jag har inte kunnat höra på debatten i båda kamrarna så noga att jag vet, om detta blivit sagt, men jag har väntat mig — och kanske den invändningen också framkommit — att den sänkning av skatterna, som i främsta rummet borde komma i fråga, borde innefatta en sänkning av några av konsumtionsskatterna, vilka ju trycka mycket hårt på den stora massan av befolkningen. Jag har också väntat mig, att man under hänvisning till att de s. k. särskilda krisskatterna, den extra inkomstskatten och den särskilda förmögenhetsskatten uttryckligen antagits bara för ett år i sänder, påpekat att man skulle kunna överväga möjligheten av, att också sänka dessa något. Men att man nu med den energi som herr Anderson i Norrköping här och en talare i första kammaren under kvällens lopp gjort skulle ta upp frågan om ett borttagande av den särskilda förmögenhetsskatten i stället för en sänkning av den ordinarie inkomstskatten, hade jag kanske ändå inte riktigt väntat mig. Jag hade ännu mindre väntat mig, att man därvidlag skulle föra fram moraliska argument och tala om rättfärdighetskrav och dylikt. Herr Anderson i Norrköping tillät sig till och med att tala om valspekulation eller ett vädjande till väljarna. Samtidigt talade han emellertid om, att det omoraliska i att inte ta bort den särskilda förmögenhetsskatten skulle ligga däri, att riksdagen bundit sig, att riksdagen hade givit ett löfte. Till vem har riksdagen givit detta löfte? Uppfattar verkligen herr Anderson i Norrköping läget så, att riksdagen givit ett löfte åt dessa skattebetalare, att de inte mer än under ett eller två år skulle behöva betala den här skatten, eller uppfattar herr Anderson i Norrköping läget så, att det är till väljarna som detta löfte givits? Jag kan inte förstå mot vem riksdagen skulle bryta sitt löfte, om riksdagen nu beslutar, att skatten skall bestå ett år till. Det skulle vara i hög grad önskvärt att få höra till vem herr Anderson i Norrköping eller de med honom liktänkande anse sig vara förpliktade när det gäller att här avgöra huruvida och i så fall vilken av dessa skatter som skall sänkas. I fråga om antalet skattebetalare kan jag ju tala om, hur det ligger till. Denna särskilda förmögenhetsskatt betalas av omkring 37,000 människor. Av dessa ha 27,000 en förmögenhet på mellan 50,000 och 150,000 kronor, och efter den överslagsberäkning, som jag gjort, skulle dessa ha samma fördel av att inkomstskatten sänktes — om nämligen deras förmögenhet ger en någorlunda rimlig avkastning eller de i övrigt ha en häremot svarande någorlunda rimlig inkomst — som om denna förmögenhetsskatt tas bort. Vilka äro då de som bli lidande eller som skulle kunna framträda som kärandepart och kräva att det påstådda löftet infrias eller tala om rättfärdighetskrav i detta fall? Jo, det är de ytterligare 10,000 människor som ha förmögenhet på över 150,000 kronor. Om jag går till den extra inkomstskatten, vilken herr Anderson i Norrköping icke talade om, men som på vissa håll ansetts lika väl som förmögenhetsskatten böra bli föremål för en sänkning, så visar det sig där, att denna skatt betalas av 50,000 personer. Utav dessa 50,000 personer hade, om vi utgå från siffrorna för 1932 eller de senaste siffror som härvidlag föreligga, hälften, d. v. s. 25,000 personer, en beskattningsbar inkomst av mellan

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

6,000 och 10,000 kronor. För dessa skulle i genomsnitt ett borttagande av denna extra inkomstskatt betyda mindre än en sänkning av den ordinarie inkomstskatten. Först vid ett beskattningsbart belopp av 10,000 kronor, vilket innebär en taxerad inkomst av mellan 12,000 och 13,000 kronor, skulle fördelen av att den extra inkomstskatten borttages framträda. Denna sänkning skulle komma att gälla 25,000 personer. Huru många betala nu den vanliga inkomstskatten? Ja, det finns tyvärr de som klaga över, att vi ha för mycket statistik, men de känna då åtminstone inte till vår finansstatistik. Det finns inte i vår finansstatistik några siffror, som göra det möjligt för oss att säga, hur många svenskar som betala den vanliga inkomstskatten. Man kan emellertid göra vissa approximativa beräkningar eller vissa antaganden, och jag tror därför inte, att jag tar mycket fel om jag säger, att detta antal uppgår till åtminstone 1 miljon. Jag tror inte, att den stora delen av den svenska riksdagen känner sig mindre förpliktad gent emot denna miljon än mot de 25,000 eller de 10,000. Dessutom: en sänkning med 20 enheter av inkomstskatten betyder en sänkning även för det svenska näringslivet. Jag hör inte till dem, som bruka ta dessa ord så ofta i min mun för att framträda som förkämpe för detta näringsliv, men de som bruka göra det och de som bruka identifiera det svenska näringslivet inte minst med de svenska bolagen, borde kanske ändå erinra sig, att varken förmögenhetsskatten eller den extra inkomstskatten men väl den vanliga inkomstskatten betalas av dessa bolag.

Utav den skattelättnad på 20 miljoner kronor, som vi räknat med, torde 4.5 miljoner komma att belöpa å bolagens beskattning och återstoden, låt mig säga 15 miljoner kronor, komma att belöpa å övriga skattebetalare — jag räknar nämligen med, att inte alla dessa pengar skulle ha flutit in. Kanske man nu kan antaga, att med mellan 8 och 9 miljoner kronor lättar man skattestrycket för folk med ett beskattningsbart belopp av upp till 10,000 kronor, medan 6 å 7 miljoner kronor skulle falla på folk med över 10,000 kronors beskattningsbart belopp. Det förefaller mig som om även denna grupp av svenska medborgare skulle kunna känna sig tillfredsställd.

Jag tror, att vad den svenska riksdagen har sagt och att vad jag själv sade, när jag lade fram den särskilda förmögenhetsskatten, var det, att denna skatt, sedd i samband med hela den rad av olika skatter på inkomst och förmögenhet som vi ha, inte kunde ha annat än tillfällig karaktär. Det är väl ingen som föreställer sig, att när regeringen lade fram denna skatt på förmögenhet den i grund och botten gjorde detta i känslan av att skatten vore en oskäligen börda som lades på förmögenheterna över 50,000 kronor. Om sålunda från min sida uttalades, att denna skatt skulle vara av tillfällig natur, så berodde detta inte därpå, att jag ansåg, att denna höjning var oskäligen, utan därpå, att jag ur tekniska och andra synpunkter ansåg skatten i fråga inte böra bestå vid sidan av de många andra skatterna utan att en förenkling av det svenska skatteväsendet på förmögenhetsskattens område borde äga rum. Det är denna uppfattning som riksdagen givit sin anslutning till. Jag minns mycket väl den tveksamhet, som uttalades i fråga om denna skatt vid 1934 års riksdag, men jag vill också erinra därom, att det kanske inte är så alldeles lämpligt att detta riksdagens uttalande särskilt framhålles från det partis sida, där man helt enkelt vägrade att vara med om denna skatt. Hela högerpartiet reserverade sig nämligen mot antagandet av denna förmögenhetsskatt. Sedan ifrån regeringens sida meddelats, att en översyn av systemet med inkomst- och förmögenhetsskatt skulle äga rum, uttalade riksdagen 1935 inte bara sin förhoppning utan jag tror till och med sin bestämda förväntan, att ett förslag till en dylik förenkling utav skattesystemet skulle framläggas vid 1936 års riksdag. Vi ha, som alla veta, utom den ordinarie inkomstskatten, den extra inkomst-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skatten och den särskilda förmögenhetsskatten även en s. k. utjämningskatt, vilken, då dess medel numera inte räcka för den skatteutjämnings som de äro avsedda för, inte har någon så stor uppgift såsom en särskild skatt att fylla. Det problem, som sålunda föreligger till lösning, är detta huruvida man i stället för dessa fyra skatter skall med ett mindre antal skatter, en eller två, kunna åstadkomma en riktig avvägning utav de bördor, som anses böra bäras i form av inkomst- och förmögenhetsskatt. Det förslaget hoppas jag, såsom redan står att läsa i finansplanen, kunna lägga fram för 1936 års riksdag. Var och en förstår emellertid, att det inte varit tänkbart — även om regeringen framlagt ett förslag till omarbetning av de gällande beskattningsnormerna redan i början av denna vecka — att riksdagen sedan, låt mig säga i början av februari, skulle varit beredd att fatta beslut angående detta förslag, något som skulle ha varit en nödvändig förutsättning för att den nya skatten skulle kunna bilda underlaget för taxeringarna under innevarande år. Under sådana förhållanden har det varit nödvändigt att låta de gamla skatterna bestå under det år som nu följer. Först från och med nästa år kan den skattereform, som jag hoppas att denna riksdag skall besluta, visa sina verkningar. Vid behandlingen av denna skattereform blir det tillfälle att försöka göra en avvägning av skattetrycket för olika grupper av svenska medborgare. Jag tror, på grund av de preliminära resultat, jag redan sett utav utredningen rörande det skattetryck vi för närvarande ha i vårt land, att det skall bli klart, jag hoppas för de allra flesta, att det inte är de, som ha de stora inkomsterna och förmögenheterna som i främsta rummet behöva någon lättnad i sin beskattning. På tal om hela vårt svenska skattesystem med dess olika konsumtionsskatter och direkta skatter till stat och kommun så kan även jag från mina utgångspunkter — jag som dock icke anses vara så rädd när det gäller att ta ut skatt av medborgarna — säga, att jag har en känsla av att en mycket stor del av det svenska folket verkligen ganska tungt belastas av de nu utgående skatterna. När man gör den avvägning, som jag här talat om, hoppas jag, att inte finna herr Anderson i Norrköping eller det parti han företräder bland dem, som, när det gäller att avväga skattens höjd, tala om en sänkning för ägarna av 100,000 kronor eller däröver såsom det första rättfärdighetskrav som bör uppfyllas.

Herr talmannen, som nu återtagit ledningen av förhandlingarna, lämnade härefter för kort gemäle ordet till

Herr **Anderson** i Norrköping, som yttrade: Jag har fått ordet för att rätta ett misstag, som herr finansministern gjorde sig skyldig till, när han i början av sitt anförande citerade några uttryck i mitt anförande.

Jag har inte sagt, att det är jordbrukspolitiken å ena sidan och den gynn-samma exportsituationen å andra sidan som varit orsakerna till det ekonomiska uppsvinget, utan jag har sagt, att det är två faktorer som framför allt påverkat förhållandena här i landet och medverkat till det ekonomiska uppsvinget. Den ena är den omständigheten, att vi ha haft ett par enastående goda skördeår. Den andra är de goda exportkonjunkturerna. Jag har i detta sammanhang inte sagt ett ord om de jordbrukspolitiska åtgärderna. I det avseendet har alltså herr finansministern råkat ut för en missuppfattning.

Mitt tal om den särskilda förmögenhetsskatten och mitt påstående, att det givits ett löfte från riksdagens sida, som bör infrias, måste jag vidhålla. Jag skulle också mycket beklaga, om den svenska riksdagen härvidlag skulle ställa sig bakom finansministern. Detta skulle innebära, att vi det ena året, då vi lägga på en skatt, säga: detta är en tillfällig skatt, som endast i nuvarande

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

statsfinansiella läge är försvarlig, men att vi, när det statsfinansiella läget förbättrats, säga: den här skatten behålla vi, ty den drabbar bara några få kapitalister. När den tiden kommer, då vi få en verklig översyn av skattesystemet, skall finansministern icke finna mig bland dem som söka slå vakt om fåtalsintresset på de mångas bekostnad. Men så länge det gäller att infria ett av riksdagen givet löfte måste jag fasthålla vid den ståndpunkt jag i bevillningsutskottet en gång varit med om att formulera. Och jag håller även fast vid vad finansministern själv i propositionen sagt. Jag skulle mycket beklaga om han inte själv gör detsamma. Han blir då utsatt för anklagelsen att ha brutit ett löfte.

Härpå anförde:

Herr **Jacobsson**: Herr talman! Med undantag för den sista uppgörelsen mellan herr finansministern och herr Anderson i Norrköping ha ju de flesta talarna i debatten i dag uppehållit sig vid ovissheten i det världspolitiska läget och vad därmed sammanhänger. Man har samfällt målat bilden av de storpolitiska förvecklingar, som söka sitt upphov i frederna efter världskriget, och man har med samfällda krafter mer eller mindre ofrivilligt hjälpts åt att måla den bakgrund, mot vilken vi ha att ta ställning till den nu framlagda budgeten.

Jag skall inte förlänga debatten om den försämrade världspolitiska situationen. Jag vill endast understryka angelägenheten av, att denna utveckling av de mellanfolkliga förbindelserna måste hållas i minnet som den mörka bakgrund, mot vilken vi ha att bedöma vårt eget lands finansiella läge och våra finanspolitiska förutsättningar.

Den högkonjunktur, som vi för närvarande kunna glädja oss åt att ha inom en väsentlig del av vårt näringsliv, kan lätt förbytas i en svår depression till följd av våra starka engagement i de riskfyllda politiska förhållandena utanför vårt lands gränser. Riktigheten av detta påstående har ju även statsministern här på förmiddagen medgivit. Men därför att det är i näringslivet som förutsättningarna för statens finanspolitik måste sökas och därför att näringslivet i sin tur är beroende av världsläget, är det anledning att icke låta den för tillfället rådande högkonjunkturen skymma den utrikespolitiska bakgrunden. Det har ju sagts här, senast av doktor Anderson, att enligt regeringspressen står regeringen och enkannerligen finansministern som segrare i krispolitiken, inte allenast i fråga om valutapolitiken, som finansministern nu senast talade om, utan även i fråga om krispolitiken överhuvud taget, sådan den förts sedan 1933. Detta omdöme mildrades ju av statsministern under förmiddagens lopp. Jag skulle för min del kunna mildra detta omdöme ytterligare och därvid gå ända därhän, att jag, med en skärpning av vad herr Ivar Anderson sade, vill säga, att det torde vara det svenska näringslivet, som står som segrare över finansministern och är att lyckönska till, att det så snabbt och kraftigt som skett kunnat resa sig ur depressionen. Rättvisa och billighet kräva ett erkännande åt den enskilda företagsamheten och dess män i både ledande och underordnad ställning för vad som åstadkommit och varav ju alldeles särskilt finansministern haft tillfälle att draga nytta.

Den ljusa bilden av vårt näringsliv just nu påverkas emellertid av ovissheten för vår modernärings, för jordbrukets framtid. Statliga stödåtgärder och tre års exceptionellt goda skördar ha visserigen förbättrat jordbrukets ekonomi och skapat optimism hos jordbruksfolket. Men ovissheten om regeringens fortsatta jordbrukspolitik utgör här en hämmande faktor vid bedömandet av den ekonomiska situationen under den närmaste framtiden. Den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

meningsriktning, jag företräder, har tidigare framhållit angelägenheten av att regeringens avsikter beträffande åtgärderna till jordbrukets stödjande bekantgöras redan vid riksdagens början. Även i år har jordbruksministern underlåtit att i statsverkspropositionen nämna något om detta komplex av frågor rörande statliga regleringar till jordbrukets stödjande. Han bebådar visserligen en proposition om prolongering eller omläggning av stödåtgärderna, men om det väsentliga i denna statliga stödverksamhet, nämligen frågan om vilken prispolitik som dessa statliga regleringar komma att följa, nämnes ingenting. Härtill kommer också, att även beträffande jordbruket hänsyn måste tagas till det försämrade utrikespolitiska läget. Den ovissa framtiden rörande avsättningsmöjligheterna för våra jordbruksprodukter på de utländska marknaderna gör det angeläget, att den hittills förda jordbrukspolitiken tas under omprövning från andra utgångspunkter än de hittillsvarande. Mer än någonsin efter världskriget har väl det svenska folket nu fått en känsla av att vårt lands trygghet och försörjning i än större utsträckning än tidigare måste bygga på jordbruket. Från den synpunkten synes det nödvändigt att åtgärder vidtagas i enlighet med de förslag, som på senare tid framkommit från statens jordbruksnämnd och från Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap i fråga om landets förseende med bröd- och fodersäd och fettvaror av egen produktion. Dyliga åtgärder skulle ju också i hög grad främja jordbrukets utveckling, skapa ökad ekonomisk bärkraft, öka arbetstillfällena för jordbrukets mindre inkomstgrupper och förhjälpa jordbrukets lönearbetare till en bättre levnadsstandard. Jordbruket måste alltjämt bli föremål för statsmakternas alldeles särskilda omvårdnad, dess rätt till samma ekonomiska avkastningsmöjligheter, som näringslivet i övrigt har, måste tryggas.

Herr talman, det tjänar ju inte mycket till att gräva i de gångna årens krispolitik. Det är tillräckligt att konstatera, att regeringen har haft en sällsynt tur. Dess testamente från krispolitiken har emellertid blivit de extraordinära krisskatterna. Den skattesänkning, som nu föreslås, kommer visserligen alla inkomsttagare till godo, vilket är riktigt och än riktigare är att man strävar till en skattesänkning i främsta rummet för de små inkomsttagarna. Oriktigt är däremot att låta en extraordinär krisskatt utgå under högkonjunktur. Jag vet inte, om man kan tala om, att något direkt löfte därvidlag givits från riksdagens sida, men det förhåller sig likvisst på det sättet, och det har finansministern åtminstone förra året inte haft något att erinra emot, att dessa särskilda skatter, som benämnts extraordinära krisskatter, tillkommit på grund av depression och arbetslöshet. Jag måste för min del anse, att vidmakthållandet av extraordinära krisskatter under en högkonjunktur innebär tillämpandet av en princip, vars karaktär är rent socialistisk. Ehuru skatten till sin form är oförändrad har den nu ändrat karaktär genom överflyttning från lågkonjunktur till högkonjunktur. Mot en beredskapsskatteanordning till mötande av framtida kriser har jag ingen som helst erinran att göra, men jag tror, att vi här närmast ha att göra med ett camouflage för införandet av en marxistisk finanspolitik. Härtill kommer att regeringen och riksdag uttryckligen lämnat den förklaringen, att det här är fråga om extraordinära krisskatter. Av prestigehänsyn bör man stå fast vid detta.

Det torde också finnas andra möjligheter att likvidera statens krisengagement, så till exempel genom en klok sparsamhetspolitik. Man finner av statsverkspropositionen, att den statliga expansionen i fråga om offentliga arbeten skall fortsätta även under den högkonjunktur, som nu råder. Man ser, huru som vissa automatiska utgifter i budgeten hastigt och kraftigt stegras, och man kan konstatera, att trots att den ekonomiska krisen för denna gång kan anses övervunnen det likväl förelägges oss en budget, som ingalunda står

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

krisbudgeterna efter. Man torde kunna säga, att krisbudgeterna svällde av nöd, men att årets budget sväller av överflöd. Men även om det statsfinansiella läget för tillfället förefaller vara gott, torde det likväl icke vara skäl att kasta alla gamla sparsamhetsprinciper över bord och låta sig bländas av guld i statskassan. I dessa osäkra tider kan ju mycket lätt en ny kris uppstå, och vi få icke inbilla oss, att vårt näringsliv kan motstå vilka upprepade svåra stötar som helst.

Jag vill med skärpa fästa uppmärksamheten på den nationella gruppens uppfattning beträffande den nu föreslagna statliga expansionspolitiken. Under den nu senast genomlidna ekonomiska krisen har återhämtningen försvårats av en till ytterlighet ökad skattebelastning. Företagens redan genom krisen prekära ekonomiska ställning har med andra ord undergrävt genom detta ökade skattetryck, en belastning som många gånger äventyrat företagens fortsatta existens. De ökade skatterna voro emellertid i huvudsak nödvändiga, då staten i sin ekonomiska politik icke förutsett krisen. Enligt min mening bör riksdagen ta lärdom av vad som skett och under den nu rådande högkonjunkturen förbereda sig för nästa kris. Det gäller att snabbt amortera krisskulderna samt att fondera medel till mötande av nästa kris. Sker detta, kan en under krisen nödvändig utvidgning av statens företagsamhet fullföljas utan någon mera avsevärd ökning av de enskilda företagens skattebelastning. Vidtages en dylik anordning, kan man också förutsätta, att företagen bättre skola kunna övervinna en kommande kris' härjningar och med större förtröstan möta framtiden. Den krispolitik, som jag sålunda för min del vill förord, förutsätter emellertid, att vi icke låta oss bländas av högkonjunkturs starkt ökade inkomster och att vi icke låta oss förledas till alltför många nya och ökade utgifter, låt vara att dessa äro aldrig så önskvärda. Tvärtom gäller det att under de goda åren vidtaga genomförbara beredskapsanordningar. Den våldsamma expansionen av statens verksamhet kommer också att få sina verkningar under nästa kris.

Det förtjänar i detta sammanhang också att framhållas, att socialpolitiken icke får tillåtas att ta en omfattning, som lätt kan bli betungande för kommande generationer. Redan under nästa årtionde komma ju de arbetsföra åldersklasserna hos vårt folk att minskas, och dessa få sålunda, även utan någon stegring av utgifterna, en i jämförelse med oss betydligt ökad ekonomisk börda att bära. Även den omständigheten bör mana till klokhets och måttfullhet i fråga om de socialpolitiska åtgärderna, som visserligen på många håll äro alldeles nödvändiga, men som likväl icke få grundas på sentimentalitet eller materialistisk livsåskådning. Om icke statens verksamhet begränsas till det nödvändiga och till de områden, där den bör förekomma, blir den slutligen en fara för demokratien själv.

Jag anser för min del, att den nu framlagda högkonjunkturbudgeten slutgiltigt klarlägger, att regeringens politik syftar till den statliga verksamhetens oavbrutna utvidgning och till de socialpolitiska åtgärdernas expansion i allt väldigare mått. Däremot skjutas andra för vårt folk och vårt land viktiga frågor åt sidan, så till exempel försvarsfrågan. Den stora skiljelinjen i svensk politik har väl aldrig tidigare framstått så klar som nu. Vi stå efter ett fyraårigt marxistiskt regemente inför ett vägskäl. Den nu sittande regeringen söker att på alla sätt och på alla områden stärka sin ställning. Faran härav är ju alldeles uppenbar och bör begrundas av de meningsgrupper i riksdagen, som icke tillhöra regeringspartiet eller befinna sig i dess närhet. Är det icke männe nu tid att söka en samverkan, att söka åstadkomma en nationell samling över partidikena? Skulle icke försvarsfrågan kunna bli en sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
lingspunkt? Detta är en fråga, som jag närmast vill rikta till folkpartiets ledare.

Men oavsett försvarsfrågan bör ju regeringspolitiken, som allt djärvare dirigeras i statssocialistisk riktning, kunna väcka till liv en kraftig opposition. Nog finns det beröringspunkter för oppositionen, om den vill visa sin kraft eller kanske rättare sagt om den har kraft och mod till politisk handling, *innan* regeringens mangling börjar. Ty sedan är det för sent. Svensk parlamentarism kan nämligen inte som vårt näringsliv skryta med någon högkonjunktur. Den befinner sig fortfarande i ett depressionstillstånd.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag var inne i kammaren under första hälften av herr Vougts anförande, och jag hörde då att herr Vougt beklagade sig över, och enligt min mening med rätta, att professor Lundstedt, som var den andre talaren i remissdebatten, omedelbart därefter avrest till Uppsala, trots det mycket uppseendeväckande anförande han hållit. Jag är säker på att om jag skulle falla på den tanken att avresa till Lund omedelbart efter mitt anförande, skulle inte herr Vougt ha någon anledning att klaga på mig, och det utav den anledningen att vad jag här kommer att säga inte alls är av den storpolitiska karaktär, att det på något sätt behöver egga till liv några lidelser utan blott är några enkla ord rörande vad jag skulle vilja kalla en biväg här, som dock rör statsverkspropositionen och som ligger mig personligen så varmt om hjärtat, att jag inte kan underlåta att tala därom, ehuru jag är övertygad om att kanske en mycket stor del av kammaren tycker att det är hjärtinnerligt ointressanta ting.

Det skulle visserligen ha sitt stora intresse även för mig att gå in på åtskilligt politiskt. Jag skulle exempelvis vara ganska intresserad av att en smula beröra vad statsministern här yttrat, men jag vet att en av mina meningsfränder i kammaren snart kommer att tala därom, varför jag nästan skulle kunna nöja mig med att komplimentera herr statsministern för hans anförande, detta ungefär i samma ord som en gång en lundaprofessor, då han om en annan professor i Lund, som hållit ett tal, yttrade: Det var ett utmärkt tal — jag har alltid tyckt så bra om det talet!

Jag vill emellertid lämna den saken och i stället övergå till åttonde huvudtiteln. Jag beklagar att inte ecklesiastikministern är inne, men jag hoppas och tror, att vad jag säger ändå skall komma till hans öron eller åtminstone inför hans ögon. Ecklesiastikministern har ju i år den stora glädjen och tillfredsställelsen att kunna ösa ur rikt flödande statsinkomster, och han har också använt dessa på det sättet, att han ökat anslagen under sin huvudtitel med något mera än 7 miljoner, vilket givetvis är välkommet på många håll. Det är också lika naturligt, att det på många håll uppstått missnöje och besvikelse, emedan man icke, med hänsyn till dessa rikt flödande inkomster, anser sig ha fått vad man väntat. Ecklesiastikministern tycker kanske, att detta är ett bevis på mänsklig otacksamhet och oförnöjsamhet, men sådana äro ju vi människor. Vi äro nu en gång ett otacksamt släkte.

Kristiden pålade som bekant statsbudgeten ett hårt tvång. Den framtvang reduceringar och indragningar, vilket är helt naturligt, men lika naturligt är, att det nu, när konjunkturerna äro goda för att icke säga lysande, bör ske en återgång till det normala. I detta sammanhang skulle jag särskilt vilja tacka ecklesiastikministern för att han i mycket betydande utsträckning återinfört resestipendierna. Detta är en post som det är ytterst tacknämligt att ha infört. Givet är dock, att det alltid finnes olika meningar om vad som rätteligen vidare bör införas, och man kan inte hjälpa, att man gör sig till tolk för vissa av dessa meningar, om man anser dem berättigade. Jag vill därmed

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

inte säga, att jag gör ecklesiastikministern personligen ansvarig eller vill lägga honom till last detta. Jag har ju själv en smula erfarenhet utav att även om en ecklesiastikminister har en aldrig så god vilja, så har han över sig en större makt, som heter finansministern. Jag vill inte därmed säga, att finansministern nödvändigtvis skall ha en ond vilja, men han har i varje fall en stor makt över de olika departementscheferna, och jag antar, att ecklesiastikministern, ibland mot sin egen vilja, måst böja sig därför.

Jag vill nämna ett fall, som jag anser vara särskilt uppseendeväckande; det är slöjden i folkskolan jag åsyftar. Avlöningarna för folkskollärarna reducerades för tre år sedan ifrån 1 krona 20 öre i timmen till 1 krona, vilket man måste anse vara en onormalt låg avlöning. Förra året uttalade statsutskottet och riksdagen en »förhoppning, att de statsfinansiella förhållandena snart skola medgiva en återgång helt eller delvis till tidigare bestämmelser». I år ha konjunkturerna blivit lysande, och jag beklagar, att ecklesiastikministern inte funnit tiden vara inne för en återgång på denna punkt till normala förhållanden.

Jag övergår emellertid härifrån till det som ligger mig närmast om hjärtat, nämligen anslagen till Lunds universitet. Jag ser till min glädje att ecklesiastikministern nu sitter här och vill då tala bevekande ord till honom. Jag upprepar, att det är mig fjärran att här vilja komma med någon klandertalan, utan jag vill bara lägga honom varmt på hjärtat och få honom att inse det verkliga nödläget vid Lunds universitet. Det är klart, att en inknappning under de många krisåren ägt rum. Detta ha vi funnit oss i och ansett vara nödvändigt. Men det är också klart, att när vissa år ha gått, inträder ett läge, då man inte blott behöver återgå till normala förhållanden, utan då också en återhämtning är nödvändig i fråga om allt man förut måst försaka under den långa krisperioden. Jag vill också betona ett förhållande, som jag till min glädje ser att ecklesiastikministern själv erkänt, nämligen att Lunds universitets studentantal nu är lika stort som, i verkligheten kanske större än Uppsala universitets, vilket naturligtvis gör, att behoven i många avseenden stigit ansevärt. Det är icke så, att man vid sådant förhållande exempelvis kan nöja sig med samma lärarantal. Det kanske kan gå med att ha samma antal professorer, men man måste ha en hel del biträdande lärare, om man inte skall riskera den synnerligen olyckliga utvägen att behöva anordna betalda kurser för studenterna. För Lund ha nu, jag erkänner det tacksamt, vissa av universitetet föreslagna anslag framlagts. Vi ha fått föreslagen en ny professur i juridik och en på ordinarie stat, en professur som tidigare varit personlig — en professur som säkerligen givit Sverige större inkomster per år än bägge universitetsstaterna tillsammans belöpa sig till, nämligen professor Nilsson-Ehles. Vi ha också fått en del mindre anslag, som jag tacksamt annoterat.

Dock anser jag mig icke vara betjänt med att här dölja, utan det måste sägas ifrån, att universitetet icke kan fylla sina mycket ansvarsfyllda uppgifter, om icke statsmakterna i högre grad beakta de krav, som framställas. Dessa krav äro icke tilltagna med prutmån. Jag vill för Lunds universitets vidkommande livligt understryka vad en gång gamle Gottfrid Billing yttrade i riksdagen nämligen att, »har Lunds universitet begärt någonting, så är det för att vi behöva detta», och inte av någon annan anledning. Jag vill särskilt peka på materielanslagen till institutionerna. Universitetet har ansett, att 115,000 kronor är en absolut nödvändig summa, men — »mycket prutades ej, men hälften prutades genast» — ja, departementschefen prutade t. o. m. ganska mycket mera ner till 30 procent. Jag vill ännu en gång betona, att jag fullkomligt inser svårigheterna för ecklesiastikministern och vill blott lägga ho-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nom varmt på hjärtat det närvarande läget. Jag har haft många samtal med Lunds universitets rektor, som av denna anledning varit starkt bekymrad och som sagt att det går inte att fortsätta på detta sätt, vi ha ju år för år fått »hanka» oss fram och kunnat göra detta genom att vi haft en reservfond att ta utav, men nu har den fonden till den grad sinat, att den står på minus. Man kan icke i längden reda sig med detta.

Jag vill även göra en jämförelse härvidlag med Uppsala universitet, icke därför att jag på något sätt missunnar Uppsala universitet dess anslag, som det säkerligen innerligt väl behöver. I materialanslag har Uppsala universitet förut fått 576,900 kronor och Lunds universitet 342,400 kronor. Ecklesiastikministern medger öppet, liksom kanslern, att denna proportion är oriktig med hänsyn till de faktiska förhållandena vid de två universiteten. Men då ecklesiastikministern nu ger båda universiteten 30 procent av vad de begärt har resultatet blivit, att denna oriktiga proportion ej utjämnats på annat sätt än att Lund fått en summa på ungefär 12,000 kronor mera än Uppsala. Detta är med andra ord inte något sätt att utjämna denna disproportion och inte heller ett riktigt sätt att verkligen ge åt universitetet vad det nödvändigtvis behöver. Jag betonar än en gång, att universitetet så länge levat på inknappning, att ett tillfälle till återhämtning nu absolut nödvändigt bör beredas.

Jag har här framför mig Lunds universitets petita, och vad som där säges är ytterst allvarligt, varför jag anser det vara befogat, om jag ber att få något därav antecknat till riksdagens protokoll. Medicinska fakulteten yttrar sig sålunda: »Motsättningen mellan de beskurna materielanslagen och de alltmera ökade kraven på forskning och undervisning vid institutionerna framträder för varje år allt starkare. Därest icke en ändring härutinnan företages, måste situationen enligt fakultetens mening mycket snart resultera i en påtaglig tillbakagång i institutionernas möjlighet att motsvara de krav, som forskning och undervisning ställa på dem.» Man säger vidare: »Verksamheten på en modern klinik blir år för år alltmera beroende av arbetet på klinikens laboratorium... Fakulteten finner det därför ligga i öppen dag, att de nu utgående materielanslagen till klinikerna måste betecknas som synnerligen små och alldeles otillräckliga, om egentliga vetenskapliga arbeten skola bestridas därmed.» Och i fortsättningen heter det, att »på grund av för knappt tillmätta anslag den vetenskapliga verksamheten vid institutionerna äventyrats och stora engångsanslag i en nära förestående framtid måste begäras för avhjälpandet av de brister i utrustningen, som den nuvarande anslagsknappheten med nödvändighet måste medföra».

Jag har redan med tacksamhet erkänt, att någon ökning beviljats, men måste betona, att så allvarligt som läget är vid universitetet, är det oundgängligen nödvändigt, att statsmakterna ta ett krafttag för att hjälpa. Jag vill i detta sammanhang också omnämna det anslagskrav, som universitetet framfört för en om- och tillbyggnad av fysiska institutionen. Denna institution är 50 år gammal, och inredningen och utrustningen äro ytterligt omoderna, trots att det gäller en vetenskap, som går fram med sådana stormsteg som fysiken och trots den enorma betydelse fysiken har även för det praktiska näringslivet. Jag skall lämna detta ämne, men jag ber emellertid ännu en gång ecklesiastikministern att inte fatta detta såsom någon personlig klandertalan, då jag väl känner, hur begränsade en ecklesiastikministers möjligheter äro, då det gäller anslag, och hur kraven tränga på från alla håll. Jag vill endast varmt betona, att som det nu är går det inte längre, om universitetet i Lund skall fylla sin uppgift som undervisnings- och forskningsanstalt.

Till sist vill jag blott i korthet beröra ett annat område, nämligen våra elementar- och folkskolor och särskilt då den lönefråga, som visserligen inte är

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

omnämnd under åttonde huvudtiteln men som på annat ställe i statsverkspropositionen vidrörts. Jag vill då erinra om ett tal som ecklesiastikministern höll, jag tror på Visingsö i somras, och som väckte en berättigad uppmärksamhet och som jag själv studerade med mycket stor glädje: det gällde våra lektors lönefråga. Där faller ecklesiastikministern de orden, att »praktiskt taget varje vecka har jag anledning till bekymmer över minskningen i tillgången på ett fullt tillfredsställande rekrytmateriel när det gäller besättande av lediga lektorat». Och herr statsrådet fortsätter: »Så mycket är säkert, att ingen som är uppriktigt intresserad för det svenska gymnasiet bästa utan djupaste bekymmer kan bevittna denna utveckling.» Herr statsrådet säger nu inte någonting om detta i åttonde huvudtiteln. Och jag förstår väl, att det finns ett mycket intimt, säkerligen oupplösligt samband mellan frågan i detta fall och samma fråga beträffande andra lärarkategorier — jag tänker då på adjunkter och folkskollärare. Detta samband har naturligtvis komplicerat frågan, men jag måste dock säga, att jag också förstår våra lärarkårer, då de gripas av missmod och besvikelse inför utvecklingen. Våra lärarkårer ha otvivelaktigt rönt ett ganska omilt öde under de sista låt mig säga 15 åren. När det är goda konjunkturer, har det behövts en utredning, och när utredningen är färdig, är det dåliga konjunkturer. Denna växelverkan har spritt missmod bland dem, detta så mycket mer som det otvivelaktigt härvidlag föreligger en utfästelse ifrån statsmakternas sida, att dessa kårer skulle få en löneroglering, eventuellt bli inplacerad i den statliga löneskalan. Således kunde även här tillämpas samma starka ord som herr Anderson i Norrköping enligt min mening med rätta nyss yttrade. Man får inte låta allmänheten eller vissa grupper förlora tilltron till statens löften. Det är synnerligen fördärligt att lova på det sättet, i enlighet med det gamla västgötaordet »en kan teminstingen löve». Ett löfte måste också hållas.

Nu har emellertid finansministern åtminstone halvt om halvt ställt i utsikt, att denna fråga år 1937 skall tas upp och läggas fram. Man får bara hoppas, att konjunkturerna, när år 1937 är inne, skola vara lika blomstrande som nu — och regeringen lika blomstrande som nu!

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande proposition till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 2.

Herr *Olsson* i Mora avlämnade följande av honom *m. fl.* undertecknade motioner, nämligen:

nr 167, med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § i lagen om kommunalstyrelse på landet den 6 juni 1930 m. m.:

nr 168, med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 och 51 §§ i lagen om kommunalstyrelse i stad den 6 juni 1930:

nr 169, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen om församlingsstyrelse den 6 juni 1930;

nr 170, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen om församlingsstyrelse i Stockholm den 6 juni 1930; och

nr 171, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen om skolstyrelse i vissa kommuner den 6 juni 1930.

Dessa motioner bordlades.

§ 3.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Borg</i>	under den 18 jan.,			
› <i>Weijne</i>	› 10 dagar fr. o. m. den 20 jan.,			
› <i>Westman</i>	› 2 › › › 18 ›			
› <i>Näslund</i>	› 4 › › › 20 ›			
› <i>Lindskog</i>	› 2 › › › 24 ›			
› <i>Hermansson</i>	› 4 › › › 18 ›			och
› <i>Nyblom</i>	› 4 › › › 18 ›			.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.29 e. m.

In fidem
Per Cronvall.